

Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperusta

Nykytila ja kehittämis ehdotukset

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:13

Susanna Haanpää, Samuli Manu ja Kirsi Siltanen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:13

Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperusta

Nykytila ja kehittämis ehdotukset

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN: 978-952-263-708-6

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		2020
Tekijät	Susanna Haanpää, Samuli Manu ja Kirsi Siltanen		
Julkaisun nimi	Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperusta. Nykytila ja kehittämis ehdotukset		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:13		
Diaari/hankenumero		Teema	kulttuuri
ISBN PDF	978-952-263-708-6	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-708-6		
Sivumäärä	126	Kieli	suomi
Asiasanat	Taide, kulttuuri, kulttuuripolitiikka, tilastot, tietopolitiikka		
Tiivistelmä <p>Taiteen ja kulttuurin toimialan tietoperustan kehittäminen on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategian tavoitteista. Tietoperustan kehittäminen on tunnistettu tärkeäksi osaksi myös valtionrahoitusjärjestelmien, kulttuuripolitiikan ohjauskeinojen sekä hallinnonalojen välisen yhteistyön vahvistamista. Tämä selvitys on kuvaus taiteen ja kulttuurin alojen tietoperustasta sekä esitys keskeisimmistä kehittämistarpeista ja niiden edellytyksistä. Selvitys toteutettiin kolmessa työvaiheessa. Ensimmäisessä työvaiheessa kartoitettiin nykyinen taiteen ja kulttuurin alojen keskeisin tilasto- ja tietoperusta dokumentti- ja haastatteluaineistojen perusteella. Toisessa vaiheessa täydennettiin tietotarpeita ja kehittämiskohteiden reunaehdoja temaattisilla työpajoilla. Kolmannessa työvaiheessa jäsennettiin kehittämiskohteiden edellytyksiä eri aineistojen pohjalta.</p> <p>Taiteen ja kulttuurin tietoperusta on sisällöllisesti epäyhtenäinen, rakenteeltaan sirpaleinen ja tietoprosesseiltaan monimuotoinen. Keskeisimpiä syitä ovat toiminnan monimuotoisuus, sääntelemättömyys ja sen myötä hallinnollisten rekisterien puute sekä tietoprosessien hajautuminen kymmenille pääasiassa yksityisille toimijoille. Samalla tietoperusta on rikas ja laaja. Tietoperustan ja prosessien luonne määrittelee myös paljon kehittämisen mahdollisuuksia.</p> <p>Toimenpidesuosituksukset koskevat yhteistyörakenteiden kehittämistä, ohjauskeinojen kehittämistä, tiedon yhteentoimivuuden lisäämistä, tiedon koontia sekä analyysi- ja tulkintakyvykkyyden vahvistamista. Näiden kehittämisen edellytyksenä on laajan toimijajoukon kyvykkyyksien parantaminen ja toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten, kuten lainsäädännön ja tietojärjestelmien kehityksen hyödyntäminen.</p>			
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	2020	
Författare	Susanna Haanpää, Samuli Manu och Kirsi Siltanen		
Publikationens titel	Konst- och kulturbranschens statistik- och kunskapsbas. Det aktuella läget och utvecklingsförslagen.		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:13		
Diarienummer		Tema	kultur
ISBN PDF	978-952-263-708-6	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-708-6		
Sidantal	126	Språk	finska
Nyckelord	Konst, kultur, kulturpolitik, statistik, datapolitik		
Referat			
<p>Utvecklandet av konst- och kulturbranschens kunskapsbas är en av målen för undervisnings- och kulturministeriets kulturpolitiska strategi. Utvecklandet av kunskapsbasen har också identifierats som en viktig del av stärkandet av samarbetet mellan statsfinansieringssystemen, kulturpolitikens styrmedel och förvaltningssektorerna. Denna undersökning är en beskrivning om konst- och kulturbranschernas kunskapsbas samt en föreställning om de mest centrala utvecklingsbehoven och deras förutsättningar. Undersökningen genomfördes i tre arbetsfaser. I den första arbetsfasen kartlagdes den nuvarande konst- och kulturbranschernas centrala statistik- och databas på basen av dokument- och intervjumaterial. I den andra fasen kompletterades kunskapsbehoven och utvecklingsobjektens ramvillkor med tematiska workshoppar. I den tredje arbetsfasen analyserades utvecklingsobjektens förutsättningar utifrån olika slags dokumentation.</p> <p>Konstens och kulturens kunskapsbas är innehållsmässigt oenhetlig, strukturellt fragmenterad och komplex angående dataprocesserna. De centrala orsakerna är verksamhetens mångfald, bristen på reglering och därmed en brist på administrativa register och en splittring av dataprocesserna till tiotals huvudsakligen privata aktörer. Samtidigt är kunskapsbasen rik och vid. Databasens och processernas karaktär definierar också till stor del utvecklingsmöjligheterna.</p> <p>Åtgärdsrekommendationerna berör utvecklandet av samarbetsstrukturer, utvecklandet av styrmedel, ökandet av uppgifternas kompatibilitet, datasammanställning samt förstärkandet av analys- och tolkningsfärdigheten. Förutsättningen för deras utveckling är förbättrandet av färdigheterna av ett brett spektrum av aktörer och utnyttjandet av förändringar i verksamhetsmiljön såsom utvecklingen av lagstiftning och informationssystem</p>			
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		2020
Authors	Susanna Haanpää, Samuli Manu and Kirsi Siltanen		
Title of publication	Statistics and data in the field of arts and culture. Present state and recommendations for development		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2020:		
Register number		Subject	culture
ISBN PDF	978-952-263-708-6	ISSN (PD F)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-708-6		
Pages	126	Language	Finnish
Keywords	Arts, Culture, Cultural policy, Statistics, Information policy		
Abstract <p>Developing statistics and data in the field of arts and culture is one of the strategic goals of the Ministry of Education and Culture. It has also been identified as an integral part in developing the central government's transfer system, steering measures in cultural policy and strengthening cooperation between administrative sectors. This report provides a description of the available statistics and data processes. It also addresses the core needs of and preconditions for developing knowledge-based decision making in cultural policy. The report was written in three phases. In the first phase we analysed the core sources of data and statistics through document analysis and interviews. In the second, we held workshops on specific themes to clarify the knowledge needs and outline the preconditions for development. In the third phase we structured a roadmap for developing data and its production processes.</p> <p>Data and statistics in the field of arts and culture is uneven in content, fragmentary in its structure and diverse in its processes. The main reasons for this are the diversity of the field itself, the minimal amount of regulation compared to most other fields of policies and thus the lack of administrative registers which is the main source of statistics in Finland in other fields of policy. This has led the data processes to be decentralised to various organisations, associations and authorities. On the other hand, this makes the available data wide and rich in detail. This decentralised character in respect of the data processes is also a major restriction on development, as the data is owned by various organisations, both public and private.</p> <p>Recommendations for development include strengthening the structures of cooperation between knowledge actors, the development of steering methods for knowledge production, enhancing the compatibility of knowledge through master data models, creating wider knowledge repositories and strengthening the capabilities of analysis and interpretation.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Lukijalle	9
1 Johdanto	11
1.1 Työn tausta ja tavoitteet	11
1.2 Selvityksen toteutus ja menetelmät	15
2 Tietoperusta ja tiedon tarpeet	18
2.1 Tietoperusta osana tietopolitiikkaa	18
2.2 Tietoprosessi analyysikehyksenä	19
2.3 Opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuripolitiikan tietotarpeet	21
2.4 Taiteen ja kulttuurin alojen tietotarpeet	24
3 Tietoperustan nykytila ja kehittämistarpeet aloittain	25
3.1 Tietoperustat ja -prosessit erityvät ala- ja politiikkakohtaisesti	25
3.2 Teatteri	26
3.3 Sirkus	28
3.4 Tanssi	30
3.5 Musiikki	31
3.6 Museot ja kulttuuriperintö	33
3.7 Festivaalit ja tapahtumat	35
3.8 Audiovisuaalinen kulttuuri	37
3.9 Visuaaliset taiteet	39
3.10 Luovat alat	42
3.11 Kustantaminen, kirjallisuus ja kirjastot	44
3.12 Kulttuuriympäristö	47
3.13 Muotoilu	49
3.14 Arkkitehtuuri	50
3.15 Kulttuurihyvinvointi	52
3.16 Tekijänoikeus	54
3.17 Työllisyys, toimeentulo ja koulutus	59
3.18 Vapaa sivistystyö ja taiteen perusopetus	62
3.19 Kolmas ja neljäs sektori	64
3.20 Ministeriön ja virastojen tietosisällöt	66
4 Taiteen ja kulttuurin tiedontuotannon ominaispiirteet	70
4.1 Monimuotoinen toiminta synnyttää sirpaleista, mutta rikasta tietoa	70
4.2 Tiedonkeruun toimijat	71
4.3 Toimijakenttä tiedon antajana	73

4.4	Tiedon tarpeet ja kattavuus	76
4.5	Tiedon vertailtavuus, laatu ja käytettävyys	78
4.6	Esittävä taide: esimerkki vertailtavuuden ja työnjaon kehittämisen tarpeesta	80
4.7	Alueellinen tilannekuva: esimerkki hajanaisuuden haasteesta	82
4.7.1	Poikkileikkaava näkökulma kulttuurin tietoon	82
4.7.2	Kulttuurin alueellinen tilannekuva	84
4.7.3	Alueellisen tilannekuvan johtopäätökset	86
5	Tietoperustan kehittämisen suunnat	88
5.1	Kehittämisperiaatteet ja toimenpidekorit	88
5.2	Kori 1: Yhteistyörakenteet	90
5.3	Kori 2: Ohjaukseen	92
5.4	Kori 3: Yhteentoimivuuden lisääminen	93
5.5	Kori 4: Tiedon koonti	95
5.6	Kori 5: Analyysi- ja tulkintakyvykkyys	97
5.7	Kehittämisen kustannukset ja edellytykset	98
6	Taiteen ja kulttuurin tietoperustan tulevaisuus	100
	Liite 1. Haastatellut tahot	101
	Liite 2. Kulttuurin aluetietoperustan pilotti ja suositukset tiedon käytön kehittämiseksi	102
1.1	Alueellinen pilotti kulttuuria koskevalle tiedolle	102
1.2	Alueellisen tiedon tarpeet ja tarvitsijat	103
1.2.1	Tieto tukee alueellista kulttuurin edistämistä	107
1.2.2	Kehittämissuhteet alueellisen toimijuuden ja tiedon käytön tukemiseksi	108
1.3	Kulttuurin alueellisen tilannekuvan indikaattorit	109
1.3.1	Tilannekuva tuottaa yleiskuvaa alueiden välisistä eroista	110
1.3.2	Indikaattoripaketin teemakohtainen tarkastelu	111
1.3.2.1	Kulttuurin rahoitus	111
1.3.2.2	Luova talous ja kulttuurialojen työllisyys	112
1.3.2.3	Kulttuuripalveluiden tarjonta ja käyttö	113
1.3.2.4	Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset	115
1.3.2.5	Kulttuuriympäristöt ja alueellinen identiteetti	115
1.3.3	Tiedon kokoamista koskevat kehittämissuhteet	116
1.4	Tiedon saatavuus ja prosessointi	117
1.5	Tiedon käyttö ja tulkinta	119
1.6	Johtopäätökset ja kehittämissuhteiden yhteenveto	121
	Lähteet	124

LUKIJALLE

Taiteen ja kulttuurin toimialan tietoperustan puutteiden toteaminen on ollut pitkään kulttuurihallinnollisen keskustelun vakioaiheita. Tätä käsitystä on tuotu esiin erityisesti viimeisimmän noin kymmenen vuoden aikana, kun julkiselle hallinnolle on kohdistettu odotuksia ja vaatimuksia toimintojensa tuloksellisuuden ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todentamisesta.

Taiteen ja kulttuurin toimialan tietoperusta ei ole aivan niin heikko kuin usein annetaan ymmärtää. Kulttuuripolitiikan alalla tehdään tärkeää tutkimustyötä, mikä luo pohjan tietoperustalle. Tilastotietoakin on varsin paljon, joskin täydennettävääkin on. Ongelmia ja haasteita on eniten siinä, miten tilasto- ja muu tieto saataisiin paremmin yhteen, esille ja käyttöön.

Vaikuttavuuden todentamiseen liittyvät indikaattorit ovat vain yksi osa minkä tahansa toimi- ja hallinnonalan tilasto- ja tietoperustaa. Niiden osalta voi todeta, että toimivia, kriittiset ja itsekriittiset vaatimukset täyttäviä, indikaattoreita on kulttuurin alalla melko vähän, mutta näin on monella muullakin yhteiskunnallisen toiminnan alueella.

Taiteen ja kulttuurin tilasto- ja tietoperustaa on kartoitettu aiemminkin, mm. juuri mahdollisia vaikuttavuusindikaattoreita. Läpimurtoa tilasto- ja tietoperustan oleelliseksi vahvistumiseksi ei ole tapahtunut. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkökulmasta ongelma on, että resurssit ns. tiedolla johtamiseen eivät ole lisääntyneet lainkaan sinä runsaan 20 vuoden aikana, kun tiedolla johtamisesta on valtionhallinnossa puhuttu. Yksittäisiä askelia on kuitenkin pystytty ottamaan. Lisäksi on huomioitava, että sekä Tilastokeskus että toimialan monet toimijat tekevät vuodesta toiseen arvokasta perustyötä tilastojen ja muun tietoperustan parissa.

Tilasto- ja tietoperustan kehittämiseen kohdistuu kohtuuttomia ja osin vääriä odotuksia suhteessa resursseihin ja muihin toimintamahdollisuuksiin. Katse ei kohdistu odotuksissa ja vaatimuksissa aina oikeaan kohtaan laajassa kokonaisuudessa. Nyt toteutettu selvityshanke edustaa tässä mielessä eräänlaista takaisin perusteisiin -ajattelutapaa. On nähty

tärkeäksi hahmottaa koko se tietopoliittinen kokonaisuus, johon tilasto- ja tietoperustan kehittämisen tarve liittyy. Kyse ei ole siten vain yksittäisistä tilastoista, indikaattoreista tai muusta tiedosta sinänsä, vaan niiden tuottamisen, esille saattamisen ja käyttämisen prosesseista ja edellytyksistä.

Nyt tehty selvitys edesauttaa kokonaisuuden ja siihen liittyvien osatekijöiden hahmottamista. Selvityksen kehittämis ehdotusten toteuttamisen mahdollisuuksista, edellytyksistä ja myös priorisoinnista tulee käydä keskustelua ministeriössä ja toimialan toimijoiden kanssa. Tilasto- ja tietoperustan kehittäminen on jatkuvaa työtä.

Selvityksen on tehnyt MDI Public Oy, jota kiitän hyvin tehdystä työstä. MDI Public Oy on tehnyt jo aiemmin opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta aluetietoperustan kehittämistä koskevan esiselvityksen (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:37). Tuon selvityksen jatkoksi opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi MDI:ltä sen pilotoinnin. Sekä ajallisen että temaattisen läheisyyden vuoksi kyseinen pilotoinnin raportti julkaistaan tämän valtakunnallisen hankeraportin liitteenä.

Aluetieto, kuten tässä selvityksessä vähemmälle huomiolla jäävä kulttuuripolitiikkaan liittyvä kuntatieto ja -tilastointi, tarvitsevat myös jatkossa omia erillistoimiaan. Sama koskee esittävän taiteen valtiosuusjärjestelmää. Se sisältyi tämän selvityksen toimeksiantoon, koska sen uudistamisprosessi oli toimeksianto annettaessa käynnissä ja siihen liittyvät tilasto- ja tietotarpeet kytkeytyvät yleiseen selvitystehtävään.

Esa Pirnes
Kulttuuriasianneuvos
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Joulukuu 2019

1 Johdanto

1.1 Työn tausta ja tavoitteet

Taiteen ja kulttuurin toimialan tietoperustan kehittäminen on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025:n¹ tavoitteista. Tieto on olennainen osa myös muita strategian tavoitteita. Tietoperustan kehittäminen on tärkeää lisäksi niiden uudistusten ja tavoitteiden saavuttamisessa, jotka tavoittelevat valtionrahoitusjärjestelmien, kulttuuripolitiikan ohjauskeinojen tai hallinnonalojen välisen yhteistyön vahvistumista. Monissa muissakin toimialan kehittämisohjelmissa ja -hankkeissa on tunnistettu tietoperustan kehittämistarpeita. Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat -asiakirjassa² tietoperusta näkyy erityisesti esityksessä 1, jossa painotetaan taiteen julkisen tuen ja rahoituksen perustelujen läpinäkyvyyttä sekä mahdollisuutta arvioida tuen oikeutusta ja kohdentumista julkisesti. Vielä vahvemmin tietoperusta näkyy esityksessä 8, jossa toivotaan kaikilta taiteenaloilta kattavan ja keskenään vertailukelpoisen tietopohjan kehittämistä. Tavoitteena on, että tietoperusta tukisi taidepolitiikan ja taiteen edistämisen ja tukijärjestelmän kehittämistä sekä mahdollistaisi seuranta- ja arviointitoiminnan kehittämisen eri tarpeisiin.

Sekä kulttuuripolitiikan strategia 2025:ssä että taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat -asiakirjassa tavoitellaan eri tavoin taiteen ja kulttuurin roolin kasvua ja näkyvyyttä muun muassa hallinnonalojen välillä, yhteiskunnan eri sektoreilla, taiteidenalojen välillä sekä alueellisesti. Näihin tavoitteisiin sisältyy vähintään implisiittisesti tarve tuottaa kulttuuripolitiikan eri osa-alueet ja taiteen eri alat ylittävää vertailukelpoista ja monipuolista tietoa taiteen ja kulttuurin toimialan toiminnoista. Relevantin tietoperustan tarve on tunnistettu esimerkiksi kuntien kulttuuritoiminnan sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Vuonna 2019 alkanut kulttuurin TEA-viisari-tiedonkeruu on kohdennettu ratkaisu

1 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). Opetus- ja kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5>

2 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat: työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:34. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161125>

tunnistettuun sektoreiden ja organisaatioiden väliseen ohjaus- ja seurantatiedon puutteeseen kuntien kulttuuritoiminnan, taiteen ja kulttuurin sekä sosiaali- ja terveysalan välillä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategiassa³ määritellään lukuisia taiteen ja kulttuurin aiheita, joita strategiassa seurataan. Näitä ovat

- Kulttuurin vaikutus talouteen ja hyvinvointiin
- Tieteellisen ja taiteellisen työn edellytysten toteutuminen
- Taide- ja kulttuuriesitysten, teosten ja tuotantojen määrät
- Kulttuuriammateissa ja kulttuurin ja taiteen toimialalla toimivien määrä ja työllistyminen
- Kulttuuriperintöaineistot ja niiden käyttö
- Taide- ja kulttuuritilaisuuksissa, kirjastoissa ja museoissa kävijöiden määrät sekä taiteen ja kulttuurialojen omaehtoisten harrastajien määrät eri väestö- ja ikäryhmissä
- Kulttuuri-, kirjasto- ja liikuntapalveluiden saatavuus
- Harrastusmahdollisuudet eri väestö- ja ikäryhmissä
- Vastuut ja osallisuus kulttuuriperintöön

Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperustaa käytetään monissa eri tarkoituksissa, kuten lainsäädännön valmistelussa, rahoituksen jaossa, ohjauksessa, seurannassa, valvonnassa, suunnittelussa ja tilannekuvan tarpeissa. Edellä mainituissa strategioissa ja selvityksissä muodostuu kohtuullisen yhtäläinen käsitys siitä, ettei taiteen ja kulttuurin toimialan tietoperusta ole politiikanalan ohjaus- ja seurantatavoitteiden kannalta kaikilta osin relevantti ja riittävä. Päätöksenteon läpinäkyvyys ja alojen ja toimijoiden välinen yhdenvertaisuus edellyttävät tietoperustan kehittämistä.

Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperustan kehittyminen kytkeytyy laajemmin politiikan tekemisen tavan muutokseen. Tiedolla johtamisen asema kasvaa, kun entistä enemmän odotetaan tietoon perustuvaa, läpinäkyvää ja arvioitavissa olevaa päätöksentekoa. Tämä asettaa myös haasteita tiedon tuotannolle. Yhtä aikaa tarvitaan politiikan eri tavoitteita palvelevaa tietoperustaa, toisaalta myös tiedon tuotantoa, joka palvelee alan tilannekuvan kokonaiskäsityksen syntymistä senhetkisistä politiikkatavoitteista huolimatta. Erityisesti vaikuttavuus on nostettu politiikkaa koskevan tiedon keskeiseksi tavoitteeksi. Vaikuttavuus edellyttää tiedolta sekä politiikkainstrumentti-, että toimialatason tietoa.

3 Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:12
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161521/OKM12.pdf>

Taiteen ja kulttuurin toimialan tietoperusta on moninainen ja palvelee useita eri käyttötarkoituksia yhteiskunnan eri aloilla, ensisijaisesti kuitenkin kulttuuripolitiikkaa ja sen tarpeita. Tilasto-, rekisteri-, tutkimus- ja selvitystietoa on saatavilla lukuisista eri lähteistä. Kulttuuriin ja kulttuuripolitiikkaan liittyvää tutkimusta ja tiedonkeruuta tekevät useat eri tahot, kuten esimerkiksi yliopistot ja ammattikorkeakoulut, taiteen ja kulttuurin eri tiedotuskeskukset ja edistämisorganisaatiot sekä erilaiset tutkimuslaitokset, kuten esimerkiksi Cupore, Taiteen edistämiskeskus, Tilastokeskus, Museovirasto, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus sekä THL.

Vuonna 2018 valmistunut kulttuurin aluetietoperustan esiselvitys⁴ kartoitti kulttuurin alan alueellisia tietolähteitä ja tiedon puutteita sekä antoi samalla viitteitä siitä, millaisia haasteita valtakunnallisessa aineistossa voi olla. Aluetietoperustan esiselvityksen keskeisinä johtopäätöksinä oli, että kulttuuria koskevan tiedon saatavuudessa on olennaisia aukkoja sekä täydennys- ja kehitystarpeita. Selkeästi kaikkein suurimmaksi haasteeksi kulttuurin tietotuotannossa ja tiedon käytössä nostettiin tiedon hajanaisuus: tunnistettuja tietolähteitä oli selvityksessä yli 50. Kulttuuritietoa tuottavat lukuisat eri tahot eikä kaikkia tietolähteitä edes tunnisteta tai osata hyödyntää. Lisäksi tietoa tuotetaan monella eri taholla, moneen eri tarkoitukseen sekä monella eri määritelmällä ja rajauksella. Kaikki kerättävä tieto ei myöskään ole julkisesti saatavilla.

Tämä selvitys on kuvaus taiteen ja kulttuurin alojen tietoperustasta taide- ja kulttuuripolitiikan tietotarpeista käsin. **Selvityksen pääasialliset tutkimuskysymykset ovat toimeksiannon mukaisesti:**

- Mitkä ovat kulttuurin ja taiteen toimialan tilasto- ja tietolähteet, ja millaiset ovat tietojen ylläpito- ja tuottamisprosessit?
- Mitkä ovat kulttuurin ja taiteen toimialan keskeiset tiedontarpeet jaoteltuna
 - a) lakisääteisiin ohjaus- ja rahoitus- ja valvontamekanismeihin,
 - b) tietoihin, joita tarvitaan määriteltujen politiikkatavoitteiden seurantaan ja suunnitteluun sekä
 - c) tietoihin, joita tarvitaan yleisen tai aloittaisen tilannekuvan ylläpitämiseen?
- Mitkä ovat edellä mainituista näkökulmista a) esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän, b) kulttuuripolitiikan ja c) taidepolitiikan keskeiset ja perustellut tietoperustan kehitystarpeet?
- Millaisin edellytyksin, järjestelyin ja kustannuksin em. kehitystarpeet ovat toteutettavissa?

4 Antikainen, J. et al. (2018). Kulttuurin aluetietoperustan esiselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:37. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-602-7>

Tiedolla tarkoitetaan tässä selvityksessä säännöllisesti kerättävää tai jatkuviissa prosesseissa muodostuvaa, pääasiassa numeraalista tietoa. Tämä tieto voi olla julkista tai organisaatioiden sisäistä. *Tilastoilla* tarkoitetaan tällaisesta tiedosta jalostettua, tilastollisin periaattein muodostettua rakenteista tietoa, joka on pääosin julkista. Selvityksen ulkopuolelle jäävät siten tutkimukset, selvitykset ja barometrit, jotka tuottavat laadullista tai yksittäistä ajankohtaa koskevaa tietoa, vaikka niitä onkin osin sivuttu kokonaiskuvan luomiseksi tietoperustan tilasta. Tietoprosessien ja niiden vastuiden kohdalla käsitellään kuitenkin vain yllä olevan määritelmän mukaista tietoa ja tilastoja. Kulttuurin kentällä tutkimusten ja selvitysten merkitys on tärkeä: niillä päästään käsiksi ilmiöihin, joihin numeraalinen ja säännöllisesti tuotettava tieto ei sovellu tai on liian vaikeasti saatavaa. Silti tarvitaan myös mitattavaa, jatkuvaa, ajallisia ja määrällisiä muutoksia ilmaisevaa tietoa, koska ne tuottavat yhteismitallisuutta ja vertailtavuutta alojen ja ajankohtien välillä.

Selvityksessä tunnistetaan ja kirkastetaan tietorakenteeseen kohdistuvat tarpeet ja niiden prioriteetit. Lähtötilanteessa pyritään tunnistamaan tietojen laadun, syvyyden ja yhdenmukaisuuden tarve erittelemällä tietojen eri käyttöyhteyksiä. Lakisääteisten ohjaus-, rahoitus- ja valvontamekanismien tarvitsemalla tiedolla on erilaiset laatu- ja yhdenmukaisuustarpeet kuin yleisen tilannekuvan tiedolla. Samalla tällaisen tiedon kerääminen on helpompaa, koska toimijoilla on sekä velvoite että motivaatio tuottaa tieto tarvittavalla tavalla. Erilaisten tarpeiden jäsentäminen antaa pohjan arvioida eri tietotaloihin kohdistuvaa vaatimustasoa liittyen kattavuuteen, yhteismitallisuuteen ja jatkuvuuteen sekä tarpeisiin jalostaa tietoa esimerkiksi digitaalisiin tilannekuvapalveluihin tai paikkatiedoksi. Tätä kautta pystytään perustellusti tunnistamaan tietoperustan kehittämisen edellytyksiä ja kustannuksia sekä priorisoimaan alan tietoperustaan suunnattuja lukuisia kehittämistarpeita varmistuen kulttuuripolitiikan tavoitealojen seurannan ja arvioinnin onnistuminen. Tiedon ja päätöksenteon tasojen tulisi kaikissa tapauksissa kohdata. Lisäksi selvityksessä tunnistetaan tiedontuottajatahojen keskeiset intressit ja valmiudet tuottaa uutta ja täydentävää tietoa.

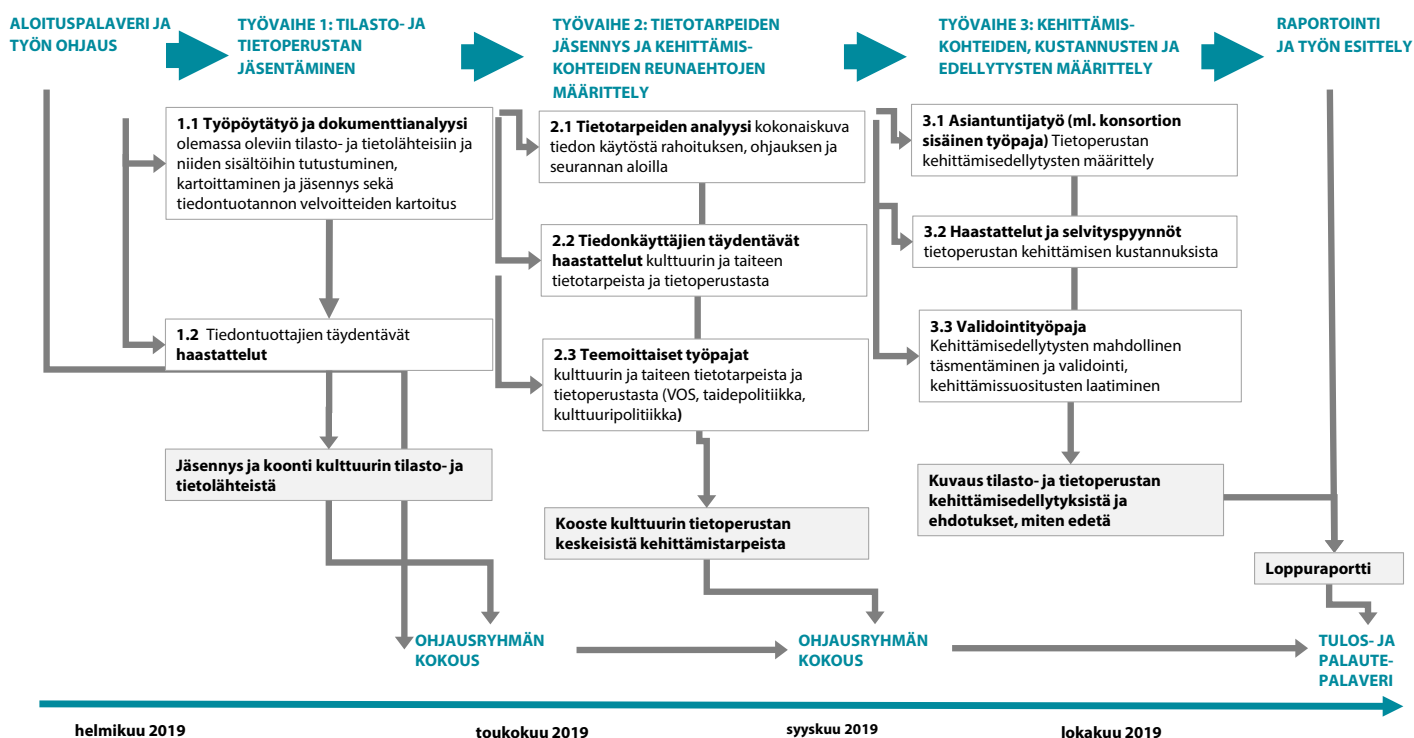
Selvityksessä asetetaan taiteen ja kulttuurin toimialan yleiseksi tavoitteeksi, että toimialalla kerättävät tiedot ja tuotettavat tilastot ovat relevantteja ja riittävän yhdenmukaisia sekä kulttuurin eri alojen osalta että kulttuuripolitiikan kokonaisseurannan ja vaikuttavuuden arvioinnin kannalta. Tämä tavoite liittyy sekä kulttuuripolitiikan yleisiin tavoitteisiin että myös taidepolitiikan tarpeisiin. Yksi suuri haaste on se, kuinka eri alojen ja tavoitteiden tietopohja on mahdollista saada samaan tarkasteluun. Tätä tarkoitusta varten voi olla tarpeen kehittää sellaisia uusia indikaattoreita, jotka mahdollistavat järjestelmän lohkorajat ylittävän numeerisen tarkastelun. Tarkoituksena on kulttuuripolitiikan tavoitteiden mukaisesti tunnistaa toiminnan luonne ja vaikuttavuus pelkkien kustannustietojen lisäksi.

Se, millaisin edellytyksin, järjestelyin ja kustannuksin taiteen ja kulttuurin toimialaa koskevat tiedontarpeet tulevat täytetyiksi, riippuu tiedolle asetetuista kriteereistä ja niiden

prioriteeteista. Tietoperustan tavoitteellinen kehittäminen edellyttää, että myös tiedolle asetetut tavoitteet ja tarpeet on määritelty riittävän selkeästi. Tietoperustan tavoitteellisen ja kustannustehokkaan kehittämisen edellytys on, että tunnistetaan sekä politiikkatavoitteet että niiden erilaiset tarpeet suhteessa tietoperustaan. Rahoituksessa ja valvonnassa tarvitaan erilaista tietoperustaa kuin seurantaan ja yleiseen tilannekuvaan.

Tässä selvityksessä käsitetään taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperustan sekä esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmään liittyvän tilasto- ja tietoperustan kehittäminen yhtenä kokonaisuutena. Esittävän taiteen osalta valtionosuusjärjestelmän selkeät tavoitteet, kriteerit ja kohteet kuitenkin muodostavat oman tarkennettavan analyysikohteen, joka kuvataan omana osuutenaan.

1.2 Selvityksen toteutus ja menetelmät

Kuvio 1. Selvityksen työvaiheet. Selvitys koostuu kolmesta varsinaisesta työvaiheesta ja raportoinnista.

Selvitys toteutettiin kolmessa työvaiheessa. Ensimmäisessä työvaiheessa kartoitettiin nykyinen taiteen ja kulttuurin tilasto- ja tietoperusta työpöytätyön, dokumenttianalyysin

sekä tiedontuottajien haastatteluiden avulla. Lisäksi käytiin lyhyet haastattelut kahdeksan opetus- ja kulttuuriministeriön viranhaltijan kanssa. Toisessa vaiheessa kartoitettiin tietotarpeet ja määriteltiin kehittämiskohteiden reunaehdot aineiston analyysillä, tiedontuottajien haastatteluilla sekä työpajoilla. Kolmannessa työvaiheessa jäsennettiin kehittämiskohteiden edellytyksiä ja kustannusten mittakaavaa edellisten aineistojen pohjalta.

Haastatteluja tehtiin 29 puhelimitse tai kasvotusten sekä kolme sähköpostitse (liite1). Ensimmäisessä vaiheessa haastateltiin ministeriön viranhaltijoilta kunkin alan tietoperustan yleiskuvasta ja kehittämistarpeista. Keskeisiltä tiedontuottajilta kysyttiin heidän tiedontuotantonsa prosesseista sekä kehittämistarpeista sekä omassa että muiden tiedontuotannossa. Toisen vaiheen haastatteluissa kysyttiin laajemmin tiedon tarpeista, käytöstä ja kehittämistarpeista keskeisiltä sidos- ja vaikuttajaryhmiltä. Käytännössä haastattelujen sisällöt sekoittuivat: tiedon tuottajat puhuivat myös laajemmin tiedon tarpeista ja tiedon käyttäjät taas halusivat puhua myös tiedon tuotannon taustoista ja ehdoista. Tämän takia haastatteluja ei erotella tiukasti käyttäjien ja tuottajien näkökulmiin. Taiteen ja kulttuurin alalla ryhmät ovat usein päällekkäiset.

Työpajoja järjestettiin viisi. Ensimmäinen työpaja pidettiin taiteen ja kulttuurin tiedontuottajille. Työpajassa tunnistettiin ratkaisukeinoja tietoperustan haasteisiin ja pohdittiin edellytyksiä, joilla haasteita olisi mahdollista ratkoa. Ensimmäisessä työpajassa oli paikalla 18 osallistujaa kaikista tiedotuskeskuksista, Suomen elokuvasäätiöstä, Framelta, LiveFinlandilta, museovirastosta, Finland Festivalisilta, Ornamosta, Taikusydämeestä, Music Finlandista sekä FILlistä.

Kolmen teemoittaisen työpajan teemat olivat visuaaliset taiteet, vos-painopisteet sekä tietojärjestelmät. Visuaaliset taiteet -työpajassa oli 13 osallistujaa mm. Ornamolta, AV-arkilta, Framelta, Suomen Taiteilijaseurasta, Taiteen edistämiskeskuksesta sekä kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporesta ja opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työpajassa keskusteltiin, mitkä ovat ne kohdat ja asiat, joissa visuaalisten taiteiden tietoperustaa tulisi edelleen kehittää ja kartoitettiin edellytyksiä visuaalisten taiteiden alojen tilastoinnin ja tietoperustan kehittymiselle.

Vos-painopisteiden työpajassa oli 12 osallistujaa esittävien taiteiden tiedotuskeskuksista, Opetushallituksesta, Taiteen edistämiskeskuksesta sekä kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporesta. Vos-painopisteiden työpajan tarkoituksena oli keskustella vos-painokertoimien määrittämiseen tarvittavasta tiedosta, sen keräämisen tavoista ja tiedon kehittämisen tavoista.

Valtionhallinnon tietosisällön ja tietojärjestelmien työpajaan osallistui 12 henkilöä opetus- ja kulttuuriministeriöstä, Opetushallituksesta, Taiteen edistämiskeskuksesta sekä kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporesta. Työpajassa jäsennettiin sitä, miten nykyiset ja tulevat tietojärjestelmät tukevat tiedolla johtamista ja päätöksenteon läpinäkyvyyttä taide- ja

kulttuuripolitiikassa, missä ovat keskeiset muutostarpeet ja mitkä ovat päätöksentekoa ja toimenpiteitä koskevan tiedon kehittämisen edellytykset ja mahdollisuudet lähivuosina.

Lisäksi tietoa ja kommentteja kerättiin ohjausryhmän kokouksissa ja ohjausryhmälle järjestetyssä validointityöpajassa, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö Kulta ry:n järjestämässä tilaisuudessa taiteen ja kulttuurin tietoperustasta sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tietohallintotyöryhmän kokouksessa.

Selvityksen ohjausryhmään kuuluivat opetus- ja kulttuuriministeriöstä Esa Pirnes, Katri Santtila, Petra Havu, Tapani Sainio sekä Kirsi Kaunisharju, Tilastokeskukselta Kaisa Weckström, kulttuuripolitiikan tutkimuskeskukselta Sakarias Sokka sekä Taiteen edistämiskeskukselta Paula Karhunen. MDI:ltä työhön osallistuivat Janne Antikainen, Susanna Haanpää, Samuli Manu ja Kirsi Siltanen sekä asiantuntijoina Pauli Rautiainen ja Veli-Markus Tapio.

2 Tietoperusta ja tiedon tarpeet

2.1 Tietoperusta osana tietopolitiikkaa

Mitä enemmän tietoa käytetään yhteiskunnan kehittämiseen ja liiketoimintaan, sitä parempaa tietoa tarvitaan. Tässä selvityksessä tarkastellaan pääasiassa taide- ja kulttuuripolitiikan sisäisiä tietotarpeita opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuripolitiikan sekä taide- ja kulttuurialojen näkökulmista. Taidetta ja kulttuuria koskevaa tietoa tarvitaan myös muilla yhteiskunnan alueilla. Taide ja kulttuuri liittyvät muun muassa koulutuksen, hyvinvoinnin, työllisyyden ja alueiden kehitykseen. Tiedon laatu, luotettavuus, kuvaavuus, saatavuus ja omistajuus ovat kysymyksiä, joihin myös taide- ja kulttuuripolitiikan on kyettävä vastaamaan paitsi sisäisiin tarpeisiinsa nähden, myös vastataksaan laajempaan yhteiskunnalliseen paineeseen.

Tietoperustalla viitataan tässä saatavilla ja käytettävissä olevan tiedon ja tilastojen kokonaisuuteen, joiden varaan kulttuuripoliittista keskustelua ja päätöksentekoa voidaan rakentaa. *Tietoprosessit* taas viittaavat tiedon syntyprosesseihin. Tieto ei synny itsestään, vaan sen matka toiminnasta tilastoksi on monivaiheinen. Tiedon ja tilastojen puutteiden korjaamiseksi on olennaista tunnistaa, missä vaiheessa tietoprosessia haasteita on. Kehittämismahdollisuudet ja -keinot ovat erilaisia riippuen siitä, missä tietoprosessin vaiheessa on puutteita.

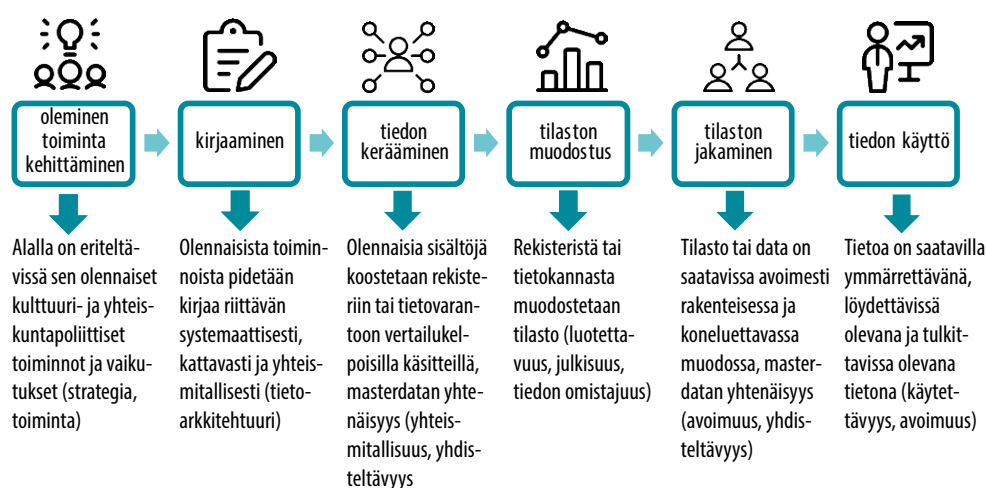
Näiden lisäksi selvityksen kannalta olennaisia ovat tietoperustan ja -prosessien hallinnan käytännöt eli miten tietoa ja sitä synnyttäviä prosesseja voidaan ohjata ja kehittää. Tämä on *tietopolitiikkaa*. Valtionvarainministeriö määrittelee tietopolitiikan politiikkatoimiksi, joilla mahdollistetaan tiedon tehokas, turvallinen ja eettinen hyödyntäminen edistämällä muun muassa tiedon keräämistä, avaamista, yhdistämistä, jakamista ja säilyttämistä sekä vahvistamalla tietosuojaa ja tietoturvallisuutta ihmisten oikeuksia ja vapauksia kunnioittavalla tavalla.⁵ Tietopolitiikka liittyy siten päätöksentekojärjestelmään, mutta myös laajem-

5 Valtionvarainministeriön internetsivut. Tietopolitiikka. <https://vm.fi/tietopolitiikka>

min yhteiskunnan kestävä kehityksen kannalta hyvään tiedon käyttöön sekä tietotalouden kehitysmahdollisuuksiin. Taiteen ja kulttuurin tietopolitiikka on toistaiseksi lähempänä perinteistä tiedonhallintaa, mutta alan tietoperustan rikastuessa ja moninaistuessa myös yksityisesti tuotetulla tiedolla ja julkisen tiedon laajemmalla käytöllä tietopolitiikan näkökulma korostuu.

2.2 Tietoprosessi analyysikehityksenä

Tietoprosessi on paitsi kuvaus tiedon synnystä, myös keskeinen analyysiväline tiedon puutteiden tai rajoitteiden ymmärtämiseen. Kuvio 2 kuvaa yksinkertaistettua tietoprosessia, jota on käytetty selvityksen eri vaiheissa jäsentämään tietoprosessia ja sen tavoitetilaa.

Kuvio 2. Jäsennys tietoprosessin tavoitetilasta.

Tietoprosessin ensimmäinen vaihe on *toiminta*: näyttelytoiminta, esitystoiminta, kokoelmien hallinta tai esimerkiksi yritystoiminta. Toimivassa tietoprosessissa toiminnasta on mahdollista eritellä sen kulttuuripoliittisesti tai muille politiikanaloille olennaiset toiminnot ja vaikutukset. Osataan siis sekä tunnistaa ne ilmiöt, joita pidetään tärkeänä että erotella ne toiminnan kokonaisuudesta seurattavaksi ilmiöksi. Esimerkiksi teatterin katsojamäärät ovat yksinkertainen ilmiö, jonka relevanssin ja laskentatavan tunnistaminen on melko helppoa. Vastaavasti luovien alojen lisäarvon tunnistaminen muiden toimialojen toiminnasta on hyvinkin vaikea ilmiö seurattavaksi ja tunnistettavaksi, vaikka sitä pidetään poliittisesti tärkeänä. Siksi myös tiedon tuottaminen siitä on vaikeaa.

Seuraava tietoprosessin vaihe on *kirjaaminen*. Jotta toiminnasta saadaan luotettavaa tietoa, täytyy toiminnan tuotoksia, ominaisuuksia tai vaikutuksia kirjata systemaattisella, kattavalla ja yhteismitallisella tavalla. Rahaliikenteen kirjaaminen tapahtuu talouskirjanpidon prosesseissa, kunhan sen luokittelu palvelee tiedon tarvetta, eli haluttu asia on eroteltavissa muusta rahaliikenteestä. Yleisötyön, ilmaistapahtumien kävijämäärien tai sosiaali- ja terveyspalveluissa tapahtuvan kulttuuritoiminnan vaikutusten kohdalla kirjaaminen ei ole yhtä suoraviivaista. Esimerkiksi viimeksi mainittua on kehitetty pitkäjänteisesti kulttuurisen seniori- ja vanhustyön AILI-verkostossa⁶. Kirjaamisen saaminen systemaattiseksi vanhustyön käytännöksi on vuosien tai vuosikymmenten työ, mutta ilman sitä ei synny luotettavaa eikä kattavaa tietoa kulttuuritoiminnan vaikutuksista tai siitä, miten suuri osa palveluiden piirissä olevista ikäihmisistä pääsee kulttuuripalvelujen piiriin.

Tiedon kerääminen koostaa yksittäiset kirjaukset tai yksittäisen organisaation toiminnan laajemmaksi tietokokonaisuudeksi. Tietoa kerätään yksittäisiltä toimijoilta tai yksilöiltä kyselyillä tai joissakin tapauksissa automaattisilla tiedonsiirroilla. Tiedon kerääjä voi kulttuurin alalla olla esimerkiksi toimialajärjestö, tiedotuskeskus, Tilastokeskus tai Opetushallitus. Tiedonkeruu voi olla vapaaehtoinen, lakisääteinen tai se voi tapahtua jonkin toisen prosessin, kuten haku- tai rahoitusprosessin osana. Tiedon kerääminen edellyttää, että keräämisellä on vastaava taho, jolla on jokin peruste tiedon keruuseen sekä löydettävissä ja kontaktoitavissa olevan toimijajoukon, jolta tieto kerätään. Hyvässä tiedonkeruussa käsitteet, niiden laskentatavat ja taustatiedot ovat selkeästi määritelty, jotta tiedot ovat jouhevasti jalostettavissa kootuksi tiedoksi ja tilastoiksi.

Tilaston muodostus tai muu tiedon koonti edellyttää muun muassa tiedon tarkastusta ja laadun varmistusta, yhdistelyä ja muotoilua halutunlaiseksi tilastoksi. Näin muodostettavan tilaston on oltava riittävän yksityiskohtainen, jotta se tuottaisi kiinnostavaa ja tarpeellista tietoa, mutta toisaalta riittävän yleistä, jottei se riko liikesalaisuuksien tai yksityisyyden suojaa. Tilaston muodostus on usein työläs prosessi, joka jää suurelta osin näkymättömiin. Se näkyy vain laadukkaana, luotettavana tietona.

Tilaston jakaminen on datan tai siitä muodostetun tilaston jakamista käyttäjille joko organisaation sisällä tai sen ulkopuolelle. Odotukset tiedon jakelun laajuutta ja tekniikkaa kohtaan ovat kasvaneet avoimen tiedon ja data-analytiikan yleistymisen myötä. Tavoitteena voi pitää, että tieto tai tilasto on saatavissa kaikille avoimena, ilmaisena datana, ja että data on saatavilla rakenteisessa ja koneluettavassa muodossa. Tarjoamalla tietoa valmiiden julkaisujen sijasta taulukkoina ja tietokantoina monipuolisine luokitteluineen ja

6 Siponkoski, S. 2018. RAI-tietojen hyödyntäminen kulttuurisen vanhustyön tukena. Kehittämishankkeen taustamuistio. Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön AILI-verkosto. <https://www.innokyla.fi/documents/7519293/8497263/AILI+RAI+taustamuistio+VALMIS.pdf/d2b04422-ee78-4468-9f57-3b898555bacf>

määritelmiseen palvellaan moninaisia tietotarpeita. Esimerkiksi pelkkänä valmiina taulukkona pdf-muodossa julkaistu tieto palvelee vain niitä, jotka tarvitsevat tietoa silmäiltäväksi juuri siinä muodossa kuin se on julkaistu. Sen sijaan erilaiset analyysit, tiedon yhdistämiset tai erilaiset luokittelut ja rajaukset eivät tällaisesta tiedosta onnistu. Tiedon hakeminen käsin eri lähteistä on kallista työvoimaintensiivistä työtä, johon on olemassa myös toimivia automaattisia keinoja. Jakelu avoimien rajapintojen kautta on siksi suositeltavaa. Tiedon saaminen automaattisesti päivittyvien rajapintojen kautta on edellytys tiedon helpolle ja nopealle käytölle erilaisissa tietotalustoissa ja analyysivälineissä.

Tiedon käyttö on vasta tietoprosessin viimeinen vaihe, joka nojaa kaikkiin edellisiin. Tieto, joka on tarpeellista, tunnistettavissa, kerättävissä ja jalostettavissa luotettavaksi tiedoksi, on jo hyvä lähtökohta tiedon käytölle. Sekään ei silti vielä riitä. Tiedon saaminen ymmärrettävänä, löydettävissä olevana ja tulkittavissa olevana tietona on edellytys sille, että parasta ja laadukkaintakin tietoa voidaan käyttää. Paraskaan tieto ei tule käyttöön, jos sitä ei löydetä tai edes tiedetä olevan olemassa. Toisaalta taiteen ja kulttuurin alalla tieto ei aina ole intuitiivisesti tulkittavissa. Erityisesti tilastoinnin periaatteet ja määritelmät vaikuttavat voimakkaasti tietosisältöön, mikä ei ole aina tiedon käyttäjälle ymmärrettävää. Julkaisut, visualisoinnit ja sanalliset tulkinnot tukevat tiedon käyttöä.

2.3 Opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuripolitiikan tietotarpeet

Kaikki toiminta synnyttää tietoa, mutta vain pieni osa siitä päätyy tilastoksi. Monessa tapauksessa tämä riittää: kaikista asioista ei kannata muodostaa tilastoja, koska niille ei ole tarvetta tai tiedon tuotanto vaatii enemmän resursseja kuin aiheeseen on valmiutta käyttää. Relevanssi on tietoperustan keskeisin kriteeri - tiedon on oltava tarpeellista ja kuvaavaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuripolitiikassa tarvitsema tieto on tämän selvityksen lähtökohta. Tietoa katsotaan silti laajasti, koska tiedolla on taide- ja kulttuuripolitiikassa monenlaisia käyttötarpeita. Poliittikkatoimien tarve syntyy taide- ja kulttuurikentän sekä muun yhteiskunnan tuottamista tarpeista ja odotuksista. Samoin opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuripolitiikan vaikutusten pitäisi näkyä taide- ja kulttuurikentän toiminnassa ja laajemmin yhteiskunnassa. Tiedon tuottaminen on myös itsessään poliittikkatoimi: sillä tuetaan taiteen ja kulttuurin alojen kehittymistä, tietoisuutta itsestään ja kykyä näyttää asemansa osana yhteiskuntaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön taide- ja kulttuuripolitiikan tarvitsema tieto ei siten ole erillinen koko kenttää ja sen yhteiskunnallista asemaa kuvaavasta tiedosta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tarpeet voi jakaa karkeasti

- lakisääteisiin ohjaus-, rahoitus- ja valvontatehtäviin,
- politiikkatavoitteiden seurantaan,
- yleisen tilannekuvan tarpeisiin.

Lakisääteisistä ohjaus-, rahoitus- ja valvontatehtävistä keskeisimmät liittyvät valtionavustuksiin ja -osuuksiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on suora valtionapuviranomainen useimmissa kulttuurin valtionavustuksia koskevissa asioissa⁷, ja se myöntää valtionosuuksia ammatillisille museoille⁸ sekä teattereille ja orkestereille⁹, jatkossa laajemmin esittäville taiteille¹⁰. Taiteen edistämiskeskus on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen virasto, joka toimii sekä asiantuntijana että rahoittajana taiteen eri aloilla. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää määrärahoja useille taide- ja kulttuuripolitiikan avustuksia jakaville tahoille, kuten Suomen elokuvasäätiölle (SES) ja AVEKille. Muita tässä selvityksessä sivuttuja lakisääteisiä tehtäviä ovat muun muassa tekijänoikeuksien sopimuslissenssijärjestelmän hallinnointi sekä tulevan tiedonhallintalain¹¹ tuottama velvoite huolehtia toimialansa virastojen ja laitosten tiedonhallinnan kokonaisuudesta. Tiedonhallintalain tavoitteena on varmistaa viranomaisten tietoaaineistojen yhdenmukainen ja laadukas hallinta sekä tietoturvallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi, mahdollistaa viranomaisten tietoaaineistojen turvallinen ja tehokas hyödyntäminen, jotta viranomainen voi hoitaa tehtävänsä ja tarjota palvelunsa hallinnon asiakkaille hyvää hallintoa noudattaen tuloksellisesti ja laadukkaasti sekä edistää tietojärjestelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuutta.¹²

Lakisääteisten tehtävien toteuttamisessa tarvitaan sekä käyttötarpeeseen kohdennetusti kerättävää tietoa (valtionosuuksien laskentaperusteet, rahoituksen käytön valvonta) että laajempaa ja moninaisempaa tietoa (rahoituksen vaikutus ja vaikuttavuus, rahoituksen kohdentumisen seuranta). Haastattelujen ja työpaja-aineistojen perusteella käyttötarpeeseen kohdennetusti kerättävät tiedot ovat tietoprosessiltaan selkeitä, koska niiden saamiseen on lakiperusta, ja ne kerätään erikseen juuri tätä tarkoitusta varten. Vaikeampaa on saada tietoa toiminnan vaikutuksista ja vaikuttavuudesta yksittäistä hanketta tai toimintoa laajemmasta näkökulmasta. Esimerkiksi taiteenalakohtaista tai aluekohtaista tietoa ei välttämättä saa vertailukelpoisesti esille. Vaikka tällaista tietoa kaivataan vastausten mukaan paljon kulttuuripolitiikan kokonaisuuden seuraamisessa ja taustatietona päätöksille, on

7 Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 29.12.2009/1766. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091766>

8 Museolaki 15.3.2019/314. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190314>

9 Teatteri- ja orkesterilaki 3.8.1992/730. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920730>

10 Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen <https://minedu.fi/esittavan-taiteen-vos-uudistus>

11 Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta 906/2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190906>

12 emt. 1§

tämänkaltaisen tiedon saatavuudessa, yhteismitallisuudessa ja kattavuudessa kehitettävää, jotta se palvelisi taide- ja kulttuuripolitiikan seurantaan tarvittavalla tasolla.

Ohjaukseen, rahoitukseen ja sen valvontaan kohdistuu tietotarpeita myös toisesta suunnasta. Kulttuurialojen toimijat, edunvalvojat ja päätöksentekijät tarvitsevat tietoa ministeriön ja muiden valtionapuviranomaisten päätöksistä ja niiden perusteista. Oikeudenmukaisuus ja läpinäkyvyys päätöksenteossa ovat kulttuuripolitiikan legitimitetin perusteita, ja moni toimija myös nosti nämä haastatteluissa esille. Taide- ja kulttuuripolitiikassa päätöksentekoon sisältyy paljon harkinnanvaraisuutta. Harkintaprosessien ja niissä käytettävän tiedon ja painoarvojen erittely on haastavaa, mutta oikeudenmukaisuuden kannalta tarpeellista.

Politiikkatavoitteiden seuranta on tietotarpeiltaan monimuotoisempi rahoitusmekanismeihin nähden. Politiikkatavoitteilla viitataan tässä yhteydessä esimerkiksi hallitusohjelmissa, opetus- ja kulttuuriministeriön strategioissa sekä erilaisissa kehittämisohjelmissa määriteltyihin tavoitteisiin. Taulukossa 1 on kuvattu tämänhetkiset keskeiset strategiadokumentit ja näiden tavoitteet. Moni politiikkatavoitteista pysyy vuodesta toiseen samankaltaisena: taiteilijoiden toimeentulo tai yrittäjyyden tukeminen ovat melko vakiintuneita politiikkatavoitteita. Suurempi haaste ovat uudet ilmiöt, joista tietoa ei vielä ole tuotettu. Esimerkiksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ovat politiikkatavoitteena suhteellisen uusi. Sitä on edistetty aktiivisesti vuosikymmenen ajan, mikä on tiedon tuotannon kehittymiselle lyhyt aika. Kulttuurihyvinvoinnin tiedontuotantoa kehitetään samaan aikaan politiikkatoimien kehittymisen kanssa.

Taulukko 1. Opetus- ja kulttuuriministeriön keskeisten strategia-asiakirjojen päälinjaukset

Strategiadokumentti	Tavoitteet
Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025 (2017) ¹³	Taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytykset ovat parantuneet ja tuotannon ja jakelun muodot monipuolistuneet Osallisuus kulttuuriin on lisääntynyt ja eri väestöryhmien erot osallistumisessa ovat kaventuneet Kulttuurin perusta on vahva ja elinvoimainen
Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä. Näkymä vuoteen 2025. (2018) ¹⁴	Vahvistetaan luovia aloja ja kulttuuriyrittäjyyttä alueilla Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta alueellisesti ja paikallisesti Kehitetään alueellista tietoperustaa päätöksenteon tukena ja lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa
Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030	Kaikkien kyvyt ja osaaminen vahvistuvat Luova, tutkiva ja vastuullinen toiminta uudistaa yhteiskuntaa Merkityksellisen elämän edellytykset turvataan yhdenvertaisesti

13 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). Opetus- ja kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

14 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä. Näkymä vuoteen 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:20. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160801>

2.4 Taiteen ja kulttuurin alojen tietotarpeet

Tieto on paitsi taide- ja kulttuurialojen seurannan ja ohjauksen, myös kentän itseymmärryksen, edunvalvonnan ja kehittämisen väline. Tiedontuotannon kehittäminen on alan toimintaedellytysten kehittämistä ja siten politiikkatavoite itsessään. Taiteen ja kulttuurin alat tarvitsevat eri toimialoja kohdennetummin kuvaavaa tietoa, ja tiedon odotetaan myös olevan yksityiskohtaisempaa. Tiedotuskeskukset ja toimialajärjestöt pyrkivätkin joustavasti palvelemaan alojensa tietotarpeita muuttamalla ja kehittämällä tiedontuotantoaan.

Toimialojen omaa toimintaa kuvaavan tiedon ohella taiteen ja kulttuurin alat tarvitsevat myös koko taiteen ja kulttuurin kenttää kuvaavaa tietoa. Vertailutieto alojen välillä auttaa asemoimaan taiteenalojen keskinäisiä suhteita ja kunkin alan kehitystä pitkällä aikavälillä. Toivottuja ovat esimerkiksi vertailukelpoisilla käsitteillä syntyvät aikasarjat eri taiteen ja kulttuurin alojen rahoituksesta, toiminnan määrästä, kävijämääristä ja työllisyydestä. Edunvalvontaa varten kaivataan erityisesti vaikuttavuustietoa. Alakohtaisia tietotarpeita on purettu seuraavassa luvussa.

Tiedon käyttö toiminnan, erityisesti liiketoiminnan, kehittämisessä nousee taiteen ja kulttuurin alojen tietotarpeissa hitaasti, mutta varmasti. Lipunmyyntidata, asiakkaiden verkkoasiointidata, sosiaalisen median data tai esimerkiksi operaattorien paikkaperustainen data tuottavat suuren määrän tietoa taiteen ja kulttuurin toimijoille oman toiminnan kehittämiseksi, jos sitä osataan ja kyetään käyttämään. Tämänkaltaisen tieto ei kuulu varsinaisesti tämän selvityksen piiriin, mutta alan kehitykselle tämän tiedon omistajuus, analytiikka ja käyttötavat ovat koko ajan tärkeämpiä. Kävijäanalytiikka on monelle kaupalliselle toimijalle elinehto. Osa valtionosuuksien piiriin kuuluvista teattereista ja orkestereista hyödynittää jo monipuolisesti käyttäjätietoja toiminnan kehittämisessä ja kohdennetussa markkinoinnissa. Alan osaamistaso sopimustekniikassa, datan saamisessa, käytössä ja analytiikassa vaihtelee suuresti, ja tätä osa haastateltavista piti suurena ongelmana.

3 Tietoperustan nykytila ja kehittämistarpeet aloittain

3.1 Tietoperustat ja -prosessit erityvät ala- ja politiikkakohtaisesti

Tässä luvussa käydään läpi eri taiteenaloista, kulttuurin osa-alueista ja tietyistä politiikka-alueista (kuvio 3) saatavilla olevia keskeisimpiä tietoja ja tilastoja sekä näiden tuottamisen prosesseja. Alalukujen teemat ovat osin päällekkäisiä. Esimerkiksi musiikki liittyy festivaalien ja tapahtumien, luovan talouden, aineettoman kulttuuriperinnön, kulttuurihyvinvoinnin, tekijänoikeuden, työllisyyden, vapaan sivistystyön, kolmannen sektorin ja valtionosuustoiminnan kanssa. Alakohtaiset kuvaukset ovat siis lähempänä kuvauksia tiedontuotannon aloista kuin taiteen ja kulttuurin aloista. Alakohtaiset kuvaukset eivät myöskään ole täydellisiä, vaan tässä kuvataan keskeisimmät tietolähteet ja tyypilliset tietoprosessit aloittain. **Tavoitteena on muodostaa käsitys siitä, missä ovat tietoperustan keskeisimmät kehittämiskohteet ja haasteet, sekä millaisia tietopolitiikan keinoja tietoperustan kehittämiseksi voidaan käyttää.** Osa aloista on valittu tarkemman analyysin ja mallintamisen kohteeksi, osaa käsitellään hyvin yleisellä tasolla.

Taiteen ja kulttuurin alat ovat keskenään hyvin erilaisessa asemassa tiedon suhteen. Museoiden, kirjastojen tietoperusta on hyvin vahva ja laadukas verrattuna muihin taiteen ja kulttuurin aloihin tai jopa muihin yhteiskunnan palveluihin. Näiden lisäksi myös teattereiden tietoperusta on vahva ja laadukas ja se onkin vanhin alakohtainen tilasto. Tietoprosessia ja tietopolitiikkaa tarkastellessa tämä ei kuitenkaan tule yllätyksenä. Molemmissa sekä toiminta itsessään että tietoprosessien kulku ja tietopolitiikan käytännöt tukevat laadukkaasti tiedon syntymistä. Monella muulla taiteen ja kulttuurin alalla jo lähtökohdat ovat heikommat: toimintaa on vaikea tunnistaa ja kirjata, tiedon keräämiselle ei ole luontevia vastuutahoja tai tiedon käyttötarpeet ovat moninaisemmat kuin mihin on kykyä ja resursseja vastata. Tällöin myös saatavilla oleva tieto on niukempaa, epätarkempaa tai huonommin saatavilla. Tämä luo haasteita tietoperustan kehittämiseksi. Jo pelkästään erilaisten virallisten järjestelmien ja tietovarantojen tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen

vaativat runsaasti alakohtaista työtä niillä aloilla, joilla tiedontuotanto on vielä alkutekijöissä.

Kuvio 3. Selvityksessä tarkasteltuja taiteen ja kulttuurin tiedontuotannon aloja on yhteensä 19.

3.2 Teatteri

Teatteritilastointi nojaa pitkälti Teatterin tiedotuskeskus TINFO ry:n keräämiin teatteritilastoihin. Teatteritilastoja on kerätty jo vuodesta 1944 alkaen, ja TINFO on vastannut niistä vuodesta 1995. Teatteritilastot kerätään vuosittain ammattiteattereiden sekä teatteri- ja orkesterilain piirissä olevien tanssiryhmien ohjelmistoista, katsojista, henkilöstöstä ja taloudesta. TINFO kerää tietoja myös kesäteatterien ohjelmistosta ja kävijämääristä¹⁵, koostaa ensi-iltatietokantaa¹⁶ sekä ylläpitää yhdessä Teatterimuseon kanssa Ilona-tietokantaa¹⁷, joka kattaa suomalaisten teattereiden esityksiä 1800-luvulta tähän päivään. TINFOlla on Tilastokeskuksen kanssa sopimus vos-teattereiden palkkatilastojen laatimisesta. Teatteritilastojen sisältämää tietoa hyödynnetään myös Tilastokeskuksen Kulttuuritilastoissa. TINFO:n tilastot ovat saatavilla cc 4.0 -lisensioituna avoimena datana xls- ja csv-muotoisina aikasarjoina.

¹⁵ Teatterin tiedotuskeskus. Kesäteatteri-info. https://www.TINFO.fi/fi/Kesateatterissa_2018_yli_10_000_katsojaa_keranneet_esitykset

¹⁶ Teatterin tiedotuskeskus. <https://www.TINFO.fi/fi/Ensi-iltoja>

¹⁷ Teatterin tiedotuskeskus. <http://ilona.TINFO.fi/>

TINFOR teatteritilastot kattavat merkittävältä osin suomalaisen ammattiteatterin esitys-, kävijä- ja taloustietoja sekä valtionosuusjärjestelmän että teatterin vapaan kentän eli rahoituslain ulkopuolisten ammattiteatterien osalta. Tilastot tuottavat yleiskuvan teattereiden volyyymista ja voimavaroista, rahoitus- ja henkilöstörakenteesta, palkoista, ohjelmistoista ja katsojista keskenään vertailukelpoisella tavalla. Teatteritilastot tekevät yhteistyötä muiden esittävien taiteiden (tanssi, sirkus) kanssa, ja näiden tilastoinnin kriteeristöt ovat jokseenkin yhtenäiset.

Teattereiden tilastointi on hyvällä tasolla verrattuna yleisesti taiteen ja kulttuurin tilastoihin. Teattereiden tilastoja on tuotettu pitkään, niitä kehitetään jatkuvasti yhteistyössä muiden alojen kanssa, ja tilastointi on läpinäkyvää, säännöllistä ja dokumentoitua. Tiedot ovat saatavilla sekä raakadatana että tulkittuna tietona, myös englanniksi. Samalla teatteritilastot kuvastavat yleistä taiteen ja kulttuurin tiedontuotannon haastetta: ne kuvaavat pääosin ammattimaista taidetoimintaa, mutta eivät kuitenkaan koko teatteri-ilmiön kokonaisuutta. Teatteritilastot eivät anna tietoa siitä, ketkä käyvät teattereissa, eivätkä ne juurikaan kuvaa teattereiden harrastajakenttää. Harrastajakentän osalta TINFOR kesäteatteritilastoihin ja ensi-iltatietokantaan voi kuitenkin ilmoittaa myös harrastajaesityksiä. Muuten harrastajateatterit, nuorisoteatterit, teatterikoulut ja muut ei-ammattiteatterit jäävät suurilta osin teatteritilastoinnissa tavoittamatta, vaikka ne voivat olla paikallisen kulttuurielämän, kulttuuripalveluiden saatavuuden ja kulttuurin saavutettavuuden kannalta merkittäviä toimijoita. Myös perinteisten teatterien ulkopuolella tapahtuva teatteritoiminta, kuten performanssitaidet, on osoittautunut haastavaksi tilastoitavaksi.

Teatteritilastoissa on tietoa teatterin maantieteellisestä saavutettavuudesta sekä kävijämääristä. Muuten käyttäjiä koskeva yksityiskohtaisempi tieto jää pitkälti puuttumaan – mikä on taiteen ja kulttuurin aloilla enemmän sääntö kuin poikkeus, koska käyttäjien rekisteröinti ja seuranta eivät kuulu alan toimintatapoihin. Suomen teatterit ry kuitenkin tuottaa säännöllisiä kävijätutkimuksia teatterin käytöstä ja käyttäjistä.¹⁸ Lisäksi teattereilla on käytössä omia asiakasrekistereitään ja lipunmyyntitietojaan, joita ei kuitenkaan käytetä teatterikävijöiden tilastointiin tai julkiseen seurantaan. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus tuottaa väestötason tietoa kulttuurin eri lajien käytöstä.

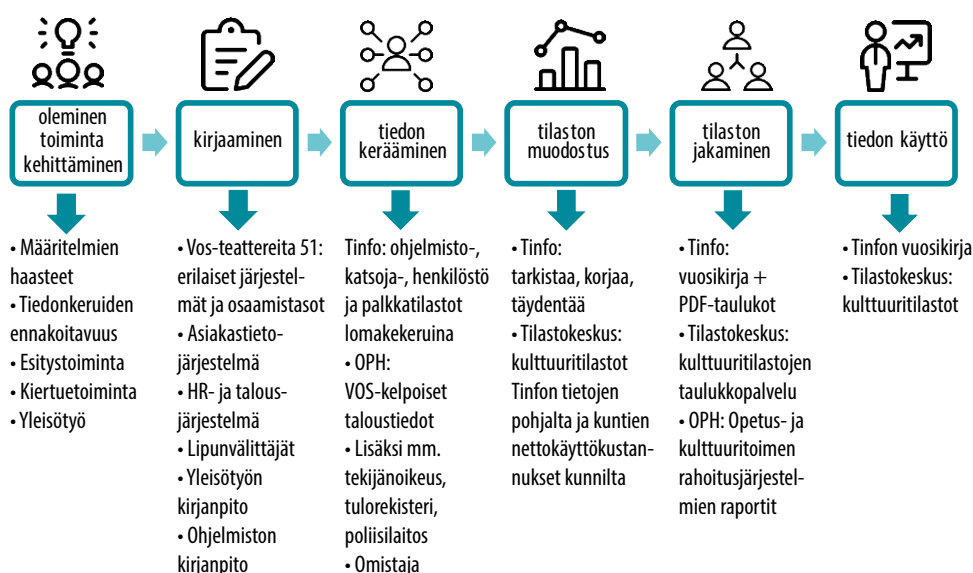
Teatteritilastot eivät ole ainoita teattereihin kohdistuvia tiedonkeruita. Valtionosuutta saavat teatterit raportoivat toiminnastaan Opetushallitukselle, omalle omistajaorganisaatiolleen, TINFORille sekä eri viranomaistahoille, kuten Verohallinnolle ja Poliisille. Tiedonkeruurasitusta lisää se, etteivät nämä tahot kerää tietoa yhteismitallisesti. Opetushallituksen

18 Suomalaisten teatterissa, tanssiesityksissä ja oopperassa käynti 2016. Kantar TNS, tilaajina Suomen Teatterit ry, Teatterikeskus ry ja Tanssin Tiedotuskeskus, 2016.

http://www.suomenteatterit.fi/wp-content/uploads/2017/03/220107538_Teatterissa-tanssiesityksiss%C3%A4-ja-opperassa-k%C3%A4ynti-2016_Raportti.pdf

keräämät henkilövuosilaskentalomakkeet eroavat laskentatavaltaan muusta talous- ja toimintatilastoinnista. Samalla kunkin laitoksen oma taustaorganisaatio, usein kaupunki, noudattaa omaa tiedonkeruukäytäntöään. Toiveissa onkin, että tietoja pystytään entistä paremmin toimittamaan automaattisesti tietojärjestelmien välillä ja määärämuodoissa, jotta tiedonkeruurasitus olisi vähäisempi.

Mitä pienempi toimija ja mitä vähäisemmät ovat hallinnointiin suunnattavissa olevat resurssit, sitä vaikeammaksi tilastointi ja tiedonkeruu käyvät. Pienemmille vapaan kentän toimijoille jo yksittäinenkin tiedonkeruu voi olla suuri rasitus, jos toiminnan seuraamiseen ei ole resursseja, välineitä tai osaamista. Myös toimijoiden löytäminen ja vastausmotivaatio ovat keskeisiä tekijöitä tiedonkeruissa. Esimerkiksi harrastajateatterien kohdalla toimijoiden tavoittaminen ja motivointi vastaamiseen olisi luultavasti työlästä.

Kuvio 4. Teatterien tietoprosessi.

3.3 Sirkus

Sirkustoiminnan tilastointi noudattaa esittävien taiteiden tietoprosessin mallia, jossa Sirkuksen tiedotuskeskus lähettää vuosittain alan toimijoille kyselyn sirkuksen katsoja- ja esitystiedoista. Tilastointi on aloitettu tiedotuskeskuksen perustamisvuonna 2006, joten aikasarjoja on ehtinyt kertyä yli kymmenen vuoden ajalta. Sirkus- ja teatteritilastot tehdään tiiviissä yhteistyössä. Sirkustilastot myös julkaistaan Teatterin tiedotuskeskuksen teatteritilastot -julkaisussa ja sirkuksen katsojatilastot ovat saatavilla osana TINFOn avointa dataa.

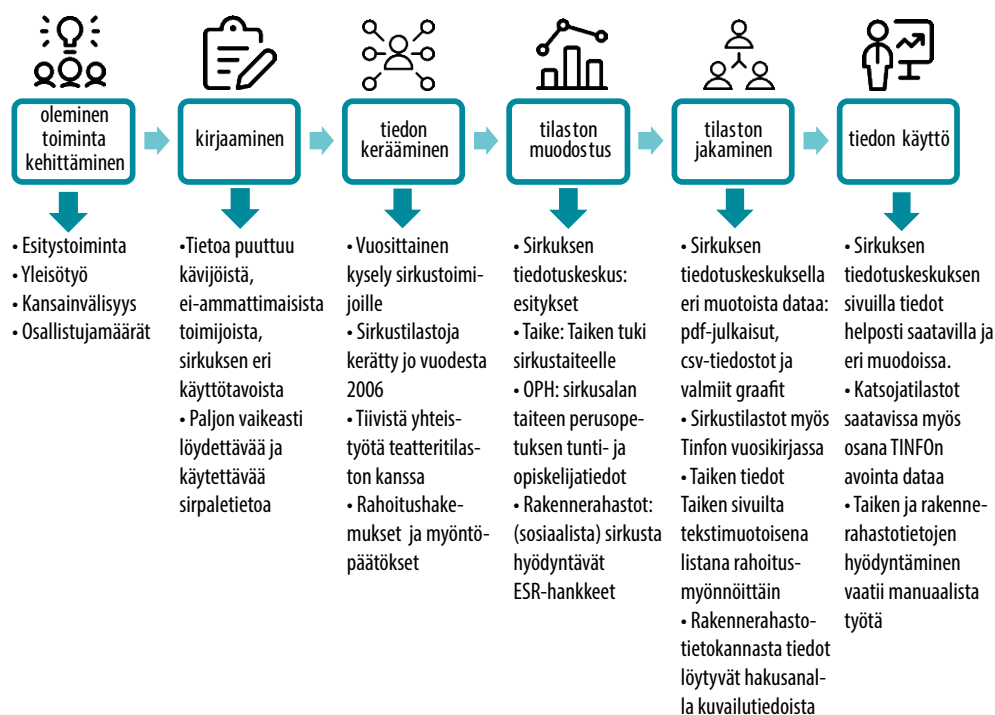
Sirkuksen tiedotuskeskus julkaisee omilla sivuillaan taulukkomuotoista tietoa pdf-tiedostoina ja xls-muotoisina taulukoina, graafi- ja karttapohjaisia visualisointeja sekä tekstitulkintoja vuotuisista tilastoista¹⁹.

Sirkustilastoihin kerätään tietoja esitysten määristä, yleisöyötahtumista sekä osallistujamääristä. Tilastointi koskee sekä perinteisen että nykysirkuksen ammattilaistoimintaa ja kattaa sekä vakiintuneiden ryhmien että tuotantokohtaisten ryhmien tietoja. Taloustiedot kerätään niiltä sirkustoimijoilta, jotka saavat valtion toiminta-avustusta. Tilastotiedot perustuvat toimijoiden omaan ilmoitukseen, ja ne kerätään vuosittain sähköisellä lomakkeella. Sirkustilastoinnin erityispiirre on sirkuksen voimakas kansainvälisyys. Sirkustilastot tuottavatkin tarkkaa tietoa ja visualisointeja alan kansainvälisestä esitystoiminnasta²⁰.

Sirkuksen kohdalla tietoperustan puutteet ovat esittäville taiteille tutut: tietoa puuttuu kävijöistä, ei-ammattimaisista toimijoista sekä sirkuksen moninaisista käyttötavoista eri yhteyksissä, kuten sosiaalisesta sirkuksesta. Esimerkiksi taiteen perusopetuksessa tuotetaan mittava määrä sirkusesityksiä, joita ei kuitenkaan tilastoida, koska ne eivät ole ammatillisia sirkuksia. Sirkusta koskevia sirpaletietoja löytyy muun muassa rakennerahastotietokannasta (sosiaalista sirkusta hyödyntävien ESR-hankkeiden rahoitus), yksityisten säätiöiden päätöksistä (sirkuksen ja sosiaalisen sirkuksen hankerahoitus), Opetushallituksen valtiosuustietokannasta (taiteen perusopetuksen tunti- ja opiskelijatieto) sekä Suomen nuorisosirkusliitolta (jäsenyhteisöt osoitetietoineen). Nämä tiedot ovat kuitenkin vaikeasti löydettäviä ja käytettäviä, eikä niistä muodosteta tilastoja.

19 Sirkuksen tiedotuskeskus. Tilastot. <https://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/tilastot/>

20 Sirkuksen tiedotuskeskus. Tilastot. <https://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/tilastot/ulkomailla/>

Kuvio 5. Sirkuksen tietoprosessi.

3.4 Tanssi

Tanssitaiteen tai ns. näyttämötanssin tilastojen koostajana toimii Tanssin tiedotuskeskus²¹. Tanssin tiedotuskeskus kerää tiedot tanssiryhmiltä, tuotanto- ja aluekeskuksilta sekä yksittäisiltä koreografeilta. VOS-rahoituksen piirissä olevien tanssiryhmien ja -tuotantokeskusten tiedot kerää teatterin tiedotuskeskus TINFO. Tanssin tiedotuskeskus kokoaa nämä tilastot yhteen ja tarjoaa verkkosivuillaan sekä taulukko- että graafimuotoista dataa sekä sanallisen tulkinnan alan kehityksestä tilastojen valossa. Myös tilastointiperusteet ovat selkeästi esillä Tanssin tiedotuskeskuksen sivuilla. Keruun piirissä on n. 140 toimijaa.

Tanssin tilastot koskevat ammattimaista tanssitaidetta, ja siihen koostetaan suomalaisen toimijoiden esitykset, myydyt liput ja katsojamäärät sekä kantaesitykset. Tilastointi ja luokittelu ovat samankaltaisia kuin muissakin esittävän taiteen tilastoissa: niissä tilastoidaan esimerkiksi yhteistuotannot, keskinäiset vierailut sekä ulkomailla pidetyt suomalaisen tanssiryhmien esitykset. Myös kantaesitykset tilastoidaan. Tilastointimenetelmät ovat melko yhdenmukaiset teatterin ja sirkuksen kanssa, ja toimijat tekevät tiivistä yhteistyötä.

21 Tanssin tiedotuskeskus. Tilastot! <https://www.danceinfo.fi/tilastot/esitykset/>

Tanssikulttuurin muut ulottuvuudet rakentuvat lukuisista muista tilasto- ja tietolähteistä, joissa on kuitenkin vastaavia puutteita muiden esittävien taiteiden kanssa. Tanssin harrastajamääriä ei ole kattavasti saatavissa, eikä tanssiin liittyviä tapahtumia tilastoida erikseen. Hanke- ja rahoitustietokannat eivät kokoa erikseen tanssin rahoitusta. Tanssin tapahtumia on osana Finland Festivalin festivaalitulostoa, mutta niitä ei eritellä. Tanssipalvelin²² listaa tapahtumien määriä ja ylläpitää lavatanssipaikkojen tietokantaa, mutta se ei ole varsinainen tilastotoimija.

3.5 Musiikki

Musiikin ala on tietoperustan ja -prosessien näkökulmasta hyvin moninainen, eikä sen tietotarpeita tai -prosesseja voi yleistää yhdeksi malliksi. Jo kuvattava toiminta itsessään on sisäisesti erilaista: musiikin alalla on esittävää toimintaa sekä äänitteiden myyntiä radiosoittona, striimauksena ja fyysisenä äänitemyyntinä. Merkittävä osa musiikin alan toiminnasta on kaupallista toimintaa, mutta toisaalta on aloja, jotka nojaavat hyvin pitkälle julkiseen tukeen, kuten orkesterimusiikki. Myös ammattimaisen toiminnan ja harrastustoiminnan raja on häilyvä.

Orkesterimusiikin tilastoinnista vastaa Suosio, Suomen sinfoniaorkesterit ry, joka on tilastoinut orkestereita 1960-luvulta saakka. Suosio kerää tietoja jäsenorkestereistaan, ja tilastointi kattaa lähes kaikki valtionosuutta saavat orkesterit sekä viisi rahoituslain ulkopuolista orkesteria. Kuten muillakin esittävän taiteen valtionosuutta saavilla aloilla, kerää Opetushallitus valtionosuutta varten erikseen taloustilastot. Taloustilastot kerätään tilinpäätöksistä. Suosion keräämät tilastot ovat kattavia ja kuvaavat orkesterien perustietojen lisäksi kokoonpanoja ja soittajistoa, kuulihoitoja, konsertteja ja taltiointoja, livelähetyksiä ja yleisötyötä sekä levytyksiä. Myös ulkomailta tapahtuva toiminta tilastoidaan. Suosio tekee lisäksi säännöllisiä kävijätutkimuksia. Suosio tekee yhteistyötä Teoston kanssa, joka saa orkesterien teostiedot suoraan Suosiolta. Suosion tilastot julkaistaan pdf- ja issuu-muotoisina julkaisuina. Tilastoja ei ole toistaiseksi saatavilla taulukkomuodossa.

LiveFin ry on aloittanut vuonna 2018 laajan tiedonkeruun elävän musiikin tapahtuma-alasta. LiveFin kerää keväisin toimialabarometrin ja syksyisin kävijätutkimuksen. Tiedonkeruuseen sisältyvät muun muassa klubit, festivaalit, ohjelmatoimistot ja muusikot. Teosto puolestaan julkaisee ainakin toistaiseksi avoimena tietona keikkatilastoa, johon on sisällytetty kaikki Teostolle ilmoitetut elävän musiikin esityskerrat vuodesta 2014. Uusin tilastoitu vuosi on 2017. Avoimessa datassa ovat mukana esitysten ajankohdat ja

22 Suomen tanssipalvelin. <http://tanssi.net/index.html>

paikkatiedot, esiintyjät, esitetyt kappaleet sekä kappaleiden tekijätiedot. Tämä avaa musiikin, erityisesti kevyen musiikin, esityskertojen määriä ja asemaa alueilla sekä alueiden välillä. Avoimesta datasta on julkaistu visualisointina interaktiivinen keikkakartta²³. Tapahtumien ja festivaalien tilastoinnista on tarkemmin omassa alaluvussaan. Muita tiedontuottajia ovat IFPI Musiikkituottajat sekä MusicFinland²⁴. IFPI kokoaa tietoa äänitteiden myynnistä²⁵ ja Music Finland kokoaa tietoa musiikkialan taloudesta ja viennistä.

Musiikin alan kokonaisuuden tiedontuotantoa on selvitetty laajalti vuonna 2012 Tilastojen sinfonia -selvityksessä²⁶. Selvityksessä tunnistetaan keskeisimmiksi puutteiksi tilastoinnissa ainakin vapaan kentän tilastointi sekä tekijöiden, tapahtumien että liikevaihdon osalta, festivaalitoiminta, eritoten Finland Festivalin ulkopuoliset toimijat sekä äänitemyynti siltä osin kuin tuottajat eivät kuulu Musiikkituottajat ry:hyn.

Elävän musiikin tilastointia on selvitetty tuoreeltaan keväällä 2019 julkaistussa Elävän musiikin toimialan tiedonkeruun ja tilastoinnin tilannekartoitus -selvityksen loppuraportissa²⁷. Selvityksessä todetaan elävän musiikin tilastoinnin olevan hyvin puutteellista. Selvityksen mukaan jo alan kokonaisvolyymit liikevaihdon, kävijämäärien ja työllistävyyden kohdalla tuottaisivat keskeisiä mittareita alan edunvalvontaan. Kehittämisehdotukset lähetevätkin selvityksessä tilastointimyoönteisen asenneilmapiirin kehittämistä, yksinkertaisten perustietojen ja tunnuslukujen keräämisestä sekä epäolennaisen tiedon välttämistä ja tiedon liittämistä laajempaan yhteiskunnalliseen viitekehykseen.

Osa selvityksissä tunnistetuista puutteista on korjaantunut tai on korjaantumassa muun muassa edellä mainitun LiveFinin tiedonkeruun myötä. Haasteita on kuitenkin edelleen. Yhdessä tämän selvityksen työpajassa nousi esille, että tilastollinen analyysi musiikkialasta on hyvin haastavaa. Esimerkiksi musiikkivientitilastoja on hyvin vaikea saada mistään. Ongelmia tilastojen koostamisessa tuottaa erityisesti se, että kaikki toimijat ovat hyvin erilaisia. Tulevaisuudessa olisi tärkeää selvittää, onko alan hajanaista tietoa mahdollista koota jollain tavalla yhteen. Ensimmäisenä edellytyksenä tilastojen kokoamiseen on toimialan asenneilmapiirin ja yhteistyön vahvistaminen: tiedontuotanto on nähtävä yhteisenä kehittämistehtävänä, jotta sen edistäminen konkreettisilla toimilla olisi mahdollista.

23 Teosto. Keikkakartta. <https://www.teosto.fi/keikkakartta>

24 Music Finland. <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset>

25 Ifpi Musiikkituottajat <https://www.ifpi.fi/>

26 Tolvanen, H. (2012). Tilastojen sinfonia - musiikkielämä numeroina. Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 14/2012. <http://www5.siba.fi/documents/10157/19692/Tilastojen+sinfonia+SibA+14-2012-1.pdf/8c66242a-eab7-45ff-bf9e-3a26153ac7b9>

27 Jalkanen, O. (2019). Elävän musiikin toimialan tiedonkeruun ja tilastoinnin tarvekartoitus. LiveFin. <http://www.livefin.fi/wp-content/uploads/2019/03/combinepdf.pdf>

Esittävän taiteen osalta haasteita on muun muassa tiedonkeruun kattavuudessa (kaikista valtionosuusorkestereista ei saada toimintatietoja), tiedon käytettävyydessä ja saatavuudessa avoimena datana sekä tiedonkeruun yhteismitallisuudessa muiden alojen kanssa. Näiltä osin orkesteritilastointi on samassa kehittämisjoukossa muun esittävän taiteen kanssa.

3.6 Museot ja kulttuuriperintö

Museoiden tietoperusta on kehittyneimpiä taiteen- ja kulttuurin alalla. Museoihin liittyen onkin saatavilla runsaasti tietoa. Tietoa on saatavilla varsinaisina tilastoina muun muassa ammattimaisesti hoidettujen museoiden toiminnasta, henkilöstöstä ja taloudesta, mutta lisäksi on saatavilla myös digitaalisia aineistoja ja kokoelmaluetteloita ja esimerkiksi museoesineiden ja taideteosten kuvia on mahdollisuus katsoa. Museoiden valtionosuuksista saa tietoa Opetushallituksen rahoitusjärjestelmän raporteista.

Museotilaston keräämisestä vastaa Museovirasto, joka on koonnut museoihin liittyviä tilastoja jo vuodesta 1975 alkaen. Museot vastaavat tilastokyselyyn vuosittain sähköisessä järjestelmässä. Perustilastointi kattaa ammatillisesti hoidetut museot, ovatpa ne valtion, kuntien tai yksityisten tahojen omistuksessa. Lisäksi Museovirasto toteuttaa viiden vuoden välein kyselyn ei-ammattillisille museoille. Museotilastot julkaistaan omana julkisena tietokantanaan, ja tietoa on saatavilla vuodesta 2007 alkaen. Tietokanta on avoimesti kaikkien käytettävissä, se sisältää monipuoliset hakutoiminnot ja tietokannasta on mahdollista ladata tilastotietoja excel-tiedostoina käyttäjän määrittelemillä rajauksilla. Museotilastot on lisensoitu cc 4.0 -lisenssillä. Museovirasto julkaisee myös visualisoituja tietokortteja, jotka avaavat ja havainnollistavat tilastoja ja niiden muutoksia. Tietokortteja on saatavilla suomenkielisten tietokorttien lisäksi myös englanninkielisinä koosteina.

Tiedonhakupalvelu Finnasta on keskitetysti löydettävissä suomalaisten museoiden, kirjastojen ja arkistojen digitaalisia aineistoja ja kokoelmaluetteloita. Palvelussa on muun muassa mahdollisuus katsoa museoesineiden ja taideteosten kuvia, ladata asiakirjoja, kartoja sekä kirjallisuutta. Finnan kehittämistä ja ylläpidosta vastaa Kansalliskirjasto ja sisällöstä taas palveluun osallistuvat museot, arkistot ja kirjastot. Finna avattiin vuoden 2013 loppupuolella. Finnasta saatavat luettelointitiedot ovat vapaasti kaikkien käytettävissä, mutta muutoin aineistoihin voi liittyä rajoituksia. Finnalla on olemassa avoin rajapinta Finna API, jonka kautta museoiden, arkistojen ja kirjastojen tuottama kuvailutieto on vapaasti hyödynnettävissä.

Opetus- ja kulttuuriministeri käyttää museoita koskevaa tietoa museoiden rahoituspäätöksissä. Tietoja kerätään valtionosuusjärjestelmän kustannuskyselyllä. Museoviraston

Museotilastoa käytetään pääasiassa kokonaiskuvan muodostamisessa, kuten esimerkiksi tarkastelemalla, millä tavalla eri osissa Suomea museoiden toiminta jakautuu, ja miten ne eroavat toisistaan. Opetushallituksen tiedonkeruulla ja Museotilaston tiedonkeruulla kysytään osin samoja kysymyksiä, joten näiden yhdistäminen vähentäisi kulutettua aikaa. Kulttuuritiedon keruun kehittämisen kannalta koetaan, että Museoviraston kanssa on helppoa tehdä yhteistyötä. Museoviraston asema on vakiintunut, joten tiedontuotannon keskitäminen Museovirastoon nähdään kannattavana. Haastatteluaineistojen perusteella tuli esille, että joidenkin museoiden ja kirjastojen tietojen, kuten muun muassa kävijämäärien laskeminen ei välttämättä ole täysin luotettavaa. Toisaalta aikasarjoja seuraamalla voidaan huomata, että kävijämäärissä ei ole havaittavissa kuitenkaan suurempaa vaihtelua, joten tietoja voi pitää suhteellisen oikeina.

Joitain vuosia sitten lanseerattu Museokortti on ollut hyvin suosittu, ja sen käyttäjätiedot olisivatkin kiinnostavia tietoja tilastoihin. Tällä hetkellä tilastotietoja Museokortin käyttäjistä ei ole kuitenkaan mahdollista saada julkiseen käyttöön, tutkimuskäyttöön kylläkin.

Tietoprosessin ja tietopolitiikan näkökulmasta museotilastot ovat hyvin hallittu kokonaisuus. Museoalan toimijat ovat suhteellisen pysyviä ja löydettävissä olevia, ja niillä on hyvät valmiudet sekä resurssit tiedon tuottamiseen. Muistiorganisaatioina museoille tiedon kerääminen ja säilyttäminen on luontaista, toisin kuin esimerkiksi esittävän taiteen kentällä.

Hyvin keskeistä tietoprosessin sujuvuuden ja kehittämisen kohdalla on se, että tiedonkeruulla on vastuuviranomainen, jonka tehtäviin ja oikeuksiin tiedonkeruu selkeästi kuuluu. Museovirastolla on vastuutahona selkeä suhde museoihin, joilta tieto kerätään. Valtionosuustieto ja toimintatieto kerätään samassa tiedonkeruussa samoilta toimijoilta. Museovirastolla on toimijana myös osaamista ja resursseja tiedontuotannon tavoitteelliseen kehittämiseen.

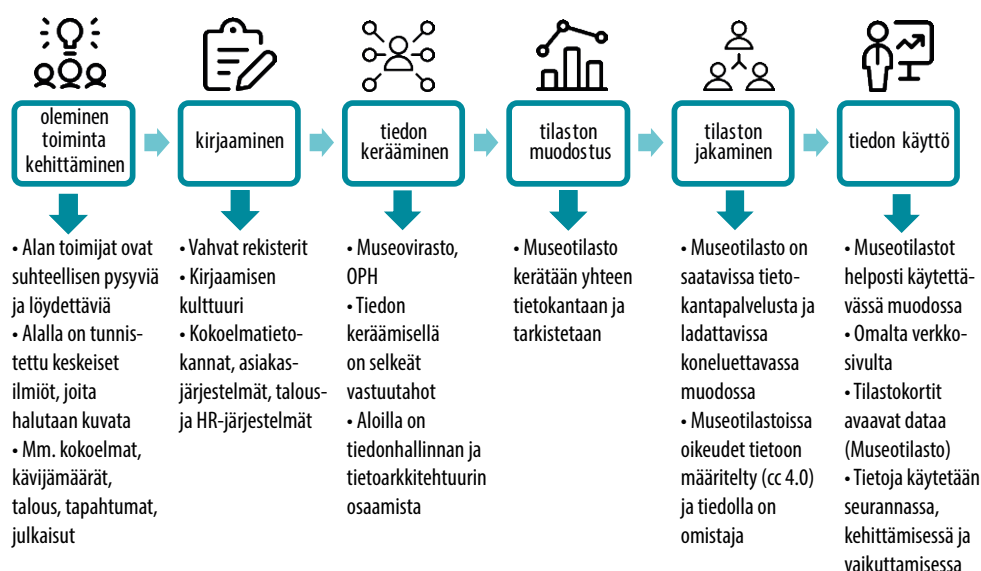
Vaikka museoalan tilastointi ja tietoperusta ovat pitkällä, on niissäkin vielä kehitettävää. Kehitettävää on esimerkiksi kävijätietojen, erityisesti ulkomaisten kävijöiden, tietojen keräämisessä. Toimiva tietoprosessi ja toimijakentän keskeinen tiivis yhteistyö helpottavat puutteiden korjaamista ja tietoprosessin hiomista.

Museoiden rinnalla tarkastellaan lyhyesti myös kulttuuriperintöä. Kulttuuriperinnöstä kulttuurin toimialalle kuuluvat museot, mutta kulttuuriperintöä hallinnoidaan myös arkistoissa ja tieteellisissä kirjastoissa, erityisesti kansalliskirjastossa. Nämä kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriössä hallinnollisesti tieteen puolelle.

Kulttuuriperintöä koskevaa tietoa on tällä hetkellä olemassa melko runsaasti, mutta ongelmana on tiedon hajanaisuus: tiedon tuottajia on useita, kuten myös julkaisualustoja. Digitaalista kulttuuriperintöä on viime aikoina kehitetty, ja kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa

kehitetään edelleen uusia tapoja, joilla niiden aineistoja olisi mahdollista digitoida. Näistä onkin hyvin saatavilla digitoitua tietoa ja tilastotietoa löytyy esimerkiksi aineistojen määrästä, kävijöistä, tyytyväisyydestä ja lainauksista. Lisäksi kehitetään palveluita, joilla tietovarannot voidaan hyödyntää. Tilastokeskus on koonnut Kulttuurin taulukkopalveluunsa kulttuuriperintöön liittyvää tilastotietoa, joka on ladattavissa xls-muodossa. Tilastokeskus ei ole kuitenkaan näissä tiedon tuottaja, vaan tiedot ovat peräisin eri lähteistä.

Vuonna 2018 kuitenkin julkaistiin kulttuuriperintöbarometri²⁸, jossa kartoitettiin suomalaisten näkemyksiä siitä, miten kulttuuriperintöä arvostetaan, ja miten tärkeänä sitä pidetään. Kulttuuriperintöbarometrin lisäksi ei ole juurikaan muita tietolähteitä, joissa olisi kartoitettu kulttuuriperinnön koettua tärkeyttä ja merkitystä tai suomalaisten mielipiteitä kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelusta.

Kuvio 6. Museoiden tietoprosessi.

3.7 Festivaalit ja tapahtumat

Festivaaleista tärkein tietoa keräävä taho on Finland Festivals, joka kokoaa tilastotietoa jäsenfestivaaliensa kävijämääristä ja taloustiedoista. Tiedot kerätään vuosittaisella kyselyllä. Taloustiedoissa on tarkasteltu esimerkiksi festivaalien tulojen ja menojen jakautumista

28 Kulttuuriperintöbarometri 2017, Museovirasto ja ympäristöministeriö. CC BY 4.0

sekä työllistävää vaikutusta. Käyntitiedot julkaistaan tapahtumakohtaisena taulukkona pdf-tiedostona ja taloustilastot julkaistaan vain koko toimialan tasolla pdf-julkaisuna. Finland Festivalsin tilastot kattavat kuitenkin ainoastaan Finland Festivalsin jäsenistön järjestämät festivaalit Suomessa, ja tämän vuoksi tilastotietoja ei voi käyttää kuvaamaan Suomen festivaalientä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön avustukset valtakunnallisten kulttuuritapahtumien järjestämiseen tuottavat volyymitietoa kulttuurifestivaalien valtiontuesta. Suomen elokuvasäätiö tilastoi lisäksi elokuva-alan festivaalien kävijä- ja lipunmyyntitietoja. Tilastokeskuksen festivaalitalastoihin kootaan Finland Festivalsin lisäksi tietoja Suomen elokuvasäätiön avustusrekisteristä, opetus- ja kulttuuriministeriön avustusrekisteristä sekä joidenkin konserttipaikkojen tiedoista. Lisäksi Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa kysytään väestötasolla tapahtumissa ja festivaaleilla käymisestä. Tilastokeskuksen tiedot ovat saatavilla tietokantataulukkoina. Laajennettunakin Tilastokeskuksen festivaalitalasto kattaa vain pienen osan Suomen festivaalientästä.

Festivaalit ja tapahtumat ovat taiteen ja kulttuurin kenttä, josta kaivataan paljon enemmän tietoa kuin mitä on saatavilla. Taide- ja kulttuuripolitiikan puolella festivaalit ja tapahtumat kiinnostavat sekä taide- ja kulttuuritoimintana, liiketoimintana, työllistävänä toimintana että kulttuurin saavutettavuuden ilmiönä. Tilastotietoa kaivataan paljon myös taide- ja kulttuuripolitiikan ulkopuolella. Tapahtumilla on runsaasti alue- ja paikallistaloudellisia vaikutuksia, joiden seurantaan tietoperusta ei tällä hetkellä riitä. Alueen imagolle ja taloudelle merkittävien festivaalien ja kulttuuritapahtumien tiedot nähdäänkin tarpeellisina.

Kaisa Herranen ja Sari Karttunen ovat Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö CUPoren vuonna 2018 julkaistussa selvityksessä²⁹ jäsentäneet kattavasti festivaalien tilasto- ja tietoperustan nykytilaa ja kehittämistarpeita. Keskeisiksi kehittämistarpeiksi selvityksessä on nostettu tietojen vertailukelpoisuus ja tilastoinnin yhtenäisyys, koska selvityksen tekovaiheessa yhteinen ohjeistus tietojen syöttämiselle on puuttunut. Käsitteistölle on kuitenkin jo hyvää pohjatyötä olemassa: esimerkiksi UNESCO (2015) on julkaissut vuonna 2015 festivaalitalastoinnin käsikirjan.

Festivaalitalastoinnin laajentaminen on nähty tämän selvityksen haastatteluissa ja työpaikoissa hyvinkin mahdolliseksi. Jo pelkästään alueellisten festivaalijärjestöjen jäsenten tietojen yhdistäminen Finland Festivalsin tietoihin laajentaisi merkittävästi festivaalitalastoinnin kattavuutta. Siinä missä festivaalitalastoinnin parantaminen on hyvinkin mahdollista,

29 Kaisa Herranen & Sari Karttunen 2016. Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripolitiikassa. Katsaus tietopohjaan, valtionavustuksiin ja vaikuttavuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö CUPoren verkkopublikaisuja 35. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/festivaalienjatapahtumienedistaminenvaltion-kulttuuripolitiikassa_v1...-2.pdf

muodostaa tapahtumakenttä monimuotoisemman, laajemman ja vaikeammin määriteltävän tiedonkeruukohteen. Tapahtumia pystytään haarukoimaan eri suunnista: festivaalijärjestöjen kirjanpidon, kirjastojen ja kansalaisopistojen tapahtumakirjanpidon, orkestereiden tapahtuma- ja yleisötyön kirjanpidon sekä elävän musiikin tapahtumakyselyjen kautta. Tieto ei ole kuitenkaan tällä hetkellä yhdisteltävissä eikä se ole kattavaa. Tieto on mahdollisesti myös päällekkäistä. Merkittävä osa vapaan kentän kertaluonteisista tapahtumista jää edelleen saavuttamatta, vaikka niillä paikallisesti olisi suurta merkitystä. Valmista, mutta keräämättä jäävää tietoa on esimerkiksi kansalaisopistojen ja taiteen perusopetuksen piirissä. Tällaisten tietojen kerääminen ja eri tilastojen tapahtumatietojen yhdistäminen tuottaisi merkittävän määrän tietoja kulttuuritapahtumista, vaikka kattavuuteen on vielä matkaa. Kulttuuritapahtumien tilastoinnin haasteita ja mahdollisuuksia on vielä tarkemmin avattu edellä mainitussa Herrasen ja Karttusen selvityksessä.

3.8 Audiovisuaalinen kulttuuri

Audiovisuaaliseen kulttuuriin kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriön määrittelyn³⁰ mukaan muun muassa elokuvat, televisio- ja radio-ohjelmat, digitaaliset pelit, musiikkivideot ja videotaide. Audiovisuaalinen kulttuuri on tietorakenteeltaan musiikin kaltainen: siinä sekoittuvat kaupallinen ja ei-kaupallinen, taiteellinen ja populaarikulttuurinen sekä esitettävä ja monistamiseen perustuva toiminta. Tietorakenne ja -prosessit sirpaloituvat useisiin eri lähteisiin, eikä ala muodosta tiedollisesti yhtenäistä kokonaisuutta.

Tilastokeskus julkistaa audiovisuaaliseen kulttuuriin liittyviä tilastoja kulttuuritilastoissa, joukkoviestintätilastoissa sekä kulttuurin satelliittitilinpidoissa. Kulttuuritilastoissa on oma elokuvia ja muuta audiovisuaalista taidetta käsittelevä tilastokoosteensa ja tekstimuotoinen katsauksensa³¹, jotka koostuvat Tilastokeskuksen oman ajankäyttötutkimuksen sekä Suomen elokuvasäätiön ja Suomen Filmikamarin tuottamista tiedoista. Lisäksi kulttuuritilastoista löytyvät taulukkomuodossa Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEKin tukitoimintaa koskevat tiedot. Joukkoviestintätilastoissa³² on tietoja audiovisuaalisten aineistojen verkkokäytöstä ja kulutuksesta. Kulttuurin satelliittitilinpito koostaa toimialakoh- taista tietoa yrityksistä, niiden toimipaikoista ja henkilöstöstä.

Suomen elokuvasäätiö (SES) tilastoi kattavasti elokuva-alan toimintaa sekä omaa avustustoimintaansa. Avoimena taulukkomuotoisena datana ovat saatavilla edellisen vuoden

30 Opetus- ja kulttuuriministeriö. Audiovisuaalinen kulttuuri. <https://minedu.fi/audiovisuaalinen-kulttuuri>

31 Tilastokeskus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0005.htm

32 Tilastokeskus. Joukkoviestintä. <https://www.stat.fi/til/jvie/index.html>

elokuvateattereiden tiedot osoitteineen, elokuvaensi-illat ja katsojamäärät aikasarjoina vuodesta 1972 lähtien sekä SES:in tukipäätökset vuodesta 2008 alkaen. Suomen Filmikamari ry tilastoi viikoittaista katsotuimpien elokuvien tilastoa. Tilasto on maksullinen.

Finnpanel tuottaa tietoja muun muassa televisio-ohjelmien katsojamääristä, tavoitavuudesta ja eri ikäryhmien tv- ja radio-ohjelmien käytöstä. Finnpanelin TotalTV-tutkimus yhdistää TV-mittaritutkimukseen vielä keskeisimpien suomalaisten kanavien käytön muilla päätelaitteilla, mikä tuottaa kattavampaa ja ajantasaisempaa kuvaa TV:n katselusta. Viestintävirasto³³ tuottaa yksittäisiä audiovisuaalisen kulttuurin tietoja, kuten eurooppalaisen ja riippumattoman sisällön osuutta tv-ohjelmien ja ohjelmistojen kokonaismäärästä. Tietojen kerääminen perustuu kansainväliseen veloitteeseen: tiedot kerätään tv-yhtiöiltä ja toimitetaan joka toinen vuosi EU-komissiolle.

Pelialalta tarkinta tietoa tuottaa tällä hetkellä Neogames Finland ry:n 2–4 vuoden välein tuottama toimialakatsaus³⁴, joka perustuu yrityshaastatteluihin. Peliala on toimialana Tilastokeskuksen toimialatilastoissa ja osittain mukana kulttuurin satelliittitilinpäädössä. Pelialan kohdalla haasteeksi nostettiin työpajassa se, että alan yritykset eivät aina sijoitu toimialaluokituksessa pelialaan, jolloin sen tuottamaa tietoa ei voida myöskään pitää täysin oikeellisenä. Peliala on hyvä esimerkki kehittyvästä alasta, jonka tieto- ja tilastopohjaa on kehitettävä alan kehityksen rinnalla. Pelialan tilastoinnin systematiikan ja luokitteluperiaatteiden luominen on yksi audiovisuaalisen alan kehittämiskohteista.

Audiovisuaalisen kulttuurin politiikkalinjausasiakirjassa³⁵ vuodelta 2012 tutkimuksen ja tilastoinnin kehittäminen on yksi politiikkalinjauksista. Tilastoissa nähdään olevan epätasallisuksia ja puutteita, mikä vaikeuttaa tiedon käyttöä tutkimuksessa ja muussa toiminnassa. Esitetyt kehittämistoimenpiteet kohdentuvat muun muassa tiedonkeruun menetelmien kehittämiseen ja yhteensovittamiseen sekä katsojalukujen tiedonkeruun kehittämiseen ja laajentamiseen muun muassa digitaalisten sisältöjen käyttäjien osalta. Digitaalisten sisältöjen osalta kehitystä on jo tapahtunut, sillä esim. Finnpanel ja Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimus tunnistavat jo digitaalisten sisältöjen käyttöä. Laajemmalti kehitys on sidoksissa data- ja alustatalouden seurannan ja tilastoinnin kehitykseen, joka on vasta kehittymässä.³⁶

33 Traficom. Liikenne- ja viestintävirasto. <https://www.traficom.fi/fi/julkaistut-tilastot>

34 <https://www.neogames.fi/tietoa-toimialasta/>

35 Audiovisuaalinen kulttuuri digitaalisessa ympäristössä. Poliittiset linjaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:31 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-183-1>

36 Jan Nokkala, Aarno Airaksinen, Tuomas Parikka & Saara Roine 2019. Data- ja alustatalouden mittaaminen. Työpaperi 2/2019. Tilastokeskus. http://stat.fi/static/media/uploads/tup/julkaisut/ywpr2_201900_2019_21518_net.pdf

3.9 Visuaaliset taiteet

Visuaalisilla taiteilla tarkoitetaan tässä kuvataidetta, valokuvataidetta, sarjakuvaa ja mediataidetta. Visuaaliset taiteet eivät muodosta tilastoinnin näkökulmasta yhtenäistä alaa. Visuaalisten taiteiden tilastointia tehdään useista näkökulmista, kuten muun muassa näyttelyjen (galleriat, näyttelyt, museot), tapahtumien (taidetapahtumat), kirjallisuuden (sarjakuva), rahoituksen (avustukset ja apurahat), politiikkatoimien (prosenttiperiaatteen toteutuminen), liiketoiminnan (valokuvaamot ja valokuvataide, taideliikkeet) sekä työllisyyden (taiteilijoiden työllisyys) näkökulmista. Lisäksi visuaalisten taiteiden alle lasketaan joissakin yhteyksissä taidekäsityö, performanssi ja paikkasidonnaiset taiteet³⁷. Näiden tilastointi on hyvin rajallista, eikä niitä käsitellä tässä yhteydessä.

Visuaalisiin taiteisiin liittyviä tiedon tuottajia ovat Frame Finland, Museovirasto, Taiteen edistämiskeskus, Tilastokeskus, Suomen kustannusyhdistys sekä Ornamo. Frame kerää taidegalleriatilastoa, joka käsittää suomalaisten taidegallerioiden ja taidetapahtumien avaintiedot. Tiedot perustuvat kyselyyn, jossa kerätään tietoa gallerioiden määrästä, kävijämäärästä, näyttelyistä ja tapahtumista, sopimus- ja korvauskäytännöistä sekä gallerioiden henkilöstöstä. Tiedonkeruu on aloitettu vuonna 2016 ja tilaston määritelmät ovat löydettävissä Framen sivuilta. Frame julkistaa tilastojulkaisun (pdf) lisäksi tietokortteja (pdf) sekä käyntimäärät Excel-tiedostona Creative Commons 4.0 -käyttöluvalla.

Museovirasto tuottaa tietoa taidemuseoiden toiminnasta osana laajempaa museotilastointia. Museotilasto tekee yhteistyötä Framen taidegalleriatilaston kanssa. Tilasto käsittää taidemuseoiden osalta tietoja ammatillisesti hoidettujen museoiden taloudesta, henkilöstöstä ja toiminnasta. Tilastossa käytetyt käsitteet ovat näkyvillä tilaston internet-sivuilla. Museotilastolla on tietokanta, josta pystyy hakemaan tarvitsemiaan tietoja vuodesta 2007 eteenpäin halutuilla muuttujilla ja rajauksilla. Tietoja voi myös ladata Excel-taulukoina, ja tiedot on lisensoitu Creative Commons 4.0 -käyttöluvalla.

Suomen kustannusyhdistys kerää sarjakuvakirjojen kustannus- ja myyntitiedot jäsenistönsä osalta. Kirjastotilastoista ei sen sijaan ole saatavilla erikseen sarjakuvien lainaus- tai kokoelmamääriä. Kirjastojen omat tietojärjestelmät ovat kuitenkin niin tarkkaan luokiteltuja, että tällainen luokkakohtainen tieto on tarvittaessa saatavilla, mutta sitä ei jalosteta tilastoksi saakka.

Ornamon jäsenistöön kuuluu sekä muotoilijoita että visuaalisiin aloihin laskettavissa olevia taitelijoita. Ornamo julkaisee vuosittain työmarkkinatutkimusta, joka kartoittaa

37 Opetus- ja kulttuuriministeriö. Visuaaliset taiteet. <https://minedu.fi/visuaaliset-taiteet>

muotoilija- ja taiteilijakentän rakennetta. Lisäksi Ornamo julkaisee vuosittain suhdannekatsausta- Julkaisut ovat ladattavissa Ornamon internet-sivuilta pdf-tiedostoina.

Tilastokeskus koostaa Kulttuuritilaston taulukkopalveluun³⁸ kuvataiteen tilastoja eri toimijoilta. Tilastot ovat saatavilla Excel-muodossa, ja niitä täydentää tekstimuotoinen seloste, jossa tilastoja ja niiden lukuja avataan tarkemmin. Kuvataiteen tilastoihin on koottu tietoja Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin sekä Museoviraston museotilaston lisäksi muun muassa joidenkin taidealan keskeisten toimijoiden vuosikertomuksista, taidehuutokaupoista sekä suoraan valokuvakeskuksille tehdystä kyselystä. Tilastokeskus julkaisee myös tekijänoikeuskorvauksien yhteissumman järjestötasolla. Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry julkaisee pdf-muotoisessa vuosikertomuksessa³⁹ järjestötason tietoa kuvataiteen tekijänoikeuskorvausten yhteissummasta, korvauksia saaneiden taiteilijoiden määrästä ja mediaanikorvauksesta.

Taidegallerioiden ja taidetapahtumien tilastoinnin nykytilaa on analysoitu Jenni Pekkari-
sen Frame Contemporary Art Finland:rylle 2017 tekemässä opinnäytetyössä.⁴⁰ Opinnäytetyö keskittyy gallerioiden ja taidetapahtumien tilastoinnin tarkasteluun, mutta sisältää myös laajasti tilastoinnin periaatteiden pohdintaa. Opinnäytetyö oli samalla pilotti nykyiselle Framen tiedonkeruulle. Visuaalisten taiteiden kehittämisohjelmassa⁴¹ mainitut tarpeet on pitkälti tyydytetty Framen tietokehityshankkeen myötä.

Tämän selvityksen haastatteluissa, työpajoissa ja tausta-aineistoissa visuaalisten taiteiden tietopohjassa on edelleen kehitettävää, jotta se vastaisi tarpeita ja muiden taiteenalojen tietotasoa. Yleisesti toivotaan nykyisten tilastojen laajentamista ja alan tilastojen kehittämistä niin, että alan vaikuttavuuden mittaaminen olisi mahdollista. Visuaalisten taiteiden osalta kaivataan myös erilaisia taloustietoja, sillä niitä on tällä hetkellä hyvin vaikeaa saada. Tähän liittyen tarpeellisenä nähdään tiedot muun muassa visuaaliseen taiteeseen käytetystä kokonaisrahoituksesta (ml. kunnat, säätiöt jne.), näyttelykorvaus- ja (-palkkiotiedot) ja tekijänoikeustulot. Kuntien kulttuuritoiminnan osalta kaivataan aivan erityisesti sitä, että visuaalinen taide sisältyisi kuntien taloustiedon keruuseen, koska tietoa ei saada kuten esimerkiksi esittävästä taiteesta. Muita tarpeellisia tietoja ovat esimerkiksi tiedot taiteilijoille

38 Tilastokeskus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/alku.htm

39 Kuvasto. Julkaisut. <http://kuvasto.fi/opaatjulkaisut/>

40 Pekkarinen J. 2017. Taidegallerioiden ja -tapahtumien vuositilastointi. Tilastotieto alan kehittämisen työkaluna ja seurannan välineenä. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126155/Opinnaytetyo%20Jenni%20Pekkarinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

41 Pään näköä! Mitt i synen! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma De visuella branschernas konstpolitiska program. Opetusministeriön julkaisu 2009:53. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75634/OPM53.pdf?sequence=1>

myönnettyistä työtiloista, prosenttiperiaatteen toteutumisesta ja sen rahoituksista sekä erilaisista rahoituslähteistä, kuten toiminta-avustuksista ja apurahoista.

Oleellisena nähdään myös, että kaikki visuaalisten taiteiden tiedonkeruun toimijat määrittelisivät ja luokittelisivat alaa samansuuntaisesti. Tällä hetkellä visuaalisten taiteiden ja sen alojen määritelmät eivät ole selkeitä. Visuaalisiin taiteisiin kuuluvat taiteenalat eivät ole myöskään keskenään homogeenisia: esimerkiksi valokuvataiteen ja kuvataiteen alat poikkeavat toisistaan muun muassa työskentelyedellytysten, työmarkkinoiden ja tulotason osalta. On myös tärkeää huomioida, etteivät kaikki taiteenalan toimijat ole samalla toimialalla.

Muita kehitettäviä kohteita ovat esimerkiksi visuaalisten taiteiden kokonaisarvon kartoittaminen ja vientitiedot. Visuaalisten taiteiden kohdennetussa työpajassa toivottiin mm. Taiteen edistämiskeskuksen tilastoja kehitettävän ja laajennettavan entisestään. Apurahatietoja toivotaan laajennettavan niin, että saataisiin tietoa muun muassa siitä, minne liikkuvuusapurahalla tuetut taiteilijat liikkuvat, kuinka moneen maahan he liikkuvat, kuinka kauan he ovat paikalla sekä montako hanketta ja residenssiä liikkuvuustuella tuetaan ja missä ne ovat. Lisäksi esimerkiksi taiteilijavetoisten gallerioiden perimistä vuokratuloista ja teosmyynnistä sekä VOS-museoiden maksamien taiteilijapalkkioiden suuruuksista nähtäisiin olevan visuaalisten alojen tilastoinnille hyötyä.

Työpajassa yhtenä huomiona nousi lisäksi esille, että keskeiset tiedot tulisi saada suoraan taiteilijalta. Taiteilijoiden E-CV:tä ehdotettiin tähän yhdeksi ratkaisuksi. E-CV:tä on jonkin verran jo kehitelty ja sen tarkoituksena on, että taiteilijat kirjoittaisivat tietokonepohjaiseen muotoon CV:nsä. Päivitetty E-CV voisi olla edellytys esimerkiksi apurahojen hakemuksiin. E-CV herätti työpajassa paljon myönteistä keskustelua ja ehdotettiin, että sitä pilotoitaisiin jollain pienellä taiteenalalla, kuten esim. mediataiteen alalla.

Kuvataiteen tilastoinnin kokonaisuus on tyypillinen kulttuurialalle: kaupallinen ja julkisesti tuettu, rahoitus ja tuotokset, työllisyys ja harrastaminen tilastoituvat eri tahoille. Kaikesta ei tietoa saa lainkaan. Tietoprosessin näkökulmasta haasteita on kaikissa vaiheissa. Esimerkiksi määrittelyongelmat viittaavat siihen, että toiminnan tasolla tunnistaminen, nimeäminen ja erotteleminen vaativat työstämistä, jotta haluttuja ilmiöitä saataisiin edes karkealla tasolla esiin. Toisaalta kirjaamisen ja keräämisen ongelmiin viittaavat tiedot, joita kyllä on olemassa, mutta joista ei saada tietoa. Alan institutionaalinen ohuus, eli hallinnoivan ja välittävän tason tekijöiden vähyys aiheuttaa vaikeuksia keräämisen tasolla. Taiteilijatasolle vietyä tiedonkeruurasitusta kasvaa, samoin tiedonkeruun työläys, kun toimijoita on vaikea tavoittaa ja motivoida tiedon antamiseen. Galleriatilastot ovatkin tarttuneet yhteen niistä välittäjäjärakenteista, jotka alalla ovat olemassa.

3.10 Luovat alat

Luovilla aloilla viitataan tässä *Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina* -työryhmän⁴² tavoin lähinnä (muttei rajoittuen) Tilastokeskuksen kulttuuritilastojen kattamiin toimialoihin. Luovien alojen keskeisimmät tietotarpeet suuntautuvat alan yritysten toimintaan, kuten yritysten määrään, liikevaihtoon, henkilöstömäärään, palkkasummaan, tuotavuuteen ja kattavuuteen. Taiteen ja kulttuurin työllisyydestä ja toimeentulosta saatavia tietoja käsitellään omassa alaluvussaan.

Luovien alojen kokonaisuuden tietoperusta nojaa tällä hetkellä Tilastokeskuksen toimialapohjaiseen (TOL) yritys- ja työllisyystilastointiin. Keskeisimmät näistä ovat Tilastokeskuksen kulttuuritilastoihin koostamat tilastot kulttuurialojen työllisyydestä ja yrityksistä sekä kulttuurin satelliittitilinpidoon mukaiset tilastot kulttuurialojen vaikutuksista. Kulttuurisatelliitti perustuu kansantalouden tilinpitoon ja tuottaa tietoa kulttuurin osuudesta tuotoksesta, bruttokansantuotteesta (BKT) ja työllisistä sekä yksityisistä ja julkisista kulttuuriin kohdistuvista kulutusmenoista.⁴³

Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri sisältää kaikki yritykset, yhteisöt ja yksityiset elinkeinonharjoittajat, jotka ovat joko työnantajia, arvonlisäverollisia tai kuuluvat ennakkoperintärekisteriin. Yritys- ja toimipaikkarekisterin tietolähteinä on käytetty pääasiassa verohallinnon rekistereitä sekä Tilastokeskuksen omia tiedusteluita.⁴⁴

Toimialapohjainen tietoperusta on luovien alojen kohdalla rajallinen. Se tuottaa tietoa toimialasta. Se ei tuota tietoa luovien alojen tuottamasta lisäarvosta muille toimialoille, jolloin voidaan käyttää käsitettä luova talous, vaikka se on alan kehittämisen yksi tärkeä tavoite. Samoin yritysten toimialaluokittelussa on horjumista: esimerkiksi peliteollisuuden yritykset eivät välttämättä kirjaudu toimialaluokittelussa peliteollisuuden toimialaan. Toimialojen hämärtyminen on laajempi ilmiö, johon törmäävät myös esimerkiksi bio- ja kiertotalous. Toimialaperustaisen tilastollisen ajattelun muuttaminen tai täydentäminen uudennlaisilla tiedon tuotantotavoilla vastaisi luovan talouden kohdalla tarpeisiin tuottaa tietoa toimialarajat ylittävästä ilmiöstä.

42 Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:18 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79725/Luova%20talous%20ja%20aineettomat%20arvot_FINAL.pdf?sequence=3&isAllowed=y

43 Tilastokeskus. Kulttuurin satelliittitilinpito. <https://www.stat.fi/meta/til/klts.html>

44 Tilastokeskus. Yritys- ja toimipaikkarekisteri. <https://www.stat.fi/meta/kas/yritysrekisteri.html>

Vuonna 2018 tehdyssä selvityksessä⁴⁵ analysoitiin Suomen luovan talouden tilaa ja tehtiin paljon suosituksia tietoperustan kehittämiseksi. Selvityksessä todettiin, että päätöksenteon tueksi tarvitaan nykyistä laaja-alaisempaa tilastopohjaa luovan toiminnan jakautumisesta ja laajuudesta. Nykyiset toimiala- ja ammattiluokitukset eivät anna kattavaa kuvaa luovien alojen työllisyydestä ja toiminnasta sen koko laajuudessa. Selvityksen keskeiset ehdotukset ovat, että selvitetään mahdollisuuksia täydentää nykyistä tietopohjaa tekstipohjaisten aineistojen ja tekstinlouhinnan avulla sekä systematisoidaan julkista tukea saaneista hankkeista kerättävää seurantatietoa esimerkiksi luokitusten osalta.

Toimialaperustaisen tietoperustan tiedonkeruun täydentämistä muilla tiedonkeruutavoilla ehdotettiin myös tämän selvityksen haastatteluissa ja työpajoissa. Kehittämistavoiksi on ehdotettu datalouhintaa ja sitä, että yrityksiltä kerättäisiin tietoa luovan osaamisen käytöstä ja arvosta näiden yritysten toiminnassa. Tämä olisi mahdollista esimerkiksi lisäämällä johonkin olemassa olevaan yritysbarometriin tai muuhun yritystiedon keruuseen luovaa osaamista koskevia kysymyksiä.

Uusien tiedonkeruutapojen ja tilastointitekniikoiden lisäksi myös perinteisemmillä tiedonkeruutavoilla on kehittämistarpeita. Tulorekisterin kehittyminen vaikuttaa ainakin kansantalouden tilinpidon tietoihin, mutta tarjoaa myös mahdollisuuksia tarkempaan dataan perustuvalle analytiikalle. Patenttien, mallisuojojen ja tavaramerkkien tarkempi luokittelu ja analyysi tuottaisivat nekin tarkempaa tietoa aineettoman arvon tuotannosta - nykyisellään luokittelut ovat karkeita, eivätkä palvele luovien alojen tai laajemman luovan talouden analyysia.

Kulttuurimatkailu on yksi luovien alojen erityisalue, joka on myös omien politiikkatavoitteiden kohde. Kulttuurimatkailu on poikkileikkaava näkökulma, joka sisältää mm. aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön, eri taiteenalat, museot, taide- ja kulttuuritapahtumat sekä paikallisen elämäntavan matkailun voimavarana.⁴⁶ Kulttuurimatkailun vaikuttavuusindikaattoreita on tarkasteltu esiselvityksessä, jonka johtopäätöksenä on, että kulttuurimatkailun vaikuttavuuden tietoa tarvitaan paitsi politiikan, myös kulttuuritoimijoiden motivoimiseen matkailullisessa toiminnassa⁴⁷. Esiselvityksessä todetaan tarve sekä kohdeperustaiselle tilastoinnille ja tiedonkeruulle että matkailijoille kohdistuville kyselyille.

45 Oksanen, J. et al. (2018). In search of Finnish creative economy ecosystems and their development needs – study based on international benchmarking. Prime Minister's Office. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161083/50-2018-Creaeco.pdf>

46 Business Finland. Kulttuurimatkailu -teemasivusto. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/kulttuurimatkailu/>

47 Jenni Mikkonen, Juho Pesonen & Antti Honkanen 2015. Kulttuurimatkailun vaikuttavuusindikaattorit Esiselvityshankkeen 2013–2015 loppuraportti Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2015:20 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75106/okm20.pdf>

Luovien alojen toimintapolitiikoista, rahoituksista ja niiden vaikutuksista ei tällä hetkellä synny kattavaa tietoa. Luovien alojen yritys- ja kehitysrahoituksia myöntävät lukuisat eri tahot, kuten Business Finland, AVEK, Suomen elokuvasäätiö sekä Euroopan aluekehitysrasto ja Euroopan sosiaalirahasto. Eri yritys- ja kehitysrahoituksen tarkempi luokittelu toisiin kehittämisrahoituksen jakautumista ja vaikutuksia, sekä keinon tunnistaa ja arvioida kehittämisrahoitusta saaneiden yritysten kehittymistä.

Luovien alojen tietoprosessi perustuu pitkälti olemassa oleviin, systemaattisiin tiedonkeruuprosesseihin, joita hoitavat tilastoviranomaiset ja rahoittajaorganisaatiot. Tilastoprosessissa, sen ammattimaisuudessa tai saatavuudessa ei näin ollen ole ongelmaa. Luovien alojen tilastointi on hyvä esimerkki siitä, kun tavoiteltava ilmiö ei sovellu sen nykyisen tilastoinnin perusoletuksiin: luovien alojen tapauksessa oletukseen toimialapohjaisuudesta. Toimialapohjaisuuden kankeus on yhteiskunnassa laajemmin tunnistettu ilmiö, johon todennäköisesti kehittyy tulevana vuosina ja vuosikymmeninä uudenlaisia tiedonkeruunmuotoja muun muassa semanttisen analyysin, datalouhinnan ja datojen yhdistämisen kautta. Luovat alat ja luova talous on ilmiökenttä, joka hyötyy tämänkaltaisesta uudesta lähestymistavasta. Kehittämisen kannalta nopeita voittoja ei kuitenkaan ole näköpiirissä kovin monia, vaan kehittyminen tällä saralla vaatii kokeiluja ja uusien menetelmien hallintaa.

3.11 Kustantaminen, kirjallisuus ja kirjastot

Kirjallisuuteen liittyvää tietoa on hyvin olemassa, mutta se on hyvin hajallaan ja tiedontuottajia on useita. Julkaisualustat eivät monissa tapauksissa ole kovin pitkälle vietyjä, eikä kaikista palveluista saa suoraan ladattua tilastotietoja koneelle. Kirjallisuuteen liittyvä tilastotieto on pääasiassa koko maan tasolla. Kirjastoista on saatavilla kootusti tietoa Suomen yleisten kirjastojen tilastossa sekä Tieteellisten kirjastojen tilastossa, ja tiedot ovat kattavia. Suomen yleisten kirjastojen tilastotiedot ovat saatavilla eri aluejaoilla, ja ne on mahdollista ladata xls-muodossa. Tilasto on lisensoitu CC 4.0 -lisenssillä. Tieteellisten kirjastojen tilastot on kerätty kansainvälisten kirjastostandardien mukaisesti, ja ne ovat ladattavissa xls-muodossa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön Digitaalisen kulttuuriperinnön kokonaisuudessa kehitetään ja ylläpidetään palveluita, jotka parantavat tietovarantojen saatavuutta ja pitkäaikaista säilyttämistä. Finna tuo arkistojen, kirjastojen ja museoiden digitaaliset aineistot laajasti saataville ja Kulttuuriperintö-PAS-palvelu varmistaa niiden säilyvyyden pitkälle tulevaisuuteen.

Yleisten kirjastojen tilastoinnista ja tilastotietokannan ylläpidosta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Suomen yleiset kirjastot (lukuun ottamatta Ahvenanmaata) syöttävät tiedot tietokantaan ja tietojen tarkistuksesta vastaavat aluehallintovirastot. Yleisten

kirjastojen tilastosta löytyy kattavasti vuosittain julkaistavaa tietoa muun muassa kirjastojen kokoelmista, toimipisteistä, hankinnoista, lainauksesta, taloudesta ja käyttäjistä, järjestetyistä tapahtumista ja koulutuksista. Yleisiin kirjastoihin liittyvä tietolähde on myös Hankerekisteri, joka kertoo kirjastojen hanketoiminnasta sekä AVEilta saamasta rahoituksesta⁴⁸. Suomen tieteellisten kirjastojen tilasto julkaisee vastaavasti tilastoja Suomen tieteellisten kirjastojen voimavaroista, kokoelmista ja palveluista. Tieteellisten kirjastojen tilastojen tietokannan ylläpito kuuluu Kansalliskirjastolle.

Suomen kustannusyhdistys (SKY) julkaisee ja kerää tietoja painetuista kirjoista, uusista painoksista, kirjojen myynnistä ja sähköisistä julkaisuista. Tilastotietoa on myös bestsellereistä sekä peruskoulun oppimateriaaleista. Tiedot perustuvat SKY:n jäsenkunnasta keräämiin tietoihin, mikä kattaa kirjallisuuden myynnin suurimmat yritykset ja niin sanotun valtavirtakirjallisuuden. SKY tekee tilastointia omista lähtökohdistaan ja ensisijaisesti omaa edunvalvontaansa varten. SKY on laajentamassa tilastointiaan viennin tilastointiin ja kehittää myös tilastojensa käytettävyyttä.

Kirjakauppaliitto julkaisee myös tilastotietoja kirjojen myynnistä. Kuukausittain julkaistaan tiedot eniten myyneistä kirjoista ja neljännesvuosittain Kirjakauppaliitto kerää suurimmilta jäsenliikkeiltään tiedot kirjakauppamyynnin kehittymisestä. Näiden lisäksi Kirjakauppaliitto julkaisee jäsenilleen vuosittain kirjamarkkinoiden rakennetta ja kirjakauppojen liikevaihtoa kuvaavan selvityksen, jossa käytetään Tilastokeskukselta saatavia tietoja.

Suomen kirjailijaliitto julkaisee tilastoja kirjailijaliiton jäsenistä, ja se tekee myös pitkällä aikavälillä kirjailijoiden tulotasoon liittyvää tutkimusta. Liitto toteuttaa epäsäännöllisin väliajoin tulotutkimusta suomalaisten kaunokirjailijoiden taloudellisesta asemasta. Edellinen tutkimus on tehty vuonna 2017 (julkaistu 2018).

Kirjallisuuden vientikeskus FILI on osana Suomalaisen kirjallisuuden seuraa (SKS). FILIn tehtävänä on edistää Suomen kirjallisuusvientiä. FILI myös ylläpitää Suomen kirjallisuuden käännökset -tietokantaa. Tämän lisäksi FILI on tilannut Suomen Kustannusyhdistyksen kanssa selvityksen kirjallisuusviennin arvon kehityksestä vuosina 2011-2018. Selvityksistä on vastannut Media Clever. Kirjallisuusvientiselvitys kattaa kuitenkin vain kotimaisilta toimijoilta saadut luvut, eikä mukana ole sellaisia toimijoita, joilla on ulkomainen agentti. Tästä syystä tiedot ovat epätarkkoja.

Suomen tietokirjalijat ry tekee epäsäännöllisesti jäsentutkimusta kyselyllä, jossa kartoitetaan tietokirjailijakunnan rakennetta, tietokirjailijan toimenkuvaa, tietokirjailijoiden

48 Yleisten Kirjastojen Hankerekisteri. <https://hankkeet.kirjastot.fi/>

tekemiä kustannussopimuksia sekä tietokirjailijoiden tyytyväisyyttä kustantajiinsa ja yhdistyksen toimintaan. Edellinen jäsentutkimus on tehty vuonna 2018.

Lukukeskus toimii valtakunnallisesti, ja sen tarkoituksena on koota tietoa lukemisesta ja lukutaidosta sekä toimia asiantuntijana kotimaisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Lukukeskus julkaisee joitain tilastotietoja lukukeskuksen toiminnasta.

Kansalliskirjasto julkaisee vuosittain tilastotietoa kotimaisesta julkaisutuotannosta, joka perustuu painotuotteiden ja tallenteiden osalta vapaakappalekartuntaan. Julkaisu- ja kartuntatilasto sisältää kirjat, sanoma- ja aikakauslehdet, kartat, nuotit, musiikkiiänitteet, puheäänitteet, moniviestimet, dia-, kalvo- ja filmikorttisarjat sekä luettelottomia julkaisutietoja. Tilastot julkaistaan ainakin Tilastokeskuksen sekä Unescon tilastollisissa vuosikirjoissa. Hakupalvelu Finna löytyy digitoituja aineistoja suomalaisista kirjastoista, arkistoista ja museoista. Finnaa kehitetään edelleen.

Selvityksen haastatteluissa kirjallisuuteen kohdistuu tietotarpeita, jotka ovat luonteeltaan olemassa olevaa tietoa tarkentavia, avaavia tai kokoavia. Opetus- ja kulttuuriministeriön pidempiaikaisessa työssä, kuten lainsäädäntövalmistelussa, tarvitaan tietoa kirjailijoiden toimeentulorakenteesta sekä tulojen jakautumisesta. Tietoa tarvitaan fiktio- ja faktakirjallisuuden välisistä eroista niin myynnin osalta kuin kirjastojen hankintojen osalta. Myyntitulo ja lainaus vaikuttavat. Kirjallisuuden tukemiseen käytettävistä määrärahoista tarvitaan myös tietoa.

Yksi puute nykyisissä tilastoissa onkin se, ettei marginaalisista kirjallisuusryhmistä ole saatavilla kunnolla tietoa. Kirjallisuuden kenttä on ollut muutoksessa: marginaalinen kirjallisuus, kuten runous ja esseet, ovat jääneet isojen kustantajien julkaisujen marginaaliosaan. Tämän seurauksena on syntynyt pieniä vaihtoehdoisen kirjallisuuden kustantajia ja kolmannen sektorin kustantajia, jotka pyrkivät ylläpitämään suomen- ja ruotsinkielistä marginaalikirjallisuutta. Suomen kustannusyhdistyksen sivuilta löytyy esimerkiksi tietoa varsinkin hyvin yleisestä tilanteesta, mutta kirjallisuusryhmiä ei ole alajaoteltu.

Toimialan haastattelussa moni tietotarpeen ongelma on sama kuin ministeriön näkökulmasta: tiedon hajanaisuus ja julkisen tiedon heikko käytettävyys, kirjallisuuden lajikohtainen tieto esimerkiksi kirjastotilastoista ja lainauskorvaustiedoista ja niche-kirjallisuuden jääminen pimentoon. Myös väestötason tieto ihmisten lukuharrastuksesta ja lukutaidosta koettiin puutteelliseksi tai se on vaikeasti löydettävissä. Väestötason tietoa lukuharrastuksesta on vuoden 2017 vapaa-aikatutkimuksessa, mutta tämä ei ilmeisesti ole laajalti tiedossa.

Kirjallisuuden alalla tietoperustan haaste näyttääkin tietopolitiikan koordinaation ongelmalta. Toimijat kaipaavat toisiltaan tietoja, jotka ovat useissa tapauksissa olemassa, mutta

ongelmaksi nousevat niiden luokittelut, julkaisutarkkuus, käytettävyys tai löydettävyys. Alan tiedontuottajien keskinäisten yhteyksien vahvistaminen on tällaisessa tilanteessa ensimmäinen askel tietoperustan kehittämiseen.

3.12 Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöjä koskevia valtakunnallisia tietolähteitä on paljon. Vastuu kulttuuriympäristöstä jakautuu ympäristöministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonaloille. Ympäristöministeriö ylläpitää tietoja mm. rakennetun ympäristön tiedoista. Perinnebiotoopeista ja valtakunnallisesti merkittävistä maisema-alueista on saatavilla tietoa erityisesti valtion ympäristöhallinnolta. Museovirastolla taas on tietoa esimerkiksi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä, arkeologisesta kulttuuri-perinnöstä sekä suojelluista kohteista. Kulttuuriympäristöihin liittyvää käyttäjätietoa ja vaikuttavuustietoa on vähänlaisesti. Merkittävä osa tiedoista on sijainti- ja ominaisuustietoja, joihin ei liity tietoa niiden merkityksistä tai käytöstä.

Kulttuuriympäristön palveluikkunaan on koottu Museoviraston aineistoon, rekistereihin ja kokoelmiin tallennettua tietoa. Palveluikkunaan kuuluu myös Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY -palvelu, josta löytyy tietoa inventoiduista rakennetuista kulttuuriympäristöistä. Kulttuuriympäristön palveluikkunaa ylläpitää Museovirasto. Palvelusta on mahdollista ladata ilmaiseksi paikkatietoaineistoja ja tutkimusraportteja. Museoviraston paikkatietoaineistot on julkaistu CC 4.0 -lisenssillä.

Elinympäristön tieto- ja analyysipalvelu Liiteriin on koottu avointa tietoa myös kulttuuriympäristöistä (rakennussuojelusta, valtakunnallisesti rakennetuista kulttuuriympäristöistä, muinaisjäänneksistä sekä maisemista). Osa kulttuuriympäristöjä koskevasta tiedosta on peräisin Museovirastolta, osa ympäristö ELYltä ja osa SYKeltä. Liiteri sekä Yleiskaavapalvelu ovat ympäristöhallinnon tietojärjestelmiä. Näiden lisäksi on myös kaavoituksen seurannan tallennusjärjestelmiä, joita ovat esimerkiksi Asemakaavojen seurantalomakkeiden TYVI-tallennuspalvelu, Kuntakaavoituksen ja kulttuuriympäristön paikkatietojen tallennusjärjestelmä (GAISALU) sekä Kaavoituksen seurannan aineistopäivitys. Liiteri-palvelussa on sekä maksullisia että maksuttomia tietoja, ja sen tietosisällöstä vastaa Suomen ympäristökeskus (SYKE). Maksuttomat tiedot ovat ladattavissa Liiteri-palvelusta csv-tiedostona, ja lisäksi palvelusta on mahdollista ladata teemakarttoja sekä diagrammeja. Liiteristä on saatavilla myös kaikki kerättävät kaavoituksen, yhdyskuntarakenteen ja elinympäristön paikkatieto- ja tilastoaineistot.

Useat alueet ylläpitävät omia sivustoja, joihin on kerätty tietoa alueiden kulttuuriympäristöistä ja kulttuuriperinnöstä: esimerkiksi Etelä-Savolla on oma alueellinen Kulttuuriperintö-tietokanta-sivusto ja Kulttuuriympäristöt kartoilla -sivusto.

Yksi haaste kulttuuriympäristöjä koskevassa tiedossa, kuten yleisestikin kulttuuriin liittyvässä tiedossa, on tiedon hajanaisuus. Tietoja on hankalaa löytää, jos ei valmiiksi tiedä, mistä tietoja tulisi etsiä. Esimerkiksi kaavoitustasolla on runsaasti kulttuuriympäristöihin liittyvää tietoa, mutta tietoja ei ole keskitetysti löydettävissä mistään. Kulttuuriympäristöjen merkitys on kaavoituksen kannalta olennainen.

Kulttuuriympäristöillä on myös yhdyspintoja muille tahoille, esimerkiksi kulttuuriympäristöjen hyvinvointivaikutusten kautta. Rakentamisen ja kaavoituksen koko elinkaaren kattavan julkisen tietopalvelun kehittäminen on ollut viime aikoina pinnalla. Jo päättyneessä KIRA-digi-hankkeessa pyrittiin vauhdittamaan kiinteistö- ja rakentamisalan digitalisaatiota, jonka tavoitteena on avoin ja yhteen toimiva rakennetun ympäristön tiedonhallinnan ekosysteemi. Hanke jatkuu edelleen KIRA hub -yhdistyksen muodossa sekä rakennetun ympäristön tiedon yhteentomivuustyön kautta⁴⁹

Kulttuuriympäristön tietoperustan kehittämisen kannalta dynamiikan seuraaminen on kiinnostavaa. Tähän liittyvät esimerkiksi rakennuskannan käyttötarkoitusten muutokset, purkuluvat, toimenpidekiellot, kiertotalous sekä rakennuskannan elinkaari. Lisäksi joustavat suojeluratkaisut sekä käyttötarkoitukset ja näiden yhteensovittaminen ovat kiinnostavaa tietoa. Yksi mahdollinen lähde tällaiselle tiedolle voisi olla ympäristöhallinnon puoli, mutta tiedon kerääminen vaatii suunnittelua.

Yksi esille nostettu kehittämistarve on myös se, ettei kulttuuriympäristöistä ole juurikaan vaikuttavuustietoa. Suurin osa kulttuuriympäristöihin liittyvästä tiedosta on tällä hetkellä lukumäärätietoa. Isona ongelmana on myös nostettu esille se, että vaikka tietoa on olemassa melko paljon, on kulttuuriperintöä koskeva tieto kuitenkin hajallaan: tiedontuottajia on useita, kuten myös julkaisualustoja. Joissain tapauksissa tietoa on olemassa, esimerkiksi myönnettyistä avustuksista, mutta tietoa on hankalaa saada ulos. Esimerkiksi Suomen Kotiseutuliitto julkaisee tietoa seurantaloavustuksista maakunnittain, mutta tiedot on saatavissa vain tekstimuotoisena liiton internetsivuilla. Museo- ja kulttuuriperintöpuolella suurin osa avustuksista on siirretty opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Kaikkein akuutein tiedontarve teeman osalta on kulttuuriympäristön ylläpitämistä koskeva rahoitustieto, joka julkisen rahoituksen osalta on vaikeasti löydettävissä ja yksityisen

49 Ympäristöministeriö 2019. Ajankohtaista. [https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Rakennetun_ympariston_tiedon_yhteentoimi\(53384\)](https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Rakennetun_ympariston_tiedon_yhteentoimi(53384))

rahoituksen osalta puuttuu suurelta osin. Lisäksi tarvetta on pidemmän välin paikkatiedolle (eri kategorioiden kohteet), pidemmän aikavälin lupatiedoille (purkulupa, käyttötarkoituksen muutos jne.) sekä inventointien seurantatiedoille.

3.13 Muotoilu

Muotoilu alana on hyvä esimerkki alasta, joka jakautuu sekä omaksi toimialakseen että muiden alojen sisälle. Taideteollisuuden ala sisältää muotoiluintensiivisen teollisuuden, muotoilun palveluyritykset sekä taiteellisen toiminnan, joka on lähellä visuaalisia taiteita. Nämä kokonaisuudet muodostavat perinteisen muotoilualan. Muotoilua käytetään myös esimerkiksi teollisuudessa, palveluissa ja rakentamisessa. Alan yritykset toimivat moninlaisilla toimialaluokituksilla. Tätä kautta myöskään muotoiluyritysten määrästä ei ole yksiselitteistä tietoa. Alan yrityskehityksen moninaisuudesta seuraa, että tarkkoja vientilukuja on vaikea saada ja vientipotentiaalia on haastavaa arvioida.

Vastaava ongelma on myös toimijoiden tunnistamisessa. Esimerkiksi monet itseään muotoilijoina pitävät toimivat täysin samoin kuin käsityöläisyrittäjät. Tämän lisäksi on olemassa muiden alojen yrityksissä työskenteleviä muotoilijoita. Muotoilijoiden määrän tarkastelu muotoiluyrityksissä vaikeuttaa se, että työntekijäluvuissa näkyvät tyypillisesti yritysten kaikki työntekijät, eikä niissä ole eroteltuna muotoilijoiden määrää.

Myös toimintamuotojen kehittyminen haastaa tilastointia. Digitaalinen muotoilu kasvaa nopeasti, mutta sen osuuden erottaminen esimerkiksi ohjelmistosuunnittelussa varsinaisesta lopputuotteesta on vaikeaa. Samalla kyse on muotoilun rajoista: voidaanko sen yhteydessä puhua muotoilusta ylipäätään? Myöskään suomalaisen muotoilun IPR-arvosta ei ole olemassa tutkimustietoa. Muotoilun vaikuttavuudesta onkin haastavaa esittää tarkkoja arvioita.

Toimialapohjaista tietoa muotoilusta saadaan Tilastokeskuksen eri toimialatilastoista, joita julkaistaan myös osana kulttuuritilastoja. Ornamo ry toteuttaa vuosittain kartoituksen muotoilija- ja taiteilijakentän rakenteesta sekä kartoittaa myös suomalaisen muotoilualan tilaa ja trendejä vuotuisessa Muotoilualan suhdannekatsauksessaan ja työmarkkinatutkimuksessaan. Tämän lisäksi järjestö toteuttaa epäsäännöllisesti myös erilaisia alaan liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi Harjoittelubarometri 2018, Taiteen markkinatutkimus sekä Muotoilukoulutus murroksessa -selvitys.

Kukin yhdeksästä alan korkeakoulusta tuottaa itse tietoa valmistuneista ja työllistymisestä ynnä muusta vaihtelevasti ja osin sisäiseen käyttöön. Myös Tekniikan akateemiset TEK tuottaa tietoa muotoilualan koulutukseen liittyen. Tämän lisäksi on käynnissä Finnish

Design Academy -hanke, jossa kootaan ensi kertaa kansallista muotoilukoulutuksen profiilikarttaa.

Taide- ja kulttuuripolitiikka koskee vain tiettyä osaa muotoilualasta, ja ala on kokonaisuutena enemmän liiketoimintapainottunut. Keskeisiä muotoilun mittaamisen ja kuvaamisen haasteita ovat alan jatkuva laajeneminen ja pirstaloituminen sekä tunnistamisen ja määrittelyn vaikeudet. Muotoilu onkin haasteissaan tyypillinen esimerkki monimuotoisesta, eri toimialojen välillä toimivasta alasta, jonka sisällä on sekä taiteellisesti että liiketoiminnallisesti painottunutta toimintaa.

3.14 Arkkitehtuuri

Arkkitehtuuri taidepolitiikkana ja arkkitehtuuri toimialana ovat tietoperustaltaan toisistaan merkittävästi poikkeavat. Siinä missä toimialasta tuotetaan paljon määrällistä tietoa, on arkkitehtuuripoliittisesta näkökulmasta olevaa tietoa saatavilla paljon vähemmän, sen tietoprosessit ovat moninaisempia ja tarkasteltavien ilmiöiden tunnistaminen ja määrällistäminen vaikeaa.

Arkkitehtuuri toimialana on tietoperustaltaan selkeä kokonaisuus. Arkkitehtuuripalveluilla on oma TOL-luokituksensa, joka kattaa rakennussuunnittelun, kaupunkisuunnittelun sekä maisema-arkkitehtuurin. Tilastokeskus tuottaa TOL-luokituksen kautta tietoa muun muassa alan yrityksistä, niiden liikevaihdosta ja henkilöstöstä. Arkkitehtien työllisyydestä saadaan tietoa sekä työllisyystilastojen että koulutuspoliittisten tilastojen kautta vastaavalla tavalla kuin muistakin luovan talouden toimialoista. Täsmällisesti määritellyt ja vakiintuneet koulutustaustat ja ammattinimikkeet tekevät alan toimijoiden seuraamisesta selkeää verrattuna useimpiin muihin luovien alojen ammatteihin.

Arkkitehtuurin taidepoliittista näkökulmaa koskevaa tietoa jaetaan ensisijaisesti tietopankeissa laadullisena tietona. Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfor taustayhteisöjä ovat Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Arkkitehtitoimistojen liitto, Rakennustietosäätiö, Arkkitehtuurimuseo ja Alvar Aalto -säätiö. Keskus kokoaa yhteen taustayhteisöjensä tuottamaa tietoa toimialaa palvelevalla tavalla, ja sillä on myös omanlainen rooli toimialansa tiedontuottajana. Tietopankkitoiminta on sisällöllisesti keskittynyt muun muassa arkkitehtuuripolitiikkaan ja arkkitehtuurikasvatukseen. Archinfo ei itse tuota tilastotietoa alasta. Suomen Arkkitehtiliitto SAFA kerää esimerkiksi kilpailudataa sekä tuottaa ammatin harjoittamiseen liittyviä tilastoja. Näitä tuottaa myös Arkkitehtitoimistojen liitto. SAFA tekee tiivistä yhteistyötä yliopistojen kanssa. Alan yliopistot (Suomessa 3 kpl) tuottavat tutkimustietoa. Tämän lisäksi yliopistojen kautta on saatavilla tietoa muun muassa opiskelupaikoista, valmistuneista, valmistuneiden sijoittumisesta sekä siitä, minkälaisissa tehtävissä arkkitehdit

ylipäättään toimivat. Kaupunkien omat arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat sisältävät kaupunkispesifistä arkkitehtuuritietoa. Kunnilla ja kaupungeilla on hallussaan arkkitehtuuritietoa myös esimerkiksi kaavojen ja lupien kautta. Nämä tiedot ovat suurelta osin laadullisia, mikä näyttää olevan alalle luontevin tiedon ulottuvuus. Esimerkiksi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman valmistelun esiselvityksessä⁵⁰ tiedosta puhutaan lukuisia kertoja, samoin tietoperusta mainitaan, mutta näillä on enemmän laadullinen luonne. Arkkitehtuurille olennaisista ilmiöistä ei puhuta määrällisten mittareiden kautta.

Taidepolitiikan näkökulmasta määrällisiä tietoja saadaan rahoituksesta ja joistakin politiikkatoimista. Taiteen edistämiskeskus kerää tietoja myöntämistään arkkitehtuurin apurahoista. Tilastokeskus julkistaa kulttuuritilastojen⁵¹ osana tietoja Suomen arkkitehtiliiton arkkitehtuurikilpailuista sekä Suomen arkkitehtitoimistojen liittoon kuuluvien arkkitehtitoimistojen jakautumisesta kunnittain. Arkkitehtuuria käsitellään osana kulttuuritilastojen vuosittaista Kulttuuriperintö, arkkitehtuuri ja kulttuurimatkailu -koostetta. Kulttuurin TEA-viisarissa on tieto kuntien sitoutumisesta rakentamisen prosenttiperiaatteeseen⁵².

Alan tietoperustan kehittämistarpeista ollaan paraikaa tuottamassa uutta tietoa. Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo on päivittämässä näkemystä siitä, millaisia tiedontarpeita alalla on, ja miten eri tahot voisivat keskustella vielä nykyistä paremmin yhdessä. Tässä yhteydessä tarkastellaan muun muassa sitä, onko toimialan tietoperustassa jotain aukkoja tai jotain asioita mitä ei tilastoida tai kerätä, ja joiden kerääminen olisi kuitenkin tarpeen, ja jos tällaisia löytyy, kuka tiedon keräsi. Tietotarpeet liittyvät myös valmisteilla olevaan arkkitehtuuripoliittisen ohjelman linjauksiin. Se määrittää osaltaan sitä, millaisia tietotarpeita arkkitehtuurin kentälle syntyy uusien arkkitehtuuripoliittisten linjausten myötä.

Tämän selvityksen haastatteluissa on tunnistettu joitakin tarpeita, jotka liittyvät arkkitehtuurin taidepoliittiseen ulottuvuuteen. Alan perustietojen, kuten liikevaihdon, tuottavuuden, työllistävyyden ja palkkatason lisäksi kaivataan muun muassa viennin arvoa. Toimialatiedoista tällaista tietoa on saatavissa, mutta kaikki toiminta ei ole taidepoliittisesti oleellista. Toimijoiden taidepoliittinen orientaatio olisi kiinnostava, mutta vaikeatulkintainen ilmiö. Myös tiedon ja tilastojen hajanaisuus koetaan ongelmaksi. Eri tietoja yhteen kokoavalle kenttää palvelevalle alustalle olisi kysyntää.

50 Marja Salmela 2017. Tulevaisuuden Suomea rakentamassa. Arkkitehtuuripoliitiikan uudistamisen suuntaviivoja. Archinfo Arkkitehtuurin tiedotuskeskus. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/96d04b34-fa2a-495c-890c-04a51f6d3cb7/511639ea-f102-4b7b-9862-443d140824c3/RAPORTTI_20190506093914.pdf

51 Tilastokeskus. Kulttuurin taulukkopalvelu. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0001.htm

52 TEAviisari. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?view=KULJohD&y=2019&r=KOKOMAA&chartType=poin-ter&cmp=r>

Tietoperustaltaan arkkitehtuuri jäsentyy monen muun taide- ja kulttuurialan lailla toisaalta toimialaksi, josta määristettyä tietoa on saatavilla, toisaalta taiteenalaksi, jonka kiinnostuksen kohteena olevia ilmiöitä on vaikea saada esille. Tietoprosessien kannalta kyse onkin alaan liittyvien ilmiöiden tunnistamisesta ja kirjaamisesta eli tietoprosessin alkupäästä. Nopein keino taidepoliittisen ulottuvuuden tietoperustan vahvistamiseen on tuottaa tietoa politiikkatoimista ja rahoituksista, ja edetä siitä kohti toimialatiedon taidepoliittisia ulottuvuuksia tunnistamaan pyrkivää tietoprosessia. Alan tilastoinnin ja seurannan monimuotoisuutta lisää sen jakautuminen kahden eri ministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ympäristöministeriön toimialoille ja samalla kahden erilaisen politiikkakentän ohjaukseen.

3.15 Kulttuurihyvinvointi

Hyvinvoinnin edistäminen kulttuurin avulla on kulttuuripolitiikan yksi tavoite, jota varten on kehittynyt erityisesti viime vuosina erilaisia toimintamuotoja. Tässä käytetään siitä vakiintuneessa olevaa käsitettä kulttuurihyvinvointi. Kulttuurihyvinvointi on kulttuuripoliittisena tavoitteena poikkileikkaava. Sillä tarkoitetaan yleisesti 'yksilöllisesti tai yhteisöllisesti jaettua kokemusta siitä, että kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia tai ovat yhteydessä siihen'⁵³. Kulttuuripoliittisena tavoitteena kulttuurihyvinvointi liittyy läheisimmin kahteen näkökulmaan: taiteen ja kulttuurin saatavuuteen ja saavutettavuuteen eri väestöryhmissä sekä taiteen ja kulttuurin käyttöön osana sosiaali- ja terveyspalveluiden hoito- ja asiakaspalvelutyötä sekä ennaltaehkäisevänä toimintana esimerkiksi lasten, nuorten ja perheiden palveluissa.

Saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmille keskeinen tietotarve on saada tietoa taide- ja kulttuuripalveluiden jakautumisesta väestössä. Alueellinen saatavuus ja saavutettavuus ovat olleet jo pitkään kulttuuripolitiikan huomion kohteena, ja siitä tuotetaan jo nyt tilastotietoa. Tilastokeskus laskee etäisyyksiä joihinkin kulttuuripalveluihin kulttuurin alueellinen saatavuus -tilastossa⁵⁴. Muiden saavutettavuuden näkökulmien (esim. viestinnällinen, sosiaalinen ja taloudellinen saavutettavuus, esteettömyys, ymmärtämisen ja aistien käytön erilaisuus⁵⁵) on pitkälti tutkimusten ja selvitysten varassa. Kulttuuria kaikille -palvelu kokoa ja seuraa aihepiirin tutkimuksia, ja niitä on tämän vuoksi saatavilla yhdestä paikasta⁵⁶.

53 Taikusydän. Käsitteet. <https://taikusydän.turkuamk.fi/tietopankki/kasitteet/>

54 Tilastokeskus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0012.htm

55 Kulttuuria kaikille. Mitä on saavutettavuus? http://www.kulttuuriaikaille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus

56 Kulttuuria kaikille. Saavutettavuus, tutkimukset ja raportit. http://www.kulttuuriaikaille.fi/saavutettavuus_tutkimukset_ja_raportit

Kulttuuripalveluiden saatavuuden keskeinen tiedonkeruukeino ovat väestökyselyt, kuten vapaa ajan käyttö -tutkimus (Tilastokeskus) sekä THL:n väestön terveyskäyttäytymistä mittaavat kyselyt. Koko väestön kulttuuripalvelujen saatavuutta koskevia tietoja kysyttiin ATH-kyselyssä vuoteen 2017 saakka, mutta sen seuraajassa Finsote-kyselyssä ei kulttuuripalveluiden käyttöä koskevaa kysymystä toistaiseksi ole. Kulttuuripalveluiden käyttöä kysytään nelivuotiaille kohdennetussa FinLapset⁵⁷ -kyselyssä, josta saadaan kunnittaista tietoa nelivuotiaiden kulttuuripalvelujen ja ohjattujen kulttuuriharrastusten käytöstä. Myös THL:n toteuttamassa kouluterveyskyselyssä⁵⁸ kysytään yläkoulu-, lukio- ja ammattikouluikäisiltä eräitä kulttuuriharrastuksia. Kaikki kunnat kattavana kouluterveyskysely onkin harvoja väestötasoisia tutkimuksia, joista saadaan kulttuuria koskevissa kysymyksissä sekä alue- että sosioekonomisia ja muita taustatietoja huomioivia tuloksia. Iso osa taustamuuttujista on käytettävissä vain tutkimustarkoituksiin. Tulospalvelusta on saatavilla kuitenkin useita muuttujia, mukaan lukien alue- ja sukupuolimuuttujat.

Kaikukortti eli pienituloisille maksuttomia pääsylippuja ja kurssipaikkoja tarjoava palvelu on käytössä lukuisissa kunnissa. Niitä jaetaan Kaikukortin käyttöön ottaneiden kuntien sosiaali- ja terveyspalveluiden kautta.⁵⁹ Kaikukortista kerätään käyttäjätietoja, ja niistä julkaistaan koostetietoja Kaikukortin verkkosivuilla.

Kirjastot kykenevät seuraamaan asiakaskuntansa ominaispiirteitä omien rekistereidensä ja niistä johdettujen tilastojen perusteella, mutta muilla kulttuuripalveluilla ei ole vastaavia kattavia asiakasrekistereitä, joista voisi tarkastella esim. ikä- ja sukupuoliryhmien ali- ja yliedustusta. Esittävän taiteen tilastoista saadaan joitakin tietoja, kuten koululaisryhmien määrät.

Kulttuurin käyttö osana sosiaali- ja terveyspalveluiden hoito- ja asiakastyötä on tietoperustaltaan ohut. Sen rahoitus ja resursointi on vaikea erottaa sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoituksesta. Samoin kulttuurilähtöisten palveluiden käyttöä tai sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaiden kulttuuristen oikeuksien toteutumista ei saada selville nykyisillä tietolähteillä. Kirjauskäytäntöjen kehittäminen voisi lisätä toiminnan näkyvyyttä, mutta se tie on hidas, eikä kattavaa tietoa silti todennäköisesti synny. Kulttuurihyvinvoinnin tutkimusta ja sitä koskevaa tietoa seuraa ja koostaa Taikusydän-verkosto.⁶⁰

57 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. FinLapset - Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/finlapset>

58 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>

59 Kulttuuria kaikille. Kaikukortti. <http://www.kulttuuriakaikille.fi/kaikukortti>

60 Taikusydän. <https://taikusydän.turkuamk.fi/>

Kulttuuri kunnan toiminnassa -tiedonkeruun eli ns. Kulttuurin TEA-viisarin⁶¹ käynnistäminen on korjannut aihepiirin välittömintä tietovajetta. Kulttuurin TEA-viisari on THL:n keräämä kuntien terveyttä edistävää kulttuuritoimintaa koskeva kyselytutkimus. Se kohdistuu politiikkatoimiin sekä kulttuurihyvinvointiin liittyvien asioiden käsittelyyn kunnan päätöksenteossa. Ensimmäisen tiedonkeruun vastausprosentti oli 96 % Manner-Suomen kunnista ja sen ensimmäiset kuntatason tulokset julkistettiin syksyllä 2019.

Tietopolitiikan näkökulmasta kulttuurihyvinvointi on haastava. Se on erityisnäkökulmana tuore, sillä ei ole sitovaa lakiperustaa, se ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä ja tiedon tuottamisen tarve kohdistuu useisiin eri toimijoihin. Myös tietoprosessi vaatii kehittämistä kaikissa tiedon tuotannon vaiheissa tunnistamisesta ja määrittelystä lähtien. Kulttuurihyvinvoinnin erityishaasteena on se, että se tarvitsee tietoja monista eri väestöryhmistä mukaan lukien pienistä ja/tai erityisen haavoittuvista väestöryhmistä. Näitä ryhmiä kuten vähemmistöjä, sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaita ja yhteiskuntaan heikosti kiinnittyneitä ihmisiä ei tavoiteta helposti perinteisillä tiedonkeruilla, kuten otantapohjaisilla väestökyselyillä. Alalta puuttuvat myös selkeät rakenteet. Toimialan tiedonkeruu kehittyikin yhdessä toiminnan järjestäytymisen ja kehittymisen kanssa, ja askeleita on otettu TEA-viisarin myötä hyvään suuntaan.

Kulttuurihyvinvoinnin keskeisimmät tarpeet liittyvät sellaisiin ihmisryhmiin ja kohteisiin, joissa toiminta kehittyy vahvasti, mutta joiden tietoperusta laahaa jäljessä. Tällaisia ovat erityisesti ikäihmisten kulttuurin käyttöä kuvaava tieto sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden piirissä tarjottavien kulttuuripalveluiden tieto. Edellä mainittu on järkevintä kerätä muiden hyvinvointitietojen yhteydessä esimerkiksi Finsote-kyselyssä, jalkimmainen vaatii jo selvästi enemmän tietoprosessin kehittämistä toiminnan tunnistamisesta.

3.16 Tekijänoikeus

Yhteishallinnointiorganisaatioilla (Säveltäjäin tekijänoikeustoimisto Teosto ry, Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys GRAMEX ry, Kopiosto ry, Audiovisual Producers Finland - APFI ry, Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry, Sanasto ry, Näyttelijöiden tekijänoikeusjärjestö - Skådespelarnas upphovsrättorganisation Fllmex ry) sekä toimialajärjestöillä on hallussaan valtavia määriä tietoa, ja se on niille myös liiketoimintaa.

61 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. TEAviisari. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tiedonkeruu/85>

Tekijänoikeutta koskevan tiedon rajoitteena on, että tietoa kertyy käytännössä organisaatioiden asiakkaiden teoksista. Suuri osa tekijänoikeustiedosta onkin sen luonteista, että sitä ei jaeta ulkopuolelle. Järjestelmän valvojalla on kuitenkin mahdollisuus velvoittaa antamaan niitä tietoja, joita se katsoo tarvitsevänsä järjestelmän toimivuuden arviointiin, mutta tälle tulee olla hyvät perusteet. Yhteishallinnointiorganisaatioiden tilinpäätöstieto sekä eri toimijoiden hallussa oleva teosvalikoimatieto on lähtökohtaisesti julkista tietoa.

GDPR⁶² on vaikuttanut viime vuosina merkittävästi datan käytön ja hyödyntämisen ehtoihin. Se on vaikuttanut muun muassa siihen, että alan toimijat ovat alkaneet hahmottaa ja tarkentaa datan omistajuuteen liittyviä asioita. Markkinat ovat ylipäättään kehittyneet viime vuosina siihen suuntaan, että datan hyödyntämisen ja käytön merkitys on kasvanut, ja erilaiset dataa prosessoivat tahot ovat alkaneet miettiä liiketoimintamalleja.

Yhteishallinnointilaki on osaltaan yhdenmukaistanut sitä, mitä tietoa kerätään ja mitä tietoa järjestöt julkistavat esimerkiksi talouslukujen osalta. Konkreettinen esimerkki yhteishallinnointilain vaikutuksesta on avoimuusraportti. Yhteishallinnointiorganisaatiot luovuttavat tietoaan muun muassa Tilastokeskuksen tai muun tutkimuksen käyttöön. Kyseessä ei ole systematisoitu ja säännöllinen prosessi, vaan tietoja luovutetaan lähinnä pyynnöstä ja tarpeen mukaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on paljon tietoa yhteishallinnointiorganisaatioista ja järjestöistä, jotka työskentelevät tekijänoikeuden parissa. Ministeriö antaa tietyissä tekijänoikeuslaissa säädetyissä tapauksissa hyväksynnän siitä, mitä eri toimijat ovat oikeutettuja tekemään. Hyväksymisen edellytyksenä on laissa säädetty tietyistä asioista. Opetus- ja kulttuuriministeriölle toimitetaan tietoja esimerkiksi eri toimijoiden osaamisesta ja edustavuudesta sekä taloudellisesta vakavaraisuudesta. Tekijänoikeuslaki ja laki tekijänoikeuden yhteishallinnoinnista muodostavat keskeisen lakiperustan.

Ministeriö valvoo järjestelmää niissä raameissa, mitä hyväksymispäätösten ehdot velvoittavat. Varsinaisena valvontaviranomaisena toimii kuitenkin Patentti- ja rekisterihallitus, joka valvoo, että järjestöjen toiminta yleisesti täyttää yhteishallinnointilain vaatimukset. Käytännössä valvonta toimii siten, että järjestöillä on velvollisuus antaa määrättyjä tietoja tarvittaessa. Tyypillisesti tämä tapahtuu esimerkiksi asiakkaiden tai oikeudenhaltijoiden valituksen kautta, jonka johdosta tarkastellaan toimintaa tarkemmin. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta puolueeton tutkimuslaitos tutkii yksityisen kopioinnin määrää. Tutkimusta tehdään sen vuoksi, että valtion tekijöille maksama yksityisen kopioinnin hyvitys olisi oikealla tasolla: toisin sanoen hyvityksen tulee olla määrältään sellainen, ”että

62 GDPR (General Data Protection Regulation) on 25.5.2018 voimaan astunut uusi henkilötietojen käsittelyä sääntelevä laki, jota sovelletaan kaikissa EU-maissa.

sitä voidaan pitää kohtuullisena hyvityksenä teosten kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön.” (404/1961).

Suomen Tekijänoikeudellinen Yhdistys ry ylläpitää tietokeskusta, jonka kokoelmiin hankitaan keskeinen tekijänoikeusalan kotimainen ja kansainvälinen kirjallisuus. Yhdistys tuottaa myös omia julkaisuja. Yksi keskeinen tutkimus on Tekijänoikeusalojen taloudellinen merkitys Suomessa, josta löytyy pitkä aikasarja, ja aikaisemmat julkaisut löytyvät esimerkiksi yhdistyksen nettisivulta. Viimeisimmän version tästä tutkimuksesta on kuitenkin julkaissut opetus- ja kulttuuriministeriö. Toinen keskeinen yhdistyksen jo muutamaaan kertaan toteuttama tutkimus käsittelee suorien tekijänoikeustulojen tulovirtoja. Molemmat näistä perustuvat hyvin pitkälti Tilastokeskuksen tietoihin. Kumpakaan tutkimuksista ei tehdä vuosittain, eikä niiden tekemistä ole varsinaisesti institutionalisoitu, vaan niiden tekeminen perustuu pikemminkin tapaan.

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporella on tekijänoikeuden tutkimustiimi, joka toteuttaa muun muassa jatkuvaa Suomen tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden arviointia vuosittain vaihtuviin teemoihin pohjautuen. Cupore on tehnyt myös metodologista kehittämistyötä tekijänoikeusjärjestelmän arviointiin liittyen.⁶³ Viimeisimpänä selvityksen kohteena on tällä hetkellä tekijänoikeustietämys eli se, mitä ihmiset yleisesti tietävät tekijänoikeudesta.

Näiden lisäksi on myös muita toimijoita, jotka jollain tapaa osallistuvat tekijänoikeustiedon luomiseen. Esimerkiksi Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry tekee tekijänoikeutta koskevia tutkimuksia, kuten tekijänoikeusbarometrin. Tekijänoikeuslain tulkinnaasta kertyy tietoa esimerkiksi tekijänoikeusneuvoston lausuntojen kautta. Neuvosto avustaa opetus- ja kulttuuriministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyssä sekä antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto ei kuitenkaan lähtökohtaisesti itse hanki näyttöä asioista, vaan asiat käsitellään osapuolten esittämien tietojen perusteella. Aluehallinto valvoo jälleenmyyntikorvauksesta vastuussa olevien myyjien tiedonanto- ja selvitysvelvollisuuden noudattamista, tapahtuu korvauksen keräävän järjestön hakemuksesta.

Yksi tapa havainnollistaa tekijänoikeutta koskevaa tietoa on jaottelu tekijänoikeustietoon ja tietoon tekijänoikeuden taloudesta. Tekijänoikeustieto viittaa varsinaista tekijänoikeusjärjestelmää luonnehtivaan tietoon, kun taas tieto tekijänoikeuden taloudesta viittaa ensisijaisesti tekijänoikeuksien korvauksiin. Molemmille tiedon lajeille on kuitenkin paikkansa tarkasteltaessa tekijänoikeutta kokonaisuutena. Tietoa tarvitaan niin nykytilanteen

63 Ks. esim. Tietopohjaa tulevaan. Katsaus Suomen tekijänoikeusjärjestelmään. Cuporen verkkojulkaisu 48 (2018); Indikaattorit tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden jatkuvaan seurantaan. Cuporen työpapereita 4 (2017).

hahmottamiseksi kuin myös tulevaisuuden linjausten määrittämisen tueksi. Jatkuva arviointitoiminta mahdollistaa sen, että päätökset voivat perustua vahvaan ja ajantasaiseen tietopohjaan. Tiedontuotannolla voidaanakin nähdä olevan tärkeä merkitys tekijänoikeuspolitiikalle ja siihen liittyvälle strategia- ja lainsäädäntötyölle.

Tiedon tulee olla myös helposti hyödynnettävissä. Selkeästi esitetty ja johdonmukaisesti kerätty tieto edistää tekijänoikeusjärjestelmän läpinäkyvyyttä. Vahva tietopohja auttaa ongelmien havainnoimisessa ja vaihtoehtoisten ratkaisujen identifioimisessa. Esimerkiksi aikasarjoina esitettävä seurantatieto havainnollistaa kehitystrendejä ja -tarpeita. Missään ei ole kuitenkaan olemassa tietopankkia tai tietovarantoa, mihin kertyisi erilaisia tekijänoikeuteen liittyviä tietoja.

Eri toimialoilta järjestelmällisesti kerättävä tieto markkinoiden ja liiketoimintamallien kehityksestä edistää tekijänoikeusjärjestelmän sopeutuvuutta toimintaympäristönsä muutoksiin. Eri toimijoiden näkemykset tekijänoikeusjärjestelmän merkityksestä ja ongelmakohdista niin ikään kertovat järjestelmän toimivuudesta. Myös kollektiivihallinnoinnin merkitys sekä teosten saatavuuteen liittyvät kysymykset ovat keskeisiä teemoja. Markkinoiden toimintaa tutkittaessa nousevat keskeisimmiksi teemoiksi liiketoimintamallien tarkastelu ja kehitys analogisesta digitaaliseen toimintaan. Tietoa tulisi saada lisää esimerkiksi palvelukonseptien kehityksestä digitaalisilla markkinoilla.

Kerätessä tietoa tekijänoikeusjärjestelmän toimivuudesta on tärkeää todentaa, mitkä tilanteet ovat seurausta tekijänoikeusjärjestelmästä ja mitkä taas jostain muusta tekijästä, kuten markkinoiden toiminnasta. On myös huomioitava, että monet kehityskulut voivat tapahtua ja esimerkiksi teokset syntyä täysin tekijänoikeusjärjestelmästä riippumatta.

Tiedonkeruun jatkuvuus on olennaista arvioitaessa järjestelmän kehittämistarpeita. Tekijänoikeusjärjestelmän kehittäminen edellyttääkin objektiivisesti ja säännöllisesti kerättävää, vankkaa ja luotettavaa tietopohjaa, jossa tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta tarkastellaan eri näkökulmista. Yksi kehityskohde tässä yhteydessä on se, että suuren yleisön näkemyksiä tekijänoikeusjärjestelmästä ei ole tähän mennessä tutkittu laajamittaisesti. Kaiken kaikkiaan tällä hetkellä on käytettävissä liian vähän tietoja yleisten päätelmien tekemiseksi kansalaisten asenteista tekijänoikeusjärjestelmää kohtaan. Asiasta voitaisiin saada parempi käsitys esimerkiksi tekemällä lisää sidosryhmistä riippumattomia kyselyjä.

Eri sidosryhmät pääsevät kertomaan näkemyksiään lainvalmistelun eri vaiheissa järjestettyjen kuulemisten kautta, mutta loppukäyttäjää edustavien ryhmien suhteellinen osuus on pysynyt pienenä. Tähän voi olla syynä tämän sidosryhmäkategorioiden vähäinen järjestäytyneisyys. Tekijänoikeusjärjestelmää koskevasta loppukäyttäjien mielipiteistä saa tietoa myös loppukäyttäjien etuja edustavien ryhmien lausunnoista. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ja kuluttaja-asiamies ovat lausunnoissaan katsoneet muun muassa, että tekijänoikeudella

suojattujen tuotteiden olisi oltava paremmin tai helpommin loppukäyttäjien saatavissa. Electronic Frontier Finland -järjestö, joka puolustaa suomalaisten oikeuksia tietoyhteiskunnassa, on väittänyt, ettei loppukäyttäjien etuja oteta aina asianmukaisesti huomioon tekijänoikeuslainsäädäntöä ja -politiikkaa kehitettäessä.

Lisätietoja siitä, kuinka tehokkaasti tekijänoikeusjärjestelmä kannustaa luovuuteen, voidaan saada esimerkiksi tarkastelemalla eri sidosryhmien tekijänoikeudesta saamien tulovirtojen määrää. Tulojen jakautumisesta eri sidosryhmien kesken ei kuitenkaan vielä ole riittävästi tietoa. Myös tekijänoikeudella suojattuihin tuotteisiin ja palveluihin tehtyjen investointien määrä ja sen vertaaminen tulotasoon on olennaista tietoa. Sen kautta on mahdollista saada suhdeluku, jonka avulla voidaan arvioida investointien kannattavuutta eri tekijänoikeustoimialoilla. Tällainen tarkastelu ei ole kuitenkaan Suomessa mahdollista, koska riittävän täsmällisiä taloudellisia tietoja ei ole saatavilla. Tämän lisäksi sidosryhmien mielipiteet asiasta ovat tässä yhteydessä tärkeää tietoa. Voitaisiin esimerkiksi toteuttaa yleisanalyysi tekijänoikeuspolitiikan, julkisten kuulemisten ja vaikutusarviointimenettelyjen tasapainosta sekä eri sidosryhmien edustuksesta työryhmissä ja muilla foorumeilla, joilla seurataan heihin liittyviä asioita.

Suomessa on tietoon perustuvan politiikan edellyttämät kattavat tutkimusrakenteet ja tietopohja, mutta päätöksentekijöiden ja virkamiesten mahdollisuuksia hyödyntää tekijänoikeuskysymyksiä koskevaa tieteellistä tutkimusta voitaisiin parantaa.

Cupore on esittänyt katsauksessaan Suomen tekijänoikeusjärjestelmään⁶⁴ useita tietopohjan kehittämisehdotuksia erityisesti tekijänoikeuspolitiikan seurantaan ja arviointiin. Poliitiikan suunnittelijoiden mahdollisuuksia hyödyntää tekijänoikeuskysymyksiä koskevaa tieteellistä tutkimusta voitaisiin parantaa esimerkiksi perustamalla palvelu, joka seuraa tietoja julkaistuista ja suunnitteilla olevista tutkimuksista. Samoin yhteishallinnointiorganisaatioiden valmiuksia kerätä ja ylläpitää ajantasaista tietoa oikeudenhaltijoista voitaisiin parantaa. Tämä mahdollistaisi tietojen lisensointiin liittyvien transaktiokustannusten alentamisen. Cuporen katsauksessa todetaan tiivistäen, että tällä hetkellä käytettävissä olevien tietojen perusteella ei voida seikkaperäisesti ja kattavasti arvioida, noudatetaanko Suomen tekijänoikeusjärjestelmän hallinnoinnissa hyvän hallintotavan periaatteita. Katsauksessa kuitenkin todetaan, että Suomen tekijänoikeusjärjestelmä on varsin läpinäkyvä, tekijänoikeuslainsäädännöstä ja -järjestelmästä on saatavissa tietoa, ja lakien ja politiikan valmistelu on avointa.

Puutteista huolimatta niin sanottua tekijänoikeustietoa on verrattain hyvin saatavilla, kun taas mahdollisuudet saada tietoa tekijänoikeuden taloudesta ovat huomattavasti

64 Tietopohjaa tulevaan. Katsaus Suomen tekijänoikeusjärjestelmään. Cuporen verkkojulkaisu 48 (2018); Indikaattorit tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden jatkuvaan seurantaan. Cuporen työpapereita 4 (2017).

rajallisempia. Tällainen tieto on monesti yritysten sisäistä tietoa ja saattaa olla liikesalaisuuden piirissä. Tästä johtuu, että tekijänoikeuden taloutta koskeva saatavilla oleva tieto on tyypillisesti suurpiirteistä ja antaa kuvan isoista linjoista, yksityiskohtaisemman tarkastelun mahdollisuuden ollessa vähäisempi.

Tekijänoikeustiedon toissijainen käyttö ei käytännössä ole hallinnon näkökulmasta mahdollista. Yksi keskeinen syy tähän on se, että tekijänoikeustietoa ei varsinaisesti kerry mihinkään, eikä ole olemassa tietovarantoa, josta sitä voisi käyttää edes niin sanotusti ensimmäistä kertaa. Kaikki julkisesti saatavilla oleva tieto on kuitenkin toisaalta lähtökohtaisesti hyödynnettävissä, ja siltä pohjalta eri tietojen yhdistely ja soveltaminen on kuitenkin mahdollista. On myös huomattava, että valtion keräämän datan pitäisi datan avoimuuden periaatteen mukaisesti olla pääsääntöisesti avointa, ja näin ollen tarvittaessa käytettävissä.

Tekijänoikeusjärjestöihin kertyvän tiedon hyödyntäminen on haastavaa. Yhtenä syynä tähän on se, että data on järjestöjen pääprosessien sivutuote ja sen muuttaminen hyödynnettävään muotoon vaatii työstämistä. On epäselvää, mitkä ovat järjestöjen kannustimet tämän työn tekemiseen. Toinen merkittävä kysymys on resurssit: kuinka suuri osa resursseista voidaan allokoida tällaiseen työhön, joka on kuitenkin ikään kuin pääasiallisen toiminnan sivutuote? Perusprosessin puutteesta datan osalta seuraa myös se, että tiedoista ei ole olemassa kattavia aikasarjoja. Kaiken kaikkiaan digitalisaatio haastaa koko tekijänoikeusjärjestelmää, ja digitaalisuuden huomioiminen esimerkiksi osana lainsäädäntöä on vasta alkuvaiheessa.

3.17 Työllisyys, toimeentulo ja koulutus

Taiteen ja kulttuurin alojen työllisyydestä ja toimeentulosta tietoja keräävät Tilastokeskus sekä työ- ja elinkeinoministeriö. Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastosta ja työvoimatutkimuksesta on saatavilla joka vuosi tietoja kulttuurityövoimasta ammateittain ja toimialoittain. Työssäkäyntitilasto pohjautuu lähinnä laajoihin tilasto- ja rekisteriaineistoihin, kun taas työvoimatutkimus pohjautuu henkilöhaastatteluihin. Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisee työnvälitystilastoa, josta saadaan tietoja taidealan työttömistä työnhakijoista. Kulttuurialan ammattiryhmien tuloista niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla saadaan Tilastokeskuksen palkkatilastoista.

Koulutuksen osalta tietoja keräävät Tilastokeskus, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus. Tilastokeskuksessa tietoja kerätään oppilaitoksilta (tietoja opiskelijoista ja kalenterivuonna suoritetuista tutkinnoista, koulutuksen järjestäjiltä sekä kunnilta. Kunnilta Tilastokeskus kerää tietoja perusopetuksen kustannus- ja toimintatiedoista. Korkeakouluista Tilastokeskus kerää tietoja korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta

(VIRTA). Tilastokeskuksella on tutkintorekisteri kerätyistä tutkintotiedoista ja näihin on myös yhdistetty Tilastokeskuksen työssäkäyntirekisterin tietoja sekä Väestörekisterikeskuksesta saatuja väestötietoja. Tilastokeskuksen aineistoista on mahdollista tarkastella muun muassa koulutuksen keskeyttämistä ja läpäisyä sekä tutkinnon suorittaneiden sijoittumista työelämään. Tilastokeskuksessa kootaan tietoja myös perus- ja toisen asteen sekä vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen opettajista.

Opetushallitus vastaavasti kokoaa tietoja koulutuksen järjestäjiltä valtionosuuden perustana olevat kustannus- ja toimialatiedot perus- ja toisen asteen koulutuksesta. Tämä ei kuitenkaan sisällä kuntien perusopetuksen kustannus- ja toimialatietoja, jotka Tilastokeskus kerää. Opetushallitus myös ylläpitää toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulutuksen yhteishaku- ja valintarekisteriä. Näiden tietoja käytetään myös tilastoinnissa. Lisäksi Opetushallitus kokoaa tietoja opiskelijoiden kansainvälisistä liikkuvuusjaksoista. Opetus- ja kulttuuriministeriö kokoaa tietoja ammattikorkeakouluilta ja yliopistoilta niiden taloudellisesta asemasta, henkilöstöstä ja toiminnasta. Edellä mainittujen lisäksi opetushallinnon vaikuttavuustietopalvelu Arvoon kootaan uraseuranta- ja opiskelijapalautetietoja.

Tämän aihealueen tietoja julkaistaan pääasiallisesti Tilastokeskuksen tietokannoissa ja Tilastokeskuksen kulttuurin taulukkopalvelussa sekä Vipusessa. Vipunen on opetushallinnon tilastopalvelu ja sen sisällöstä vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus. Vipusesta löytyy tilasto- ja indikaattoritietoa mm. eri sektoreiden koulutuksesta ja koulutuksen jälkeisestä sijoittumisesta, korkeakouluissa tehdystä tutkimuksesta, väestön koulutusrakenteesta sekä opiskelijoiden sosioekonomisesta taustasta. Suurin osa tiedoista on avoimesti ja maksuttomasti saatavissa, tietojen laatu on tilastoajattelun kannalta hyvä, ja ne ovat saatavina kattavasti, koneluettavassa muodossa ja usein myös avoimilta rajapinnoilta. Tiedon teknisen laadun kannalta haasteena on lähinnä tarkan tiedon saatavuus ja maksullisuus. Osa Tilastokeskuksen tiedoista on maksullisia, erityisesti mentäessä aluetason tietoihin.

Työllisyyden, toimeentulon ja koulutuksen tietojen ongelmana ei ole tietojen saatavuus. Tietoprosessin loppuosa toimii moitteettomasti, mutta ongelmia on tietoprosessin alussa, ilmiön ja toiminnan tunnistamisessa ja erottelussa. Haastattelujen ja työpajojen aineistossa todetaankin, ettei lukujen puute ole ongelma, vaan se, että luvut ovat vääriä. Osa kulttuurialan työstä järjestyy ihan samoin kuin mikä tahansa ala, jolloin myös työllisyysluvut tuottavat kohtuullisen ongelmatonta tietoa. Merkittävälle osalle kulttuurialoista vajaa työllisyys, työsuhteiden katkonaisuus ja rinnakkain tehty työ on leimallista. Näiltä aloilta työllisyystilastojen tulkinta on haasteellista. Tiedot tuotetaan tilastosta riippuen säännöllisen työajan, pääasiallisen toimen tai vuoden lopun rekisteriaineistojen pohjalta, eivätkä välttämättä kata pätkätöitä tai vajaatyöllisiä. Ne kuitenkin tuottavat rajauksensa ja määritelmiensä mukaista luotettavaa tietoa. Tilastojen syntymekanismien tunteminen on edellytys tietojen oikealle tulkinnalle.

Barometreilla ja selvityksillä tuetaan tämän vuoksi tilastojen eri näkökulmien tuottamaa kuvaa. Taiteen edistämiskeskuksen kymmenen vuoden välein julkaisemat Taiteilijan asema-selvitykset ja Taiteen edistämiskeskuksen ja kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen yhdessä julkaisemat vuosittaiset taiteen ja kulttuurin barometrit⁶⁵ ovat tarkempia analyyssejä alan työllisyyden rakenteista.

Tilastointitapojen on vaikea tunnistaa kulttuurialalle tyypillinen moniprofessio, jossa henkilöllä on useita samanaikaisia tai peräkkäisiä työskentelyaloja ja työsuhteita. Konkreettisenä esimerkkinä tästä ovat kulttuurialan kahden eri tilastoinnin, Tilastokeskuksen työsäkäyntitilastoon perustuvan kulttuurialan työllisyystilaston ja samoin Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpitoon perustuvan kulttuurin satelliittitilinpidoon erilaiset työllisyyslukemat. Ensin mainittu perustuu kyselyyn, jossa työllisyydeksi riittää yhdenkin tunnin työ kyselyviikolla, jälkimmäinen taas perustuu palkkasumman pohjalta tehtyyn estimointiin, jonka tuloksena on arvio työntekijöiden määrästä kokoaikaisina työsuhteina. Todellisuus asettuu johonkin näiden kahden lukeman väliin. Pienillä aloilla myös otantavirhe muodostuu helposti suureksi.

Kuriositeettina, mutta tuskin kulttuurialalla kovinkaan marginaalisena ilmiönä ovat erilaiset työn kustannusten epäselvät tai jopa laittomat järjestelyt. Yhteiskunta tilastoi lähtökohteisesti laillisia toimia, jolloin esimerkiksi palkaton työ ja erilaisiin korvauksiin ja kuluihin piilotettu työ ei tule tilastoiduksi.

Tilastokeskuksen tilastointi ei ole ainoa, jossa otanta, poikkileikkaus tai tiedontuotannon muut valinnat tuottavat ongelmia. Samoja haasteita on haastattelujen ja työpajojen aiheistojen mukaan myös tiedotuskeskusten tilastoinnissa, joskin nämä ovat pyrkineet tilastoimaan myös niin sanottujen freelancerien käyttöä. Tiedonkeruun tarkentaminen edellyttäisi sekä kokoaikaisen työn normin tiedostamista ja purkamista sekä tiedonkeruiden ja Tilastokeskuksen parempaa resursointia, jotta entistä tarkemman tiedon tuottaminen olisi mahdollista.

Toistaiseksi taiteen ja kulttuurin ammattilaisten työllisyyttä ja toimeentuloa kuvaavaa tietoa saadaan parhaiten kohdennetuilla barometreilla, selvityksillä ja työmarkkinatutkimuksilla. Tulorekisterin käyttöönotto tarjoaa mahdollisesti keinoja korjata joitakin taide- ja kulttuurialan työllisyyden mittaamisen ongelmia tarjoamalla tarkempaa ja nopeammin päivittyvää dataa analyysin perustaksi. Ilman analyysiresursseja parempi lähtödata ei kuitenkaan synnytä parempaa tietoa.

65 Taiteen edistämiskeskus. <https://www.taike.fi/fi/tilastot-ja-toimialatietoa>

3.18 Vapaa sivistystyö ja taiteen perusopetus

Vapaa sivistystyö ja taiteen perusopetus kuuluvat hallinnollisesti opetustoimen alle, ja ne noudattavat tilastoinnissa siksi opetuksen tietoprosesseja. Näillä on kuitenkin myös tärkeitä kulttuuripoliittisia arvoja taiteen ja kulttuurin tekemisen ja harrastamisen, taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten sekä taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden näkökulmista. Samalla ne ovat myös merkittäviä kulttuuripalveluiden tuottajia: erilaiset esiintymiset ja tapahtumat kuuluvat niiden toimintaan. Taiteen ammatillista koulutusjärjestelmää samoin kuin koulujen taideopetusta koskeva tieto on jätetty tämän selvityksen ulkopuolelle.

Vapaa sivistystyö kattaa kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset. Kulttuuripoliittisesti näistä keskeisiä ovat erityisesti kansalaisopistot. Ne tuottavat kulttuurin harrastustoimintaa ja -koulutusta koko väestölle. Kansalaisopistot ovat kirjastojen ohella yksi kattavimmista kulttuuripalvelujen tuottajista: esimerkiksi maaseudulla ne ovat yksi harvoista kulttuuripalveluista, jotka tarjoavat toimintaa myös kylätasolla. Myös muilla vapaan sivistystyön toimijoilla on kulttuuritoimintaa. Esimerkiksi kansanopistot tarjoavat mittavan määrän eri taide- ja kulttuurialojen koulutusta⁶⁶. Opetushallituksen tietopalvelu Vipunen sekä Tilastokeskus jakavat tietoja kansalaisopistojen toiminnasta. Kulttuurialat ovat omana opetusluokkana, jolloin siitä saadaan esimerkiksi alan opetustuntien määrän kehitys. Vipusen metatiedoissa ei tosin määritellä, mitä kulttuurialat tässä yhteydessä tarkoittavat. Kuntaliitto on tuottanut kolmena vuonna peräkkäin tarkempaa tietoa 15:stä Kuntaliiton kansalaisopistoverkostoon kuuluvasta kansalaisopistosta⁶⁷.

Opetushallitus tuottaa taiteen perusopetuksen rahoitustietoja, jotka ovat saatavilla opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raporteista⁶⁸. Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto ry on tuottanut joitakin kertoja tilastollisen selvityksen kuvataiteen perusopetuksesta⁶⁹. Muuta systemaattista tilastointia taiteen perusopetuksesta ei ilmeisimmin ole, ja haastateltavat ovat pitäneet taiteen perusopetusta poikkeuksellisen huonosti tilastoituna kenttänä. Taiteen perusopetusliitto on tehnyt selvityksen taiteen perusopetuksen tilastoinnista vuonna 2010⁷⁰. Selvityksessä kartoitetaan tiiviisti keskeisiä tietotarpeita ja näkemyksiä tilastoinnin tarpeellisuudesta taiteen perusopetuksen oppilaitoksilta. Vertailukelpoisen tiedon tuottamista pidettiin tärkeänä, mutta koska lähes kymmenen vuotta

66 Kansanopisto. Taide ja kulttuuri. <https://www.kansanopisto.fi/koulutushaku/taide-kulttuuri>

67 Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/opetus-ja-koulutus/vapaa-sivistystyö/kansalaisopistojen-toiminta-ja-talous-vuonna-2017>

68 Opetushallitus. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit. <https://vos.oph.fi/rap/>

69 Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto. <https://youngart.fi/oppilaitokset/tilastotietoa/>

70 Kaisa Kärkkäinen 2010. Tilastointi taiteen perusopetuksen oppilaitoksissa-Taiteen perusopetuksen oppilaitoskyselyn tuloksia II http://artsedu.fi/virvatuli/Raportti_tilastokysymyksista.pdf

myöhemmin jatkuvaa tilastointia ei edelleenkään ole, ei tilastointi ole noussut ainakaan oppilaitosten keskinäisessä toiminnassa erityisen tärkeään asemaan. Vuonna 2019 valmistuneessa selvityksessä taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi⁷¹, esitetään taiteen perusopetuksen liittämistä osaksi opetushallinnon tilastopalvelu Vipusta, jotta taiteen perusopetusta voitaisiin seurata paremmin. Taiteen perusopetuksen tilastointia toivotaan yhtenäistettävän muun koulutuksen tilastoinnin kanssa muun muassa koulutuksen jälkeisen sijoittumisen, opiskelijoiden sosio-ekonomisten taustojen ja muiden koulutuspoliittisesti tärkeiden tietojen osalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaamaan ja tilastokeskuksen toteuttamaan opettajatie-donkeruuseen liitettiin vuonna 2019 ensimmäistä kertaa mukaan taiteen perusopetuksen valtionosuusoppilaitokset ja raportti valmistuu vuonna 2020. Opettajatiedonkeruita ja niihin pohjautuvia raportteja on tehty vuodesta 1999 alkaen noin kolmen vuoden välein.⁷²

Vuosittaisen, valtionvarainministeriön tilaaman ja Tilastokeskuksen toteuttaman Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauskyselyn kautta on saatu tieto siitä, missä kunnissa on taiteen perusopetusta tarjolla⁷³. Kyselyyn vuonna 2019 lisättyjen, taiteen perusopetusta koskevien tarkentavien kysymysten kautta selvitettiin taiteen perusopetusoppilaitosten tarkempia määriä ja taiteen aloja kunnissa. Kyselyn kautta saatiin tieto myös niiden taiteen perusopetusoppilaitosten olemassaolosta, joilla ei ole ministeriön myöntämää järjestämislupaa. Etenkin ne taiteen perusopetuksen oppilaitokset, joilla ei ole ministeriön myöntämää järjestämislupaa, jäävät lähes poikkeuksetta tilastointien ulkopuolelle.

Lisäksi vuonna 2019 Opetushallitus toteutti taiteen perusopetusoppilaitoksille suunnatun tiedonkeruun, johon liittyvä raportti valmistuu keväällä 2020. Myös kulttuurin TEA-viisari sisältää kysymyksiä taiteen perusopetuksesta. Tätä kautta tullaan jatkossakin saamaan merkittävää taiteen perusopetusta koskevaa tietoa.⁷⁴

Taide- ja kulttuuripolitiikan näkökulmasta vapaan sivistystyön tilastointi ja taiteen perusopetuksen tilastointi opetustoimen puolella tuottaa tarpeellista tietoa myös kulttuuripolitiikan tarpeisiin. Tieto keskittyy kuitenkin opiskelijoihin ja tarjottavaan opetukseen.

71 Anniina Suomi 2019. Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:27 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161668/27_19_Taiteen_perusopetus_OK.pdf?sequence=1&isAllowed=y

72 Timo Kumpulainen (toim). 2017. Opettajat ja rehtorit Suomessa. Raportit ja selvitykset 2017:2. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opettajat-ja-rehtorit-suomessa-2016>

73 Valtionvarainministeriö. Esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvaukset. <https://vm.fi/esi-ja-perusopetuksen-kotikuntakorvaukset>

74 <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tiedonkeruu/85>

Kulttuuripolitiikan kannalta olisi hyödyllistä saada tietoa myös toiminnan piirissä tapahtuvasta kulttuuritoiminnasta: konserteista, vierailuista, näyttelyistä ja muista kulttuuritapahtumista. Oppilaitokset tuottavat mittavan määrän kulttuuritapahtumia erityisesti alue- ja paikallistasolla, mutta ne jäävät täysin näkymättömiin kulttuuritilastoinnissa. Kyse on myös vaikuttavuusajattelun laajentamisesta. Esimerkiksi kirjastot ovat jo aloittaneet tapahtumiensa tilastoinnin, mikä tuottaa pelkkiä lainaajamääriä laajempaa ymmärrystä kirjastojen vaikuttavuudesta.

3.19 Kolmas ja neljäs sektori

Kolmas ja neljäs sektori eli kulttuurialan voittoa tavoittelemattomat yhdistykset sekä suora kansalais- ja aktivistitoiminta ovat kulttuuripolitiikalle keskeinen toimijakenttä. Kulttuurin uusiutuminen, saatavuus eri puolilla maata, yhteistyö kuntien kanssa ja yhteiskunnallinen aktivismi nojaavat monelta osin kolmannen ja neljännen sektorin toimintaan. Tieto- ja tilastoperustan kannalta kolmas ja etenkin neljäs sektori ovat vaikeita. Sekä Diges ry:n vuonna 2010 toimittamassa Kulttuurialan kolmas sektori -selvityksessä⁷⁵ että Renkon ym. tekemässä selvityksessä Kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin roolista⁷⁶ todetaan alan tietoperustan ohuus. Jatkuvaa tietoa kolmannesta sektorista on saatavissa niukalti, jolloin tietoa tuotetaan lähinnä selvityksillä.

Järjestökentällä on pitkäjänteisiä ja vakiintuneita valtakunnallisia toimijoita ja ammatillisia yhdistyksiä, joiden lukumäärää koskevaa tietoa on Tilastokeskuksen kulttuuritilastoissa⁷⁷. Toinen kulttuuritilastoista löytyvä tieto kulttuurin kolmannesta sektorista koskee kansalaisten osallistumista kulttuuriyhdistysten toimintaan, jota kerätään vapaa-aikatutkimuksessa noin kymmenen vuoden välein.

Kulttuurialan yhdistysten kokonaismäärää ei toistaiseksi saada luotettavasti mistään. Tutkimusten ja selvitysten⁷⁸ ohella yhdistyksistä on olemassa erilaisia alueellisia ja paikallisia tietokantoja ja listauksia, joissa määritellään myös niiden toimialaa. Rekisteröityjen yhdistysten valtakunnallinen rekisteri on patentti- ja rekisterihallitusten yhdistysrekisteri.

75 Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuurialan kolmas sektori. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75510/OKM24.pdf?sequence=1>

76 Vappu Renko, Minna Ruusuvirta, Sanna Forsell ja Maunu Häyrynen 2018. Kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin rooli. Katsaus kulttuurialan kolmanteen ja neljänteen sektoriin kuntien kulttuuritoiminnassa sekä paikallisessa ja alueellisessa kehittämisessä. Cuporen työpapereita 8/2018.

77 Tilastokeskus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0010.htm

78 Martti Siisiäisen ja Tomi Kankaisen tutkimuksessaan ”Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäköykymät Suomessa” vuodelta 2009

Diges ry:n tekemässä selvityksessä kulttuurialan kolmannesta sektorista tehtiin sanaperustaisia hakuja yhdistysrekisterin yhdistystietokantaan ja saatiin lukemaksi 8500, mutta selvityksessä kyseenalaistetaan metodin luotettavuus ja kattavuus. Siisiäisen ja Kankaisten tutkimuksessa vuodelta 2009 laskettiin, että Suomessa on vuosina 1919-2002 rekisteröity 22 800 kulttuurialan yhdistystä, mikä on 32 % kaikista yhdistyksistä. Saman mittaluokan lukemaan viitataan myös kansalaisyhteiskunta.fi-sivustolla referoidussa kansainvälisessä tutkimuksessa⁷⁹

Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastosta löytyy voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen tietoja TOL-luokittain. Sen kehikkona on yritys- ja toimipaikkarekisteri. Tilaston valintaan ja rajaamiseen vaikuttavat muun muassa sektoriluokka (yhteisöille sektoriluokka 15), palkansaajien lukumäärä (oltava yli 0,5 htv:tä), yhteisön toiminta-aika (yli 6 kk tilastovuonna), oikeudellinen muoto ym⁸⁰. Tämän rajauksen mukaisia kulttuuri- ja viihdetoiminta- sekä kirjastojen, arkistojen, museoiden ja muiden kulttuurilaitosten toiminta -luokkiin kuuluvia yhteisöjä oli vuonna 2017 yhteensä 472.

Mittaluokka vaihtelee siis suuresti lähteen ja tutkimusmetodin mukaan, eikä sovittua määritelmää kulttuuriyhdistykselle näytä olevan. Lisäksi yhdistysten määrä ei kerro vielä mitään sen toiminnasta, resursseista tai vaikutuksista. Pelkästään Kulttuurialan yhdistysten määrä ja jäsenmäärä olisi olennainen tieto. Patentti- ja rekisterihallitus on kerännyt vuodesta 2010 yhdistysten toimialatietoa sääntöuudistusten yhteydessä. Tiedon kattavuus ei päivitysrytmin vuoksi ole vuoteen 2019 mennessä päässyt kuin n. 50 %:iin eikä tietoa vielä julkisteta. Jos yhdistysten toimialatieto saataisiin, antaisi se jatkuvaa tietoa yhdistysten määrästä ja jäsenmäärästä.

Vuonna 2019 käyttöön otetut yhdistysten Y-tunnukset voisivat tuoda mahdollisuuden tietojen luotettavaan yhdistelyyn esimerkiksi avustus- ja verotustietojen kanssa, jolloin päästäisiin myös sisällölliseen tietoon. Pelkästään kuntien kulttuuriyhdistyksille suunnatut avustukset ovat merkittävä kulttuuritoiminnan väline. Tämä tieto ei ole eriteltävissä kuntia koskevista tiedonkeruista eikä asiaa kysytä myöskään kuntien terveyttä ja hyvinvointia edistävää kulttuuritoimintaa käsittelevässä TEA-viisari-kyselyssä.

Kolmannesta sektorista syntyvä jatkuva tieto ja tilastointi ovat riippuvaisia rekistereistä ja muista tiedonkeruista. Erityisesti patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisterin luokituksen kehitys on avain kulttuuriyhdistyksiä koskevaan tietoon ja tiedonmuodostuksen kehittämiseen rekisterien yhdistämisen mahdollisuuksia selvittämällä.

79 Kansalaisyhteiskunta. Järjestöhakemisto. <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/jarjestohakemisto>

80 Tilastokeskus. Rakenne- ja tilinpäätöstilaston laatuseloste. http://stat.fi/til/yrti/2017/yrti_2017_2018-12-18_laa_001_fi.html

3.20 Ministeriön ja virastojen tietosisällöt

Ministeriön ja virastojen tietosisällöt viittaavat tietoon, jota opetus- ja kulttuuriministeriö ja muut kulttuurin asioita käsittelevät ministeriöt ja virastot tuottavat kulttuuripolitiikan rahoituksesta, seurannasta ja vaikutuksista. Tärkein tietoluokka on rahoitustieto: kuinka paljon taide- ja kulttuurialoja rahoitetaan, miten rahoitus jakautuu ja millaisia ovat sen ajalliset muutokset. Keskeisiä tietolähteitä ovat valtionavustustoiminnan ja valtionosuusjärjestelmän sisäiset tietojärjestelmät, kuten opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Taiteen edistämiskeskuksen käyttämä Salama-tietojärjestelmä ja Opetushallituksen VOS-tietojärjestelmä.

Ministeriöiden ja virastojen tietosisältöjen kohdalla julkinen ja sisäisessä käytössä tietoperusta eroavat toisistaan merkittävästi. Valtionrahoitusta koskevaa tietoa on julkisesti saatavilla monista eri lähteistä erimuotoisina tietoina, vaikka kaikkien alkuperänä ovatkin samat valtionhallinnon tietojärjestelmät. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuilta on saatavissa julkisesti tietoa hakulomakkeiden ja päätösten koostelistauskina pääosin pdf-muodossa. Eri rahoitusmuotojen ja summien laskeminen on työlästä ja tekee rahoituksen seuraamisesta vaikeaa. Tilastokeskuksen kulttuuritilastot sisältävät tietoa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksesta taulukkomuotoisena, mutta tieto on hyvin ylätasoista⁸¹. Eri alojen yhdistykset ja tiedotuskeskukset koostavat tietoa omia alojaan koskevasta valtionrahoituksesta. Näiden tuottama tieto on joissakin tapauksissa Taiteen edistämiskeskuksen, joissakin tapauksissa avustuksen saajien tuottamaa.

Taiteen edistämiskeskus (Taike) julkaisee apurahatilastossaan tuen määriä ja kehityssuuntia taiteenaloittain. Apurahatiedot julkaistaan pdf-julkaisuna, ja ne ovat myös ladattavissa Excel-tiedostoina. Apurahoja on tilastoitu jo kaksikymmentä vuotta, joten niistä löytyy myös aikasarjadataa. Apurahatilaston lisäksi Taike tuottaa säännöllisesti taiteen toimikunnille arviointikyselyä sekä apuraha- ja avustusselvityksiin liittyvää vapaaehtoista kyselyä apurahan vaikuttavuudesta ja vaikutuksista. Lisäksi Taike tekee selvityksiä ja barometrejä. Tilastokeskus julkaisee Taiken rahoitustietoja tukimuodoittain osana kulttuuritilaston taulukkopalvelua⁸².

Muiden valtion tai valtioon sidoksissa olevien rahoittajien osalta taiteen, kulttuurin ja luovan talouden tietojen saaminen on vaikeampaa ja ne sirpaloituvat useille eri hallinnonaloille. TEMin hallinnoima rakennerahastotietokanta⁸³ tai Maaseutuviraston hallinnoima

81 Tilastokeskus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0009.htm

82 Tilastokeskus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu. https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0009.htm

83 Eura2014. Rakennerahastotietopalvelu. <https://www.eura2014.fi/rriepa/>

maaseudun kehittämisohjelman hanketietokanta⁸⁴ eivät luokitteluillaan palvele kulttuuriin kohdistuvien rahoitusten seulomista, vaan ne edellyttävät sanaperustaista hakua ja erillisselvityksiä⁸⁵. Business Finland ylläpitää tietopalvelua⁸⁶ myöntämästään tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksesta. Tietopalvelussa on tehtävissä hakuja toimialan sekä yrityksen kokoluokan, maakunnan ja organisaatiolajin mukaan. Esimerkiksi. taide- ja viihdepalvelut löytyvät omana luokkanaan.

Ministeriön ja virastojen tietosisällöt eivät perusongelmiltaan poikkea muista taiteen ja kulttuurin tietoperustan aloista. Tieto on sirpaleisesti eri paikoissa eivätkä sen luokittelut ja julkaisumuodot tue tiedon analyysia ja käyttöä. Hallinnonalan sisäisissä tietojärjestelmissä on ominaisuuksia, jotka tekevät tiedon analyysista ja seurannasta vaikeaa. Iso osa tiedosta on rakenteettomana tietona avoimissa tekstikentissä. Niiden hyödyntäminen on työlästä ja vaatii paljon erillisselvityksiä. Tämän vuoksi myös julkisen tiedon kattavampi tuottaminen niistä on hankalaa.

Julkisesti saatavilla oleva tieto eroaa vielä hallinnonalan sisäisesti käytettävissä olevasta tiedosta, koska erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön perustietosisältöjä ei ole saatavissa koneluettavana tietona, vaan muun muassa pdf-muotoisina päätöskoosteina. Taiteen edistämiskeskuselta ja Opetushallitukselta koneluettavaa taulukkotietoa on saatavilla kysyttäessä. Julkisesti on saatavilla lähinnä rahoituksen myöntötietoja. Rahoituksen tulos- ja vaikutustietoa ei ole julkisissa tietokannoissa.

Ministeriön ja virastojen tietosisällöt ovat kokemassa muutoksia käynnissä olevan valtionavustusten digitalisaatiohankkeen myötä. Digitalisaatiohankkeen esiselvitys⁸⁷ avaa moninaisesti valtionavustusten tilannekuvaa myös tietoperustan kannalta. Esiselvitys koskee koko valtionhallinnon alaa, mutta haasteet ovat samoja myös taide- ja kulttuuripolitiikan saralla. Esiselvityksen mukaan valtionavustuspolitiikan kokonaiskuvan ja prosessien hajautisuus eivät tällä hetkellä tue strategista suunnittelua ja vaikuttavuusarviointia. Tieto ei ole parhaalla tavalla läsnä politiikkatoimien suuntaamisessa, valmistelussa, toimenpiteiden arvioinnissa ja tulevaisuuden ennakkoinnissa. Esiselvityksen mukaan vain yksi toimija ilmoitti keräävänsä systemaattisesti kaiken seurantatiedon tietojärjestelmään.

84 Ruokavirasto. Tietopalvelu. https://tietopalvelu.ruokavirasto.fi/QvAJAXZfc/opendoc.htm?document=Published/raportointi.qvw&Sheet=SH_HR_FI&anonymous=true

85 Kirsi Siltanen 2017. Luovan osaamisen ja nuorten osallisuuden alueellinen vahvistaminen. Alueelliset rakennerahastohankkeet 2014–2016. Creative and Inclusive Finland. Creative and Siltanen, Kirsi. Luovan osaamisen ja nuorten osallisuuden alueellinen vahvistaminen. Alueelliset rahastohankkeet. <http://web.uniarts.fi/cifinland/www.cifinland.fi/sites/default/files/Luovan%20osaamisen%20ja%20nuorten%20osallisuuden%20alueellinen%20vahvistaminen.pdf>

86 Business Finland. Avoin tietoaineisto. <https://tietopankki.businessfinland.fi/anonymous/extensions/Myonnetty-Rahoitus/MyonnettyRahoitus.html>

87 Valtionavustusten digitalisoinnin esiselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:46. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-525-9>

Tässä selvityksessä korostettu koneluettavuuden tavoite on tunnistettu myös digitalisatiorahankkeissa. Mahdollisuus viedä koostetietoja tiedolla johtamista tukeviin järjestelmiin ja yhdistää niissä erilaisiin mittari- ja indikaattoritietoihin avustusten vaikuttavuuden arvioimiseksi edellyttää, että tiedot ovat saatavissa koneluettavassa muodossa. Suurin osa esiselvityksessä käsitellyistä toimijoista tarjosi kuitenkin tiedot PDF-tiedostoina tai verkkosivuille upotettuna tekstinä, jolloin tiedon jatkohyödynnettävyys on heikko. Esiselvityksessä esitetyssä visiossa datan käyttö perustuu yhtenäismuotoisen tiedon tallentamiseen ja saatavuuteen. Tällaisen tietovarannon päälle voidaan rakentaa uusia mittareita ja työkaluja sekä tiedolla johtamisen tavanomaisempien välineiden (BI) että tekoälyn avulla. Valvonnan tehokkuutta ja sujuvuutta on mahdollista lisätä esimerkiksi lisäautomaation avulla: keräämällä talousraportointi rakenteisessa eli koneluettavassa muodossa sekä kokoamalla tietoa yleisistä tietolähteistä (esim. Patentti- ja rekisterihallituksesta saatavat tuloslaskelma- ja tasetiedot).

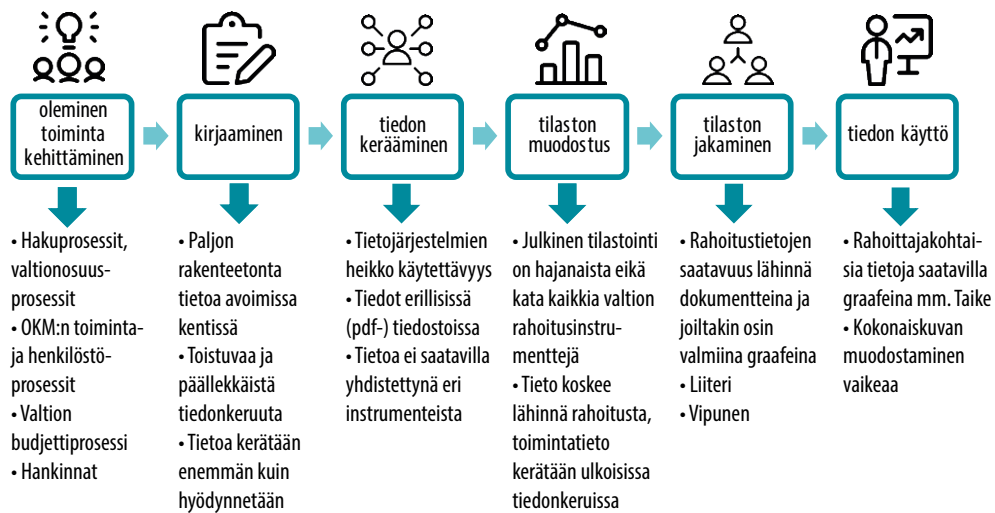
Esiselvityksessä todetaan, että valtionavustustoiminnan läpinäkyvyyden ja prosessin tehokkuuden kannalta on tärkeää, että tiedot avustushjelmista, avustettavasta toiminnasta, myönnettyistä avustuksista ja avustetun toiminnan tuloksellisuudesta avataan helpokäyttöisesti kaikkien saataville (tutkiavustuksia.fi). Tulisi myös tähdätä samantyyppisiin ratkaisuihin, joilla esimerkiksi valtion budjettitiedot www.tutkibudjettia.fi ja hankintatiedot www.tutkihankintoja.fi on avattu. Tämä selkeyttäisi avustustoimintaa myös avustusten saajien näkökulmasta.

Valtionavustukset eivät ole ainoa prosessi, jonka yhteydessä myös tietoprosessia on mahdollista ja tarpeellista kehittää. Vastaavalla tavalla esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän kehittyminen, kuntien tiedonkeruun automatisointi ja yleinen tietopolitiikan kehittyminen tuottavat sekä mahdollisuuksia että paineita ministeriön ja virastojen tietoprosessien ja -perustan kehittämiseksi. Keskeiset kehittämistarpeet koskevat tiedon yhtenäismuotoista tallennusta ja saatavuutta. Tietomallintaminen ja yhteiset tietovarannot, koneluettavat tiedot ja tiedon avoin jakaminen ovat keskeisiä kehittämistarpeita.

Ministeriön ja virastojen tietosisällöillä on myös välillistä merkitystä koko toimialan tietoperustan kehittämiseksi. Luomalla yhtenäiset taiteen ja kulttuurin tietomallit, luodaan myös toimialalle mahdollisuus hyödyntää ja kopioida tietomalleja omaan käyttöön, ja näin luoda yhteentoimivuutta julkisen ja yksityisen tiedon välille. Myös tietojärjestelmähankeissa otetaan entistä enemmän huomioon mahdollisuus tuoda yksityistä, esimerkiksi säätiöiden ja muiden yksityisten rahoittajien tietoa, osaksi julkisia tietovarantoja. Tällaista työtä on tehty jo tutkimustietovarannon⁸⁸ kehittämistyössä. Tutkimustietovaranto

88 <https://wiki.eduuni.fi/display/CSCTTV/Tutkimustietovaranto>

yhteishallinnoituna rekisterinä onkin hyvä esimerkki taide- ja kulttuurialojen mahdollisesta pitkän tähtäimen kehittämistavoitteesta.

Kuvio 7. Ministeriön ja virastojen tietojen tuottamisprosessi.

4 Taiteen ja kulttuurin tiedontuotannon ominaispiirteet

4.1 Monimuotoinen toiminta synnyttää sirpaleista, mutta rikasta tietoa

Tieto ja tilastot perustuvat aina kuvattavaan ilmiöön. Taiteen ja kulttuurin toiminta on monimuotoista, mikä tekee myös sen kuvaamisesta monimuotoista. Tilastoinnin keinot ja tavoitteet ovat erilaisia esittävässä taiteessa verrattuna arkkitehtuuriin tai vapaassa sivistystyössä verrattuna kirjallisuuteen. Monimuotoisuutta lisää toimiminen osin muiden alojen sisällä: peliteollisuus on sekä luova ala että ohjelmistoalaan lukeutuva toimiala, kansalaisopistojen toiminta on hallinnollisesti opetusta, mutta toiminnallisesti paljon myös kulttuuritoimintaa. Tilastojen kannalta tämä tarkoittaa moninaisuutta mitattavassa ilmiössä, mittayksiköissä, luokittelussa sekä vertailtavuudessa alojen ja ajan yli. Alalla on myös taipumusta vastustaa ahtaita luokitteluja. Taiteenalojen ylittäminen ja toisaalta kapea erikoistuminen ovat osa alan identiteettiä, jolle tilastoinnin yleistävä pyrkimys ei aina tunnu luontevalta.

Monimuotoisuutta täydentää se, että toiminta on pitkälti sääntelemätöntä. Taide- ja kulttuuripolitiikkaa ohjaavat keskeiset lait ovat luonteeltaan strategisia, eivät määrääviä tai ohjaavia, eikä tiedon saannilla ole sitovaa lakiperustaa. Samalla puuttuvat myös lain tuottamat määrittelyt ja normit, jotka toimisivat politiikan ja siten tilastojen mittareina. Toiminta ei useimmiten edellytä toimilupia tai valvontaa, jolloin siitä ei synny mittavia hallinnollisia rekistereitä. Tämä heijastuu voimakkaasti tilastointiin. Arviolta 95 % Suomen tilastoista syntyy hallinnollisista rekistereistä⁸⁹. Taiteen ja kulttuurin alalla on vähän toimintaa, joka voi synnyttää rekistereitä. Poikkeuksina ovat lähinnä museoiden ja kirjastojen kokoelmarekisterit, kirjastojen lainaajarekisterit, vapaan sivistystyön opiskelijarekisterit sekä

⁸⁹ Kalle Määttä 2019. Selvitys rekisteri- ja tilastotoimen tietojen käytön järjestämiseksi asiakastarpeita vastaavaksi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:38 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-020-4>

apuraha- ja avustusrekisterit. Kaikkia olemassa olevia rekistereitä ei myöskään käytetä tai voida käyttää tilastointiin. Esimerkiksi tekijänoikeusrekisterit eivät ole osa alan tietoperustaa (ks. alaluku 3.16). Sääntelyn puute vaikuttaa välillisesti myös tilastoviranomaisten mahdollisuuksiin ja resursseihin: lakisääteiset ja velvoittavat tiedot ja tilastot menevät resursien suuntaamisessa etusijalle.

Taiteen ja kulttuurin tietoperustan kolmas, edellisiin liittyvä ominaispiirre on yksityisten tiedonkeruiden suuri osuus ja viranomaistiedon vähyys. Tietoa keräävät mm. tiedotuskeskukset ja toimialajärjestöt. Myös osa viranomaistiedonkeruista perustuu enemmän toimialan yhteiseen tarpeeseen kuin suoraan viranomaistehtävään (esim. museotilastot). Yksityisten tiedonkeruiden suurella määrällä on vaikutusta sisältöön. Tiedonkeruiden kattavuuteen ja laatuun voi tulla jäsenyyksistä, kyvykkyyksistä, resursseista ja intresseistä riippuvia painotuksia ja rajoituksia. Toisaalta tiedot on helpompi suunnata vastaamaan toimialojen omia tarpeita. Toimialaperustaisuus vahvistaa myös tiedonantajien vastausmotivaatiota. Toimijoille on mielekästä tuottaa tietoa, josta on itselle ja omalle alalle hyötyä. Tieto on myös rikkaampaa ja laajempaa kuin yksikään viranomaistiedonkeruu. Ristikkäiset intressit ovat kuitenkin olemassa: toimialajärjestöiltä odotetaan toisaalta alaa palvelevaa tietoa, toisaalta viranomaistarpeita vastaavaa tietoa.

Monimuotoisuus, sääntelemättömyys ja yksityisten tiedonkeruiden keskeinen asema ovat tausta sille, miksi taiteen ja kulttuurin tietoperusta on sellainen kuin on: sisällöllisesti epäyhtenäinen ja vaillinaiseksi koettu, rakenteeltaan sirpaleinen ja tietoprosesseiltaan monimuotoinen ja samalla rikas ja laaja. Se määrittelee myös paljon kehittämisen mahdollisuuksia. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan tarkemmin taiteen ja kulttuurin tietoperustan toimijoita ja tiedon ominaisuuksia.

4.2 Tiedonkeruun toimijat

Varsinaisten taide- ja kulttuuripolitiikan **viranomaisten** rooli kulttuuripolitiikan tiedonkeruussa on melko pieni. Opetus- ja kulttuuriministeriö kerää omaan toimintaansa ja rahoituksiinsa liittyvää tietoa, Opetushallitus kerää museoiden ja esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmiin liittyvää tietoa sekä opetuksen ja koulutuksen tietoja myös taiteen ja kulttuurin aloilta. Taiteen edistämiskeskus ja Museovirasto alan viranomaisina keräävät tietoa jakamistaan rahoituksista.

Tilastoviranomaiset ovat kulttuuritilastojen, kuten muidenkin tilastojen kulmakivi. Taide- ja kulttuuripolitiikan alalla Tilastokeskus on keskeisin tilastoviranomainen. Lisäksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos kerää kulttuurin TEA-viisaria sekä joitakin väestön kulttuurin käyttöä koskevia tietoja omissa tiedonkeruissaan. Muita tilastoja kerääviä viranomaisia,

joilla on sidos taide- ja kulttuuripolitiikan tilastoihin ovat ainakin kulttuuriympäristöjen ja paikkatietojen osalta Suomen ympäristökeskus ja Maanmittauslaitos⁹⁰ sekä työnvälitystilastojen⁹¹ osalta työ- ja elinkeinoministeriö.

Tilastokeskuksen kulttuuritilastot⁹² ovat keskeisin kulttuuritilastojen lähde ja kokoaja. Kulttuuritilastot koostavat tilastoja Tilastokeskuksen sisäisistä aineistolähteistä (mm. vapaa-aikatutkimus, ajankäyttötutkimus, kansantalouden tilinpito, koulutustilastot, kulutus- tutkimus, kuntien talous- ja toimintatilasto, työssäkäyntitilasto, työvoimatutkimus, väestö- rakennetilasto sekä yritysrekisteri) sekä ulkopuolisista tieto- ja tilastolähteistä. Tilastokes- kuksen kulttuuritilastojen itse keräämiä aineistoja ovat mm. taide- ja kulttuurialan messut, elokuva- ja valokuvakeskukset, kulttuuritalot ja -keskukset sekä kulttuurilehdet. Tilastokes- kuksen omat aineistot ovat arvokkaita tietolähteitä, joiden yhdistäminen ja analyysi ovat Tilastokeskuksen erityisosaamista. Kulttuuritilastojen ohella taide- ja kulttuuripolitiikan tietoa käsitellään mittavasti kansantalouden tilinpidon puolella, jossa koostetaan kulttuu- rin satelliittitilinpito -tilastoa⁹³.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL kerää terveyttä edistävästä kulttuuritoiminnasta niin sanottua kulttuurin TEA-viisaria⁹⁴. Lisäksi joissakin THL:n tiedonkeruissa (FinLapset, Kouluterveyskysely) kerätään tietoa myös kulttuuripalveluiden käytöstä. THL:n tiedonke- ruut hyödyttävät erityisesti kulttuurihyvinvoinnin tietoperustaa, koska ne tuottavat tietoa myös vastaajien muusta hyvinvoinnista ja terveydestä.

Tiedotuskeskukset ja valtakunnalliset järjestöt muodostavat kulttuuritilastoinnin suu- rimman volyymin. Näiden toimijoiden tiedontuotanto on osittain edunvalvonnallista, ja osittain se nojaa opetus- ja kulttuuriministeriön toiminta-avustusten tavoitteisiin. Ope- tus- ja kulttuuriministeriö jakaa vuosittain toiminta-avustuksia taiteen ja kulttuurin valta- kunnallisille yhteisöille. Vuonna 2019 avustusta myönnettiin 105 järjestölle yhteensä 12,4 miljoonaa euroa⁹⁵. Näistä moni, mutta eivät kaikki, keräävät alansa tilastoja. Avustuksiin on aiemmin liittynyt suoria tiedontuotannon velvoitteita, mutta nykyään velvoitetta ei mää- ritellä erikseen rahoituksen ehdoissa, vaan se on osa kunkin toimijan toimintasuunnitel- maa. Vaikka tietyt tiedonkeruuroolit ovat perua näille toimijoille aiemmin kohdennetuista velvoitteista, myös uusia tiedonkeruita on syntynyt ja syntymässä toimijoiden omasta

90 Museovirasto. Kulttuuriympäristön paikkatietoaineistot. <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/tie- tojarjestelmat/kulttuuriympariston-tietojarjestelmat/kulttuuriympaeristoen-paikkatietoaineistot>

91 Tilastokeskus. StatFin-tilastopalvelu. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tym__tyonv/

92 Tilastokeskus. Kulttuuri - tilastopalvelu. <https://www.stat.fi/til/klt/index.html>

93 <http://www.stat.fi/til/klt/index.html>

94 <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tiedonkeruu/85>

95 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019). Yleisavustukset taiteen ja kulttuurin valtakunnalliseen toimintaan vuo- delle 2020. Myönnetty avustukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internet-sivut. https://minedu.fi/avustukset/ avustus/-/asset_publisher/taiteen-ja-kulttuurin-valtakunnallisten-yhteisojen-toimintaavustukset

aloitteesta. Tiedon ja tilastojen keruu on olennainen osa edunvalvontaa ja vaikuttavuuden osoittamista.

Tiedonkeruiden taustalla oleva hiljainen tieto on järjestöjen tiedonkeruiden vahvuus. Alakohtaisten tiedotuskeskusten ja valtakunnallisten järjestöjen on mahdollista löytää vahvan kenttätuntemuksen avulla ne valtionosuustoiminnan ulkopuoliset toimijat, joille tiedonkeruu halutaan kohdistaa. Alati muuttuvan kentän tavoittaminen ja tietojen oikeellisuuden tarkistaminen vaativat jatkuvaa ja monessa tapauksessa myös henkilökohtaista neuvontaa ja tukea. Alakohtaisten tiedotuskeskusten ja valtakunnallisten järjestöjen on myös mahdollista korjata tilastoja alan tuntemukseen nojaten. Järjestöjen tiedonkeruun ongelmana on yhteismitattomuus ja tiedon sijainnin sirpaleisuus. Esimerkiksi kukin tiedotuskeskus julkaisee omia tietoja, joista osa on avointa tietoa, osa taulukoina ja osa ainoastaan tilastojulkaisuihin. Tiedon omistajuus on hajautunut hallintoresursseiltaan rajallisille toimijoille, joiden tiedonkeruun ja sen kehittämisen resurssit ja tietoteknisten ratkaisujen kehittämismahdollisuudet ovat usein hyvin rajalliset.

Toimialan ja tilastoinnin kannalta **yksityiset tietotoimijat** ovat toistaiseksi marginaalinen, mutta alan tietoperustan kannalta olennainen toimijaryhmä. Yksityiset toimijat viittaavat toimijoihin, joille kertyy esimerkiksi liiketoiminnan osana syntyvää tietoa. Näitä tietoja ei tässä selvityksessä ole analysoitu osana alakohtaisia tietoja. Lipunvälitysyriyten tiedot lippuostoista, käyttäjistä että näiden verkkokäyttäytymisestä tuottavat tietoa kulttuuripalveluiden käyttäjistä. Sosiaalisen median, teleoperaattorien paikkatieto ja striimauspalveluiden käyttödata tuottavat moninaista tietoa kulttuurin käytöstä ja käyttäjistä. Tämän tiedon käyttöä on avattu toistaiseksi melko vähän. Anna Kanerva on kulttuurin tutkimuskeskus Cuporen blogissa⁹⁶ pohtinut big datan käyttömahdollisuuksia kulttuuripolitiikassa. Näiden aineistojen tilastollinen käyttö on vielä kaukainen asia, mutta kulttuuripoliittisesti kiinnostava. Tämänkaltaisiin tietoihin päästään muiden tietolähteiden kautta heikosti käsiksi. Toimialan oman toiminnan kehittämisessä sitä on useissa haastatteluissa pidetty kriittisenä tekijänä jo nyt. Alan osaaminen datan käytössä on vaihteleva, eikä haastattelujen mukaan kyvykkyyttä siihen ole vielä kovin monilla tahoilla.

4.3 Toimijakenttä tiedon antajana

Tiedon kerääminen edellyttää myös vastapuolta, tiedon antamista. Tyypillisin tiedon antaja on organisaatio, kuten yritys, yhdistys tai kulttuurilaitos, joka luovuttaa tietoa sitä

96 Cupore. Big data ja kulttuuripolitiikka – teknologiaa, analyysiä ja mytologiaa <https://www.cupore.fi/fi/tietoa/blogi/big-data-ja-kulttuuripolitiikka-teknologiaa-analyysiä-ja-mytologiaa>

keräävälle taholle. Taiteen ja kulttuurin alalla oikeus pyytää ja saada tietoja alan toimijoilta perustuu edunvalvontaan, vapaaehtoisuuteen, neuvotteluun, lakiin, rahoitusohjaukseen tai näiden yhdistelmään. Taide- ja kulttuuripolitiikan alan tiedonantoa on ohjattu lakitasolla toistaiseksi vähän. Valtionosuuslain perusteella valtionosuutta saavilla toimijoilla on velvollisuus luovuttaa laskentaperusteena käytettäviä tietoja. Valtionavustustoiminnassa taas tietojen luovutus perustuu valtionavustuslain §36 -kohtaan⁹⁷, jonka mukaan *”valtionapuviranomaisen on sopivalla tavalla seurattava myöntämiensä valtionavustusten käytön tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta sekä valtionavustusten vaikutuksia kilpailuun, eri väestöryhmien asemaan samoin kuin niiden ympäristö- ja muita vaikutuksia. Valtionapuviranomaisen on määrittäjä arvioitava valtionavustusten tarpeellisuutta ja kehittämistarpeita. Tässä tarkoituksessa valtionapuviranomaiset antavat toisilleen tarvittavaa apua”*. Viranomaisen määriteltäväksi jää, mitä tietoja se tämän kohdan täyttymiseksi tarvitsee. Muiden kuin rahoituslakien puolella tiedonannosta on säädetty eksplisiittisesti laissa kuntien kulttuuri-toiminnasta (2019).

Rahoituksen kautta kerättävien vaikuttavuustietojen haasteena on alalle tyypillinen monilähderahoitus. Pelkästään taide- ja kulttuuripolitiikan valtionrahoitus hajautuu useille eri tahoille. Ministeriö hoitaa osan rahoituksistaan itse (valtionosuudet valtionavustukset), osa on delegoitu virastoille (Taiteen edistämiskeskus, Opetushallitus), osa yhdistyksille ja säätiöille (Suomen elokuvasäätiö SES, Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK). Opetus- ja kulttuuriministeriö myös hallinnoi ja valvoo tekijänoikeuksien lisenssijärjestelmää. Lisäksi yksittäinen toimija voi käyttää sekä kaupallista, yksityistä yleishyödyllistä ja julkista rahoitusta sekä kunnilta että valtiolta. Se, kenellä on tällaisessa tilanteessa oikeus saada esimerkiksi tietoja toimijan kokonaistilanteesta antamansa rahoituksen perusteella, jää epäselväksi. Rahoituksen hakemisen, myönnön, valvonnan ja käytön kautta annettava tieto on silti merkittävä tiedonkeruurasitus toimijoille ja samalla mittava, mutta alihyödynnetty tietomassa kulttuuripolitiikan seurannalle.

Merkittävä osuus taide- ja kulttuurialan tilastojen pohjana olevasta tiedosta luovutetaan vapaaehtoisesti. Motivaatio voi olla yhteinen edunvalvonta, yhteinen hyvä, tiedon saaminen omaan käyttöön tai pelkkä tottumus. Mitä yksityiskohtaisempia tietoja kerätään ja mitä hankalampaa niiden tuottaminen tiedon antajille on, sitä olennaisemmaksi nousee tiedon antamisen motivaatio. Juuri motivaatio nostettiin tämän selvityksen työpajoissa tiedon antajia koskeväksi todelliseksi haasteeksi. Kaikkiin tiedonkeruusiin ei saada vastauksia joko kaikilta toimijoilta tai kaikkiin haluttuihin sisältöihin. Vastaamattomuuteen esitettiin useita mahdollisia syitä, kuten muun muassa se, ettei tiedon kerääjään luoteta ja pelätään tiedon menevän väärin käsiin. Toimijat eivät välttämättä tunne tiedon kerääjiä tai sitä kuka tietoa hallinnoi. Pienemmät toimijat voivat pelätä, että vastauksista

97 Valtionavustuslaki 27.7.2001/688 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010688#a688-2001>

huomataan olemassa olevat ongelmat, ja erityisesti freelance-toimijat voivat kokea tiedon olevan henkilökohtaista tietoa. Toisaalta pelätään myös taloudellisten voittojen tai tappioiden kertomista. Kaikki eivät näe hyötyä tietojen antamisesta eteenpäin. Toimija voi myös kokea oman toimintansa niin pienenä, ettei vastaamista nähdä relevanttina. Alakohtainen vaihtelu on suurta. Esimerkiksi elokuva-alalla hyvin pienetkin toimijat ovat innokkaita antamaan ja julkaisemaan tietoja. Tiedon luovuttamisesta kieltäytyminen tuottaa tiedonkeruusiin aukkoja.

Myös tiedon antajien tunnistaminen, löytäminen ja tavoittaminen on todellinen haaste. Selkeät, vakiintuneet, valtion rahoituksen piirissä olevat toimijat, kuten ammatilliset museot, teatterit ja orkesterit sekä kirjastot tuottavat systemaattisinta tietoa osin siksi, että ne ovat helposti löydettävissä ja ovat tottuneita tiedonkeruusiin. Heillä on myös resursseja ja tietojärjestelmiä, joihin tietoa pystyy kirjaamaan ja joista tietoa voi luovuttaa. Suuri osa taiteen ja kulttuurin kentästä koostuu jatkuvasti muuttuvasta toiminnasta, joka on mitta-kaavaltaan pientä ja institutionaalisesti ohutta. Näiden toimijoiden motivaatio ja resurssit seurata toimintaa ovat hyvin vaihtelevat, eikä niiltä voida odottaa yhtä tarkkoja ja kattavia tietoja kuin vakiintuneilta toimijoilta.

Taulukko 2. Tiedon tarpeiden ja saantiperusteiden yhteydet

Tiedon tarve	Tiedon saantiperuste	Esimerkki
Lakisääteiset ohjaus-, rahoitus- ja valvontatarpeet	Laki tai asetus	Opetushallituksen valtiosuoksien tiedonkeruu
Politiikkatoimien seuranta	Rahoitusohjaus, yleishyödyllinen tiedonkeruu	Rahoituksen raportointi, Kulttuurin TEA-viisari
Yleinen tilannekuva	Neuvottelu, vapaaehtoisuus	Esittävien taiteiden tiedonkeruut
Alan edunvalvonta	Edunvalvonta, vapaaehtoisuus	Kustannusyhdistyksen tiedonkeruut

Tiedon antajiin kohdistuva tiedonkeruurasitus on tunnistettu ongelma sekä pienillä että suurilla toimijoilla. Valtionosuuden piirissä olevilla toimijoilla valmiudet ovat hyvät, koska toimijoilla on oma hallintonsa sekä tietojen kirjaamiseen ja luokitteluun liittyvää osaamista. Näiltä kuitenkin myös odotetaan paljon enemmän. Esimerkiksi yksittäinen teatteri raportoi samankaltaisia, muttei tismalleen samoin määriteltyjä tietoja sekä Teatterin tiedotuskeskukselle, Opetushallitukselle että taustaorganisaatiolleen, kuten kaupungille. Tämän lisäksi tietoja toimitetaan niin tekijänoikeustahoille ja veroviranomaisille kuin kehityshankkeiden yksityisille ja julkisille rahoittajille. Iso osa tiedonkeruista tehdään lomakepohjaisina tiedonkeruina, mikä on työlästä niin tietojen kerääjälle kuin toimijoille. Valtionosuustoiminnan tietojen mahdollinen siirtyminen kuntien osalta automatisoituun tiedonkeruuseen muuttaa pientä osaa valtiosuoksien tiedonkeruista.

Mitä pienempi toimija, sitä rasittavampaa suppeampikin tiedonkeruu on. Taiteen ja kulttuurin toimijakenttään mahtuu paljon tiedonluovuttajia, joilla ei ole hallintohenkilöstöä

tai tiedon kirjaamiseen sopivia tietojärjestelmiä. Osa tiedonkeruista kohdistuu suoraan yksittäiseen henkilöön, kuten taiteilijaan. Yksilöön kohdistuvat ristikkäiset tietopyynnot ovat erityisen alttiita tiedonkeruurasituksen, tavoittamisen ja motivoinnin riskeille. Myös tiedon luotettavuus vaihtelee, koska yksilöiltä ei voi odottaa samanlaista määritelmien osaamisen ja systemaattisen kirjauksen tasoa kuin organisaatioilta. Yksilöihin kohdistuvien kyselyiden laajentamista kannattaa siksi harkita tarkasti.

4.4 Tiedon tarpeet ja kattavuus

Tietotarpeiden määrittelyä on selvityksen aikana pidetty olennaisena lähtökohtana tiedon kehittämiseksi. Selvityksen kysymyksissä opetus- ja kulttuuriministeriön tietotarpeet luokiteltiin lakisääteisiin, politiikkatavoitteisiin sekä yleiseen tilannekuvaan. Tietotarpeissa painottuvat viimeksi mainitut tiedot. Opetus- ja kulttuuriministeriön tietotarpeista merkittävä osa keskittyi tilannekuvaa ylläpitävään tietoon, joka toimii taustana politiikkatoimien suunnittelulle sekä tukena viranomaistiedolle.

Lakisääteisten ohjauskeinojen tarvitsemia tietoja on vähän, ja ne kerätään pääosin viranomaistiedonkeruina. Muutokset lakisääteisissä ohjauskeinoissa tarkoittavat vastaavia muutoksia myös tiedonkeruisiin. Uusimmissa lakihankkeissa tieto on ollut näkökulmana jo lain kirjoittamisvaiheessa.

Politiikkatavoitteet luovat tietotarpeita. Mm. kulttuurihyvinvoinnin saralla tietoperustaa on viime vuosina kehitetty politiikkatavoitteiden tarpeiden mukaisesti. Pitkäaikaiset politiikkatavoitteet, kuten taiteilijoiden työllisyys ja kulttuurin saavutettavuus ovat tavoitteina yleisluontoisia. Niitä voidaan seurata hyvin monenlaisella tiedolla. Tietoa kehitetään näiden osalta pitkäjänteisesti. Politiikkatavoitteiden sykli on kuitenkin herkästi nopeampi kuin tiedonkeruun muutossykli. Esimerkiksi hallituskauden täsmälliseen tavoitteeseen vastaavaa tietoa pystytään tuottamaan vasta muutaman vuoden päästä, jos silloinkaan.

Hyvän hallinnon periaatteet sekä niiden yhteys strategiaan tavoitteisiin on tiedon tarpeen näkökulma, jota tutkimuskysymyksissä ei oltu esitetty. Se kuitenkin nousi selvityksen haastatteluissa esiin useaan otteeseen. Yhtenä tämänhetkisenä ongelmana nähdään se, ettei kulttuuripolitiikan strategian ja avustusten myöntämisen kohteilla ole selkeää kytköstä: samat kohteet saavat vuodesta toiseen avustuksia, eikä näitä välttämättä katsota uusista tulokulmista. Samalla toimijakentältä tuli näkemyksiä, joiden mukaan päätöksenteon ja rahoituksen läpinäkyvyys edellyttäisi parempaa tietoa mm. siitä, millä perusteilla avustuksia on myönnetty ja miten ne jakautuvat eri taiteenalojen ja organisaatioiden välille.

Yleinen tilannekuva on ylivoimaisesti tärkein kulttuuripolitiikan tietoperustan kehitystarpeita tuottava tietotarve. Parempaa yleistä tilannekuvaa tarvitaan niin opetus- ja kulttuuriministeriön kuin toimialan käyttöön. Toimialalla tarvitaan edunvalvontaan, tilannekuvaan ja toimialan itsetuntemukseen liittyvää tietoa. Tietoperustan ongelmaksi nostetaan tois-
tuvasti taiteen ja kulttuurin ilmiökentän laajuus ja siitä kerättävän tiedon suppeus. Tietoa kerätään pääasiassa julkisesti rahoitetusta ammattimaisesta toiminnasta. Tiedot kulttuurin harrastamisesta sekä kolmannen ja neljännen sektorin toiminnasta jäävät puolestaan hyvin ohueksi. Tämä ei ole vain kulttuurialan ongelma, samankaltaisia haasteita on myös liikunta-alalla⁹⁸. Vuosittaisessa Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisussa⁹⁹ liikunnan kansalaistoiminnasta on vain opetus- ja kulttuuriministeriön avustuksia ja niiden jakautumista koskevia tietoja. Oma huomionsa on se, että tilastoja muodostetaan laillisesta toiminnasta. Laiton tai kulttuurin alalla tyypillinen harmaa toiminta, kuten ilmaistyö ja erilaisten kulu- ja palkkiomallien kautta maksetut palkat eivät tule tilastoiduksi millään alalla. Voikin arvioida, että taide- ja kulttuuripolitiikan alalla tiedolta odotetaan myös paljon, eivätkä odotukset ole kaikilta osin toteutettavissa millään tiedonkeruulla. Esimerkiksi tapahtumien tilastointia pidetään hyvin puutteellisena, vaikka vastaavaa tietoa ei kyetä tuottamaan muillakaan aloilla, kuten urheilussa¹⁰⁰.

Kattavuuden puutteiden rinnalla ongelmaksi nostettiin selvityksen aikana se, että alalla ollaan kiinnostuneita liian monesta asiasta suhteessa toimialan resursseihin. Tarpeettoman tiedon määrittely vaatisi yhteisiä päätöksiä siitä, mitä edistetään ja mitä voidaan jättää pois, jotta tiedonkeruun resurssit tulisivat tehokkaasti käytetyiksi. Perustietojen määrittely tunnistettiin eri työpajoissa olennaiseksi kehittämiskohteeksi. Perustiedot olisivat tietoja, joista olisi mahdollista saada yhteismitallisia tietoja eri aloilta, ja joista pystyisi muodostamaan kokonaiskuvan taiteen ja kulttuurin tilanteesta. Ydintietojen yhtenäistäminen tarkoittaa esim. yhteistä tietomallia, joka sisältää esim. käsitteiden määrittelyn, yhteisesti sovitun tarkkuustason (esim. yksittäinen katsoja, ryhmät, vakiintuneet ryhmät, ala yleisesti). Näitä perustietoja täydentävät tiedot voisivat palvella alakohtaisia tietotarpeita. Määrällisen tiedonkeruun sijasta osa tiedoista voitaisiin tuottaa laadullisena kuvauksena tai yksinkertaisempina numeerisina tietoina.

Selkeitä kattavuuspuutteita on julkishallinnon omien tietosisältöjen kohdalla. Julkinen rahoitus on keskeinen taiteen ja kulttuurin ohjauskeino ja samalla tärkein viranomaistiedon lähde. Julkishallinnon keräämät tietosisällöt ovat suppeammin ja hajanaisemmin saatavilla

98 Kati Lehtonen ja Harto Hakonen 2013. Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja: Liikunnan harrastaminen ja vapaaehtoistyö urheiluseuroissa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 274. LIKES. https://www.likes.fi/filebank/735-Kansalaistoiminnan_tietopohja_netiti.pdf

99 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:41. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161346/OKM_2018_41_Liikuntatoimi_tilastojen_valossa.pdf

100 Olympiakomitea. Kansainväliset urheilutapahtumat Suomessa. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2018/06/kansainvaliset-urheilutapahtumat-suomessa-selvitys.pdf>

kuin on toivottua tai järkevää. Ministeriön ja virastojen tietosisältöjen avaaminen on lähtökohta, joka nousee selkeästi esiin tämän selvityksen aineistoissa. Poliitiikkaa koskevan tiedon avaaminen ja tarkempi analyysi tuottaisivat tällä hetkellä puuttuvaa tietoa taide- ja kulttuuripolitiikan resursseista, kohdentumisesta ja vaikutuksista. Resurssien kohdentuminen on olennainen tieto sille, vastaako toiminta poliittisia tavoitteita.

Tietosisältöjen kattavuudessa on myös puutteita, joiden korjaamiseen tarvitaan alakohdaisia toimenpiteitä. Esimerkiksi festivaalilastoinnin, vapaan sivistystyön järjestämien tapahtumien sekä taiteen perusopetuksen tilastoinnin kehittäminen ovat selkeitä teemaattisia kehittämiskohteita, joita on käsitelty alakohdaisissa kuvauksissa. Tiedon laajentamisen sijasta keskeinen paino on tiedon vertailtavuuden, luotettavuuden ja käytettävyyden kehittämisellä. Tiedon kattavuuden realistiset kehittämistarpeet voi tiivistää neljään toimeen: toimialarakenteen ylittävän perustietojoukon määrittelyyn ja laadukkaampaan tuottamiseen, toimialakohtaisen tiedonkeruun kriittiseen tarkasteluun ja supistamiseen, julkisen rahoituksen tiedon kokoamiseen sekä tiettyjen alakohtaisten kattavuuspuutteiden täydentämiseen.

Täsmällisten tietotarpeiden tunnistaminen ja listaaminen on vaikeaa, koska tietotarpeet ovat muuttuvia ja osin ristiriitaisia. Osa kaipaa tietoa, jota toiset pitävät epäolennaisena. Määritellyt tietotarpeet ovat siksi vain osittainen ja suuntaa-antava ohjenuora tietoperustan kehittämiseksi. Suurin tarve on tietoperustan yleiselle kehittämiselle, jotta se tuottaisi yleisen tilannekuvan riittävällä tarkkuudella erilaisiin, muuttuviinkin käyttötarpeisiin.

4.5 Tiedon vertailtavuus, laatu ja käytettävyys

Vertailtavuuden ongelmien juurisyiksi tunnistettiin aiemmin tässä luvussa taiteen ja kulttuurin toiminnan moninaisuus sekä hajautuneet tietoprosessit. Toisin sanoen kukin ala kerää itsensä näköistä tietoa. Tämä on toimiva ratkaisu alakohtaisen politiikan tarpeisiin, mutta kulttuuripolitiikan kokonaisuuden seurannasta se tekee vaikeaa. Edellisessä alaluvussa ehdotettu perustietojen määrittely on keino ylittää tätä ongelmaa. Vertailukelpoisen tiedon tuottaminen minimiasioista, kuten valtionhallinnon rahoituksesta, tavoitetuista käyttäjistä ja keskimääräisistä kustannuksista, työllisyydestä, palkoista ja myynnistä tuottaa tietoa alojen ominaispiirteistä ja mittakaavoista suhteessa toisiinsa sekä kulttuuripolitiikan kokonaisuuteen. Eri alat ovat kustannuksiltaan, resursseiltaan, toimintalogiikoiltaan ja -muodoiltaan erilaisia, mutta perustiedot tuottavat suoran vertailtavuuden puutteessaakin kuvaa alojen profiileista, resursseista ja laajuuksista suhteessa muihin aloihin. Perustiedot ovat asia, jota opetus- ja kulttuuriministeriö voisi perustellusti ohjata osana taide- ja kulttuuripolitiikan toteuttamista.

Tietoperustan laatuongelmat liittyvät selvityksen eri aineistojen perusteella aiemmin käsiteltyjen vertailtavuuden ja määritelmien moninaisuuden sekä kattavuuden puutteiden lisäksi tiedon luotettavuuteen. Luotettavuuden puutteet jakautuvat toisaalta mittaamisen ongelmiin, toisaalta yksityisten tiedonkeruiden luotettavuuteen. Mittaamisen ongelmia on tunnistettu ennen kaikkea väestölle suunnatuissa tiedonkeruissa, kuten Finsote-kyselystä sittemmin jo poistetuissa kulttuurin käyttöä koskevissa kysymyksissä sekä matkailijoiden kulttuuripalveluiden käyttöä koskevissa tiedoissa. Tiedon laadun ongelmat ovat suoraan myös käytön ongelmia. Huono tieto ei tule käyttöön tai jos tulee, sen pohjalta tehdään vääriä johtopäätöksiä. Sen sijaan on vaikea tietää, synnyttääkö hyvä tieto kysyntää. Siksi ennen raskasta mittareiden kehittämistä on tärkeää punnita ilmiökohtaisesti, mikä tieto on tarpeellista ja mikä ei. Esimerkiksi kulttuurin TEA-viisari on hyvä esimerkki laajasta mittareiden kehittämistyöstä, jolle oli kuitenkin myös suuri tarve kuntien kulttuuritoiminnan ja kulttuurihyvinvoinnin seurannassa ja vertailussa.

Toinen luotettavuuden ongelma on siinä, että tiedonkeruita tekevät yksityiset toimijat viranomaisten sijaan. Suurin osa yksityisistä tiedonkerääjistä, kuten tiedotuskeskuksista, kerää tietoa sinällään hyvin läpinäkyvästi. Niiden käyttämät määritelmät ja tiedonkeruun periaatteet ovat nähtävillä ja tietoa julkaistaan kattavasti. Näitä tietoja ei silti käytetä viranomaiskäytössä, vaan niitä varten välttämättömät tiedot kerätään erikseen. Tämä on periaatetason ongelma, joka syntyy alan tietoprosessien hajautumisesta yksityisille toimijoille. Jos halutaan lisää viranomaistiedon kaltaista tietoa, on viranomaistiedonkeruita laajennettava ja vastaavasti karsittava esimerkiksi tiedotuskeskusten tiedonkeruita, jotta tiedon antajien tiedonkeruurasitus ei kasva.

Taiteen ja kulttuurin tietoperustan käytettävyyden keskeinen ratkaistava haaste on se, miten kerätä, hallinnoida ja organisoida tietoa niin, että tieto saadaan tarkoituksenmukaisesti ja hallitusti käyttöön. Tiedon sijaintiin liittyvä hajanaisuus on suurin yksittäinen ongelma kulttuurin tiedon käytettävyydelle. Tieto ja tilastot hajautuvat laskentatavasta riippuen ainakin viiteenkymmeneen eri lähteeseen. Tiedon hajanaisuuteen ei ole nopeita ratkaisukeinoja, koska kyse ei ole vain tiedon teknisestä kokoamisesta eri lähteistä, vaan tiedon omistajuuden hajautumisesta monille eri omistajille. Tiedon kokoamisella on toiminnallinen merkitys: se helpottaa jo olemassa olevan tiedon löytämistä ja käyttöä. Pelkkä rakenteissa ja kattavuudessa tapahtuva kehittäminen ei tuota laajaa hyötyä, jos tietoja ei saada koottua helpommin käytettäväksi. Samalla tiedon kokoamisella ja näkyvyyden lisäämisellä on symbolinen merkitys. Kulttuuritilastojen näkyvyyden lisääminen on kulttuuripoliittinen teko. Alaluvussa 4.7 käsitellään tarkemmin kulttuurin käytettävyyden ja käytön ongelmia kulttuurin aluetietoperustan pilotin pohjalta.

4.6 Esittävä taide: esimerkki vertailtavuuden ja työnjaon kehittämisen tarpeesta

Esittävä taide on tässä selvityksessä erityisen huomion kohteena, koska esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistus on tätä kirjoittaessa käynnissä. Vuonna 2018 teattereille myönnettiin valtionosuuksia 52,5 miljoonaa euroa sekä orkestereille 18,6 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 valtionosuuden piirissä on kaikkiaan 57 teatteria ja 28 orkesteria. Esittävää taidetta koskeva tieto liittyy suoraan ministeriön valtionapuviranomaisen tehtävän hoitamiseen. Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän tietotarve on kohtuullisen selkeä ja määritelty. Tietoa tarvitaan rahoitusjärjestelmän läpinäkyvään ja pitkäjänteiseen ohjaukseen. Tämän vuoksi tiedon on oltava luotettavaa, yhteismitallista ja jatkuvaa. Tiedon tarve on ajallisesti jaettavissa neljään eri osaan: hakuvaiheessa, vuosittaisissa maksatuksissa sekä näiden poliittisessa ja yhteiskunnallisessa seurannassa käytettävään ja tuotettavaan tietoon.

Valtionosuuksia koskevassa päätöksenteossa käytettävät tiedot kootaan Opetushallituksen viranomaistiedonkeruuna, jota täydentävät tiedotuskeskusten monipuolisemmat toimialakohtaiset tiedot. Nykyinen laki opetus- ja kulttuuritoiminnan rahoituksesta (Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 29.12.2009/1705) ja sen pykälä 58 § Tietojen toimitaminen ja tarkastus määrittelevät, että ”Kunnan, kuntayhtymän ja yksityisen toiminnan järjestäjän on toimitettava valtionapuviranomaiselle tässä laissa tarkoitetun rahoituksen määrittämiseksi tarvittavat talousarvioon, taloussuunnitelmaan, tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen perustuvat tiedot sekä muut rahoituksen määrittämiseksi tarpeelliset kustannuksia, toiminnan laajuutta ja rahoituksen perusteena käytettäviä muita suoritteita koskevat tiedot. Tarkempia säännöksiä toimitettavista tiedoista voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella. (11.8.2017/532)”

Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (9.11.2017/735) määrittää, että Opetushallitus ja Tilastokeskus keräävät lomakkeilla tiedot opetus- ja kulttuuriministeriölle. Nykyisellään esittävästä taiteesta kerätään vain rahoitustietoa, mutta rahoitusjärjestelmän muuttuessa myös tiedonkeruuta on tarpeen muuttaa.

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän tukena käytetään tiedotuskeskusten ja järjestöjen tuottamaa tietoa. Teatterin tiedotuskeskus TINFO, Suomen sinfoniaorkesterit Suosio ry sekä sirkuksen ja tanssin tiedotuskeskukset keräävät tietoa sekä toimialan kokonaisuudesta että valtionosuusjärjestelmään liittyvää tilannekuvatietoa. Tiedonkeruut eivät ole tiedon antajille velvoittavia, eivätkä siksi kata tällä hetkellä kaikkia valtionosuustoimijoita. Esimerkiksi Suomen sinfoniaorkesterit ry:n tiedonkeruun ulkopuolelle jää kolme orkestereiden valtionosuusjärjestelmään kuuluvaa orkesteria. Toimijakohtaisen kattavuuden lisäksi valtionosuusjärjestelmän näkökulmasta esittävästä taiteesta tarvittaisiin vertailukelpoista tietoa taiteenalojen välillä, koska nykyisellään tiedot eivät ole yhteismitallisia. Tämä

edellyttäisi yhteisten perustietojen määrittelyä ja keräämistä kaikilta aloilta samanlaisella tavalla.

Ehdotus uudeksi esittävän taiteen rahoitusjärjestelmäksi¹⁰¹ oli pyrkimys vastata rahoitusmallin muutospaineisiin. Uudistus ei toteutunut vuoden 2018 esityksen mukaisesti, vaan on uudelleen valmistelussa. Taustalla ovat kuitenkin samat tavoitteet. Uudistusta koskevan muistion mukaan nykyisessä valtionosuusjärjestelmässä rahoituksen niukkuus on tuottanut laskennalliseen järjestelmään harkinnanvaraisen elementin. Periaatteita, joiden mukaan henkilötyövuodet jaetaan valtionosuuden piiriin hyväksyttävien laitosten kesken, ei ole selkeästi säädöspäätöksellisesti määritelty, ja käytännössä on eroja taide- ja kulttuurilaitosmuotojen välillä. Lisäksi valtionosuusjärjestelmää on arvosteltu siitä, ettei se tunnista toiminnan laatua ja vaikuttavuutta tai alojen kustannusrakenteiden eroja.

Vuonna 2020 käsittelemään tulevassa esityksessä esittävien taiteiden valtionosuusjärjestelmän kehittämisestä tulevat mukaan myös määritellyt sisällöt, joiden perusteella valtionosuutta voidaan maksaa korotettuna. Tämä tarkoittaa, että Opetushallitus kerää jatkossa tietoa myös mm. lapsille, kielellisille vähemmistöille ja erityisryhmille suunnatusta toiminnasta, kiertue-, vierailu- ja kansainvälisestä toiminnasta sekä mahdollisista muista erityisistä kulttuuripoliittisista teemoista. Toiminnallisten tavoitteiden tullessa osaksi järjestelmän periaatteita tarvitaan tiedonkeruiden kehittämistä monipuolisemmaksi. Tarvitavat toimintatiedot ovat osittain päällekkäistä tietoa tiedotuskeskuksen keruun kanssa. Valtionapuviranomaisen näkökulmasta tiedotuskeskusten keräämä ei kuitenkaan kelpaa VOS-päätöksenteon pohjaksi, jolloin toimijoiden työnjakoa on tarkistettava osana Opetushallituksen tiedonkeruun uudistusta, jottei tiedonantajien rasitus kasva kohtuuttomasti päällekkäisten tiedonkeruiden myötä.

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän muuttuessa esityksen mukaisesti toistaiseksi voimassa olevasta määräaikaiseksi, syntyy myös looginen tarve tuottaa tietoa toimijoista, jotka voivat mahdollisesti hakea valtionosuutta. Ministeriöllä on tarve tunnistaa, kuinka monta potentiaalisesti valtionosuusjärjestelmän piiriin tulevaa toimijaa on, ja mitkä ne voisivat olla. Toimijat taas tarvitsevat valtionosuuden hakemista varten itsestään tietoja useiden vuosien ajalta osoittaakseen toimintansa kelpoisuuden valtionosuuden piiriin. Se, pitäisikö tämä tieto tuottaa viranomaistiedonkeruuna, osana tiedotuskeskusten tiedonkeruita tai onko tieto olemassa jo jossakin valmiissa tiedonkeruussa (esim. Taiteen edistämiskeskus), on punnittava ja neuvoteltava, kun valtionosuusjärjestelmän tietoperustaa kehitetään. Jatkossa on myös tarve tunnistaa, jos ja millä perusteella jokin valtionosuusjärjestelmän piirissä toimiva taho ei enää ole kelpoinen valtionosuuteen. Tämä muuttaa

101 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Esittävän taiteen ja museoiden valtionrahoituksen uudistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:1. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160473/OKM_1_2018.pdf

tiedonkeruun ajallista perspektiiviä: toteutuneen tiedon lisäksi tarvitaan ennakoivaa tilannekuvaa järjestelmän tulevista muutostarpeista.

Esittävien taiteiden valtionosuusjärjestelmän kehittäminen on esimerkki politiikkainstrumentin muutoksesta, joka edellyttää kehittämistä myös tiedon laajuudessa, sisällössä ja tiedon tuottajien keskinäisessä työnjaossa. Tiivis yhteistyö tietoa keräävien viranomaisten ja tiedotuskeskusten välillä on edellytys sille, että tietoa tuotetaan kustannustehokkaasti ja tietorasitusta välttämällä. Samalla esittävien taiteiden kenttä on nyt ja tulevaisuudessa laajempi kuin nykyisten tai tulevien valtionosuutta saavien toimijoiden kenttä. Jo nyt osa toimijoista kokee esittävän taiteen tiedotuskeskusten tiedonkeruun määrittävän vahvasti VOS-järjestelmän tarpeista käsin. Esittävän taiteen tiedonkerääjien yhteistyöllä voidaan-kin parhaimmillaan tukea eri tiedonkeruiden vahvuuksia: toisaalta esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän tiedonkeruiden kattavuutta, toisaalta toimialan omia tietotarpeita.

4.7 Alueellinen tilannekuva, esimerkki hajanaisuuden haasteesta

4.7.1 Poikkileikkaava näkökulma kulttuurin tietoon

Kulttuurin tieto- ja tilastoperusta rakentuu alakohtaisesti. Poikkileikkaavat tiedontarpeet, kuten alueellisuus tai lastenkulttuuri, edellyttävät tiedon keräämistä ja yhdistelemistä lukuisista eri lähteistä. Myös tiedon tarpeet ovat aluenäkökulmasta osin erilaisia. Alueella on ennen kaikkea kokonaisvaltaiselle ja sektorirajat ylittävälle tiedolle. Halutaan tietää, millaisen kokonaisuuden taiteen ja kulttuurin alat muodostavat tietyssä maakunnassa, seutukunnassa tai kunnassa¹⁰², millaisia ovat eri alueiden profiilit, mistä muodostuu kulttuurin kokonaisrahoitusmäärä tai onko kulttuurin kentällä nähtävissä selkeitä aukkoja toiminnassa tai rahoituksessa. Taiteen edistämiskeskus on pilotoinut tämänkaltaista alueprofiilia, mutta tiedot eivät vielä ole julkisia.

Kulttuuripoliittisista tavoitteista tietotarpeissa painottuvat saatavuus ja saavutettavuus: onko kulttuuripalveluita saatavilla eri puolilla aluetta ja toisaalta saako alue osansa koko maan kulttuuripalveluista ja rahoituksesta. Taiteen ja kulttuurin välilliset vaikutukset ovat

102 Tässä selvityksessä ei käsitellä erikseen kuntien tai kuntatason tietoperustaa. Kuntatason tietoja, niiden vertailtavuutta ja tarkempia tiedonkeruita on käsitelty Kuntaliiton Kulttuuripalvelujen toiminnan ja talouden vertailutiedosto -projektia vuosina 2007, 2010 ja 2013 sekä tuoreimpana teoksessa Renko Vappu & Ruusuvirta Minna. Kuntien kulttuuritoiminta lukujen valossa IV. Kulttuuritoiminnan kustannukset 24 kaupungissa vuonna 2016. Kuntaliitto. http://shop.kuntaliitto.fi/product_details.php?p=3443

myös vahvasti esillä. Taide ja kulttuuri tukevat alueiden strategista ja taloudellista kehitystä sekä edistävät myös terveyttä ja hyvinvointia.

Tiedon tarpeet liittyvät aluetason kulttuuripolitiikan luonteeseen mahdollistavana politiikkana. Aluetason työ on usein vaikuttamis-, vakuuttamis- ja verkostoimistystä, jolla vaikutetaan alueellisiin strategioihin, hankkeiden edistämiseen ja yhteistyön syntymiseen. Työ voi vaikuttaa yhtäältä näkymättömältä, mutta toisaalta esimerkiksi hanketoiminnassa se konkretisoituu. Kulttuurin alueellista tietoa tarvitsevat ennen muuta toimijat, joilla on kulttuurin aluetason kehittämisvastuu, kuten maakuntien liitot, ELY-keskukset sekä Taiteen edistämiskeskus. Näiden lisäksi myös ministeriöt tarvitsevat kulttuurin alueellista tietoa.

Kulttuurin aluetietoperustan tarkastelu on tehty kahtena erillisenä hankkeena. Kulttuurin aluetietoperustan esiselvitys¹⁰³ sisälsi kartoituksen kulttuurin aluetietolähteistä sekä arvion tietolähteiden toimivuudesta suhteessa kulttuuripolitiikan alueellisiin tavoitteisiin ja tehtäviin. Esiselvityksessä on kuvattu kulttuurin rahoitukseen, luovan talouden ja kulttuurialojen työllisyyteen, kulttuuripalvelujen tarjontaan ja käyttöön, taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin sekä kulttuuriympäristöihin ja alueellisiin identiteetteihin liittyvät käytettävissä olevat tietolähteet ja tiedot. Esiselvityksen keskeisinä johtopäätöksiä oli, että kulttuurin aluetiedossa ja saatavuudessa on olennaisia aukkoja sekä täydennys- ja kehitystarpeita. Kaikkein olennaisin haaste on tiedon hajanaisuus: saadakseen aloja ylittävän kokonaiskuvan on tietoa yhdisteltävä lukuisista sirpaleisista tietolähteistä, joista jokaisella on omanlaisensa tapa määritellä, luokitella ja julkaista tietoa. Käytännössä tieto jää käyttämättä, koska se on liian vaikeaa käyttää. Toinen keskeinen kompastuskivi on alueellisen tiedon puuttuminen. Aluetta, onpa se sitten kunta tai maakunta, ei aina tunnisteta tärkeäksi taustamuuttujaksi. Siksi sellaisestakin aineistosta, jossa se olisi helppo tuottaa, se jää välillä tuottamatta.

Esiselvityksen yhtenä kehitysehdotuksena oli kehittää kulttuuritietoa näkyväksi pilottikokeilujen avulla. Kulttuurin aluetietoperustan pilotti toteutettiin vuoden 2019 aikana. Siinä rakennettiin pilottikokeilussa kulttuurin alueellinen tilannekuvatyökalu. Pilottikokeilun avulla testattiin esiselvityksessä ehdotettujen tietolähteiden saatavuutta, käytettävyyttä, tulkintaa ja hyödyllisyyttä viiden maakunnan kanssa.¹⁰⁴ Tilannekuvatyökalu on paitsi pilotti kulttuurin alueellisesta tilannekuvasta, jota voidaan tarvita tulevaisuudessa esimerkiksi osana aluekehittämiskeskusteluja valtion ja maakuntien välillä, myös kokeilu kulttuuria koskevan tiedon koostamisesta ja käyttämisestä kootusti yhdeltä tietoalustalta. Tämä on yksi kulttuurin tietoperustan kehittämistarve: koota tietoa helposti ja visuaalisesti

103 Antikainen, J. et al. (2018). Kulttuurin aluetietoperustan esiselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:37

104 Aluetietoperustan pilotin raportti (liite 2)

käytettäväksi yhteen paikkaan. Pilotti antaa näin tietoa siitä, millainen on tiedon käytettävyys, vertailtavuus ja yhdisteltävyys tämänhetkisellä tietoperustalla.

4.7.2 Kulttuurin alueellinen tilannekuva

Kulttuurin alueellinen tilannekuva (Taulukko 3) on 25 indikaattorin kokonaisuus, joka pyrkii kattamaan viisi aihepiiriä: kulttuurin rahoituksen, luovan talouden ja kulttuurialojen työllisyyden, kulttuuripalveluiden tarjonnan ja käytön, taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset sekä kulttuuriympäristöt ja alueellisen identiteetin. Indikaattorit toimivat tilannekuvan ylläpitämisenä, trendien ja alueiden välisten suhteiden yleiskuvana. Alueellisen tilannekuvan lähtökohdat olivat esiselvityksessä:

- tieto kattaa olennaiselta osin sekä alueellisten toimijoiden] kulttuurin edistämisen tehtäväkentän että kulttuuripolitiikan alueelliset tavoitteet,
- tieto kuvaa olennaisella tavalla alueen kulttuuritoiminnan erityispiirteet,
- ilmiöt ja käsitteet ovat yleistajuisia sellaisenaan tai tiiviillä selitettävällä,
- tieto on saatavissa alue- tai kuntatasolla,
- tieto on vertailukelpoista alueiden välillä sekä
- tiedosta on saatavilla aikasarjoja alueen kehityksen kuvaamiseksi.

Taulukko 3. Pilottiprosessin indikaattorit ja prosessin aikana tehdyt täydennykset

Kulttuurin ja taiteen rahoitus	Luova talous ja kulttuurialojen työllisyys	Kulttuurin tarjonta	Kulttuuripalveluiden käyttö	Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset	Kulttuuriympäristöt ja alueellinen identiteetti
1. Kuntien kulttuuritoiminnan nettokustannukset €/as.	1. Kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten toimipaikat (lkm)	1. Yleisten kirjastojen aukiolotunnit sekä täydennyksenä vuosimuutos %	1. Yleisten kirjastojen kokonaislainaus per 1000 asukasta	1. Vähintään kerran kuukaudessa kulttuuria harrastavien nuorten osuus ikäluokasta	1. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (lkm)
2. Taiteen edistämiskeskuksen jakamat apurahat/avustukset, €	2. Kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten toimipaikkojen henkilöstö (lkm)	2. Kansalaisopistojen kulttuurialan opetustunnit	2. Ammatillisesti hoidettujen museoiden kaikki käynnit	2. Vähintään kerran viikossa kulttuuripalveluita käyttävien yli 75-vuotiaiden osuus	Täydennys: 2. Rakennetun kulttuuriympäristön avustukset (Museovirasto, ELY-keskukset)
3. OKM:n harkinnanvaraiset avustukset, €	3. Kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten toimipaikkojen liikevaihto / henkilö	3. Taide- ja kulttuurifestivaalien määrä (Finland Festivals)	3. Esittävän taiteen esitysten kävijämäärä (teatterit)		

Kulttuurin ja taiteen rahoitus	Luova talous ja kulttuurialojen työllisyys	Kulttuurin tarjonta	Kulttuuripalveluiden käyttö	Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset	Kulttuuriympäristöt ja alueellinen identiteetti
4. Vos:n piirissä olevien kulttuurilaitosten rahoitus, €	4. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla (lkm) ja kaikkien toimialojen työlliset	4. Esittävän taiteen esitysten määrä (teatterit)	4. Taide- ja kulttuurifestivaalien kävijämäärä (Finland Festivals)		
	5. Ulkomaisten ja kotimaisten matkailijoiden kulutus kulttuuripalveluihin	5. Museoiden aukiolotunnit	5. Kulttuuripalveluita vähintään 1-3x / kk käyttävien osuus		
	6. Kulttuurialan sekä kaikkien koulutusalojen tutkimuksen suorittaneet työlliset (ja työvoima)		6. Niiden osuus, jotka ovat saaneet tarpeensa nähden riittävästi kulttuuripalveluita		
	7. Kulttuurialan sekä kaikkien koulutusalojen tutkimuksen suorittaneet työttömät (ja työvoima)		Täydennys: VOS-teattereiden ja orkestereiden kävijämäärät sekä vuosimuutos %		

Tiedon teknisessä käytettävyydessä on paljon kehitettävää. Tilannekuvan tieto koottiin useista eri lähteistä ja vietiin tietoaalustalle (Tableau). Osa tiedoista saatiin vain erikseen pyytämällä, eli niitä ei ole julkisesti saatavilla, vaikka itse tiedot ovatkin olemassa. Tiedon tallentaminen ja käsittely vaativat parhaimmissa tietolähteissä vain vähän vaivaa, hankalimmissa manuaalisen työn määrä on keskimääräistä käyttäjää ajatellen liiallinen. Tietoa joutuu esimerkiksi kopioimaan julkaisuista tai muokkaamaan tiedon rakenteita, jotta ne olisivat käyttökelpoisia. Tilannekuvan kaltaisen kokonaisuuden kokoaminen ja päivittäminen on yksittäiselle aluetoimijalle kohtuuton työ.

Kulttuurin aluetietoperustan pilotissa pidettiin viisi alueellista tulkintatyöpajaa. Työpajoihin osallistui noin viisikymmentä kulttuurin alueellista tietoa työssään tarvitsevaa toimijaa eri puolilla maata. Tulkinnan näkökulmasta tilannekuvan tuottama tieto oli osittain odotettua, osittain yllättävää. Selkeät ja tutut ilmiöt, kuten kirjastojen lainausmäärät tai valtionosuuslaitosten rahoitusmäärät eivät yllättäneet. Sen sijaan monitulkintaisempien ilmiöiden, kuten nuorten kulttuuriharrastuneisuuden tai matkailijoiden kulttuurikulutuksen kohdalla tulokset sekä yllättävät, että herättävät kysymyksiä tiedon luotettavuudesta. Tiedot tilastojen keruutavasta, määritelmästä ja taustailmiöistä ovat tarpeellisia, jotta tietoa osataan tulkita oikein.

Tulkinta kompastui työpajoissa usein dataa koskeviin kysymyksiin, eikä itse ilmiöiden tulkintaan. Tämä on kulttuurin tietoperustan keskeinen ongelma. Osittain se liittyy

metatietojen vajavaisuuteen ja määritelmien puuttumiseen, osin kulttuuri-ilmion monitulkintaisuuteen. Tilastojen tulkintaa tukevia keinoja ovat selkeät metatiedot, jossa määritellään tiedon keruutapa, määritelmät sekä tunnistetut vaillinaisuudet ja rajoitteet sekä helposti löytyvät yhteystiedot tiedon tuottajiin lisäkysymyksiä varten. Myös tulkintaa sisältävät saatteet ovat tarpeellisia. Monet tiedontuottajat, kuten tiedotuskeskukset ja Tilastokeskus tällaisia tekevätkin, mutta toistaiseksi niissä ei olla pureuduttu erityisen pitkälle kulttuurin alueelliseen ulottuvuuteen.

4.7.3 Alueellisen tilannekuvan johtopäätökset

Kulttuurin aluetietoperustan pilotoinnin tavoitteena oli pilotoida tilannekuvan indikaattorien saatavuutta, käytettävyyttä, tulkintaa ja hyödyllisyyttä viiden maakunnan kanssa. Saatavuuden haasteet koskivat toisaalta tiedon olemassaoloa, toisaalta olemassa olevan tiedon löydettävyyttä. Tiedon olemassaoloon liittyvät toiveet ja tarpeet koskevat ennen kaikkea kulttuurin vaikutuksia muille yhteiskunnan osa-alueille: talouteen, yrittäjyyteen, hyvinvointiin ja imagoon. Toinen keskeinen tarve on kaupallisen ja järjestösektorin kulttuuritoimintaa koskevien tietojen saaminen ja näin kulttuurin kokonaisuuden kuvaaminen. Tämä on pitkään ollut kulttuurin tietoperustan keskeinen ominaisuus: se kuvaa ennen kaikkea julkisen sektorin tuottamaa kulttuuria. Tiedonkeruiden laajeneminen julkisrahoituksen kulttuurin ulkopuolelle tukisi myös alueellisten toimijoiden toiveita kulttuurin monipuolisesta tiedosta.

Indikaattorit toimivat tilannekuvan ylläpitämisenä, trendien ja alueiden välisten suhteiden yleiskuvana. Indikaattoripaketti ei kuitenkaan tarkkuudeltaan riitä alueellisen suunnittelun tarpeisiin tai yksittäisen aihepiirin tarkasteluun alueiden välillä. Käyttäjästävällisin ratkaisu olisi luoda aineistoon syvempiä tasoja, jolloin tietotalustaan kautta pääsisi pureutumaan esim. kunta-, taiteenala- tai toimialatarkkuuteen. Tämä on teknisesti mahdollista, jos aineisto on saatavilla halutulla tasolla, mutta on myös rakenteeltaan vaativampi ja kustannuksiltaan kalliimpi. Yksinkertainen ratkaisu olisi linkittää tilannekuvan indikaattorit alkuperäisiin tietolähteisiin, jolloin tilannekuva olisi samalla alueellisen tiedon portaali.

Tilannekuvan tarkkuus ei myöskään riitä koko kulttuurin kenttää koskevien johtopäätösten ja vaikutussuhteiden tarkasteluun aluetasolla tai alueiden välillä. Se ei esimerkiksi pysty tuomaan esiin eri rahoituslähteiden kokonaissummaa tai eri taiteenalojen välisiä painotuseroja. Myös sen kyky nostaa esiin alueiden kulttuurielämän järjestäytymisen erityispiirteitä on heikko. Enemmistö tiedoista koskee julkisesti rahoitettuja kulttuuripalveluita, jolloin se tuottaa suuria kulttuurilaitoksia omaaville alueille parempaa tilannekuvaa kuin alueille, joissa painottuvat tilannekuvasta puuttuvat kaupalliset ja kolmannen sektorin kulttuuripalvelut.

Kulttuuria koskevasta tiedosta merkittävä osa koskee panoksia ja tuotoksia, eli mitä on rahoitettu ja mitä toimintaa on järjestetty. Kulttuurin, kuten muidenkin politiikan alojen kohdalla kaivataan entistä enemmän vaikuttavuustietoa, eli mitä toiminnalla on lopulta saatu aikaiseksi suhteessa resursseihin. Tämänkaltaista tietoa ei tilannekuvassa ole, eikä sitä kulttuurin alalla ole tilastotasolla saatavilla.

Kulttuurin alueellisen tiedon käyttöä ja tulkintaa tukisivatkin seuraavat toimenpiteet:

- Tiedon saatavuus kunta- tai aluetason mukaan eriteltynä aina kun mahdollista
- Mahdollisuus avoimen rajapintojen käyttöön eri tilastoissa sekä kaikkien tilannekuvaindikaattorien saaminen rajapintojen kautta mahdolliseksi.
- Metatietojen, kuten tietolähteen, tiedon keruutavan ja määritelmien liittäminen kaikkiin aineistoihin.
- Tietoa tulkitsevat saatteet, joissa on huomioitu myös ilmiöiden alueellisuus

5 Tietoperustan kehittämisen suunnat

5.1 Kehittämisperiaatteet ja toimenpidekorit

Taiteen ja kulttuurin tietoperustan haasteet syntyvät monilta osin sen rakenteista ja olemuksesta. Alan perusluonteen hyväksyminen on kehittämisen lähtökohta. Toimijoita on vaikea tunnistaa, mitattavat ilmiöt vaihtelevat alojen välillä ja automaattisesti syntyvien rekisterien puutteessa tieto on kerättävä erikseen, jolloin siitä syntyy myös enemmän kustannuksia. Taiteen ja kulttuurin alalla tiedon käyttö on enemmän suuntaa-antavaa, seuraavaa ja perustelevaa kuin käyttöä suoraan suunnittelun tai päätöksenteon perustana. Tämä on tunnistettu sekä tämän selvityksen aikana kuin aiemmissakin selvityksissä:

*Tilastoja taide- ja kulttuurilaitosten toiminnasta kerätään lähes kaikkialla. Tietojen käyttö päätösten perusteena ei kuitenkaan ole kovin yleistä. Tilastoja seurataan, mutta tiedot eivät suoraan vaikuta rahoituspäätöksiin.*¹⁰⁵

*Aluetasolla kulttuuria koskevaa tietoa käytetään ennen kaikkea vaikuttamiseen, kuten edunvalvontaan, rahoituksen perusteluihin, strategiatyöhön, merkitysten ja vaikutusten avaamiseen eri sektoreilla ja laajemmin kulttuurin, kulttuuriympäristöjen ja taiteen arvostuksen lisäämiseen*¹⁰⁶

Tiedon muutostrendit edellyttävät politiikalta kuitenkin entistä enemmän tietoon perustuvaa päätöksentekoa. Toimijakentältä taas odotetaan oman vaikuttavuutensa osoittamista numeerisilla mittareilla. Tietoperustaisuus on haaste alalle, jossa numeerinen tieto ei ole ollut keskeinen päätöksentekoperuste. Tietoperustaisuuden vahvistaminen taide- ja kulttuuripolitiikassa on laaja ja pitkäkestoinen prosessi, joka koostuu useista eritasoisista toimista tietoperustan vahvistamiseksi, käytettävyyden parantamiseksi ja käytön tukemiseksi. Tämän selvityksen suosituksissa nojataan kahteen kehittämisen periaatteeseen:

105 Esittävän taiteen ja museoiden valtionrahoituksen uudistaminen Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:1, s. 28 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-541-9>

106 Kulttuurin aluetietoperustan pilotti, viitetieto

toimijakentän kyvykkyysien kasvattamiseen sekä toimintaympäristön muutosten hyödyntämiseen.

Toimijakentän kyvykkyysien kasvattaminen viittaa yhteistyösuhteiden, osaamisen, resursien ja tietoisuuden lisäämiseen. Tietoperustan eri toimijoilta ei voi vaatia sellaista, mihin niillä ei ole kyvykkyyttä. Tiedon tuottamiselle on tarjottava edellytykset kaikille tietoperustan toimijoille. Opetus- ja kulttuuriministeriön rooli on tässä mahdollistaja. Avoimuus ja läpinäkyvyys tietoperustan kehittämisessä on olennaista, samoin toimijoiden motivaation ylläpitäminen realistisella tavoitetasolla ja näkyvillä teoilla. Tietoperustan kehittäminen on kulttuurin toimijakentän yhteinen ponnistus.

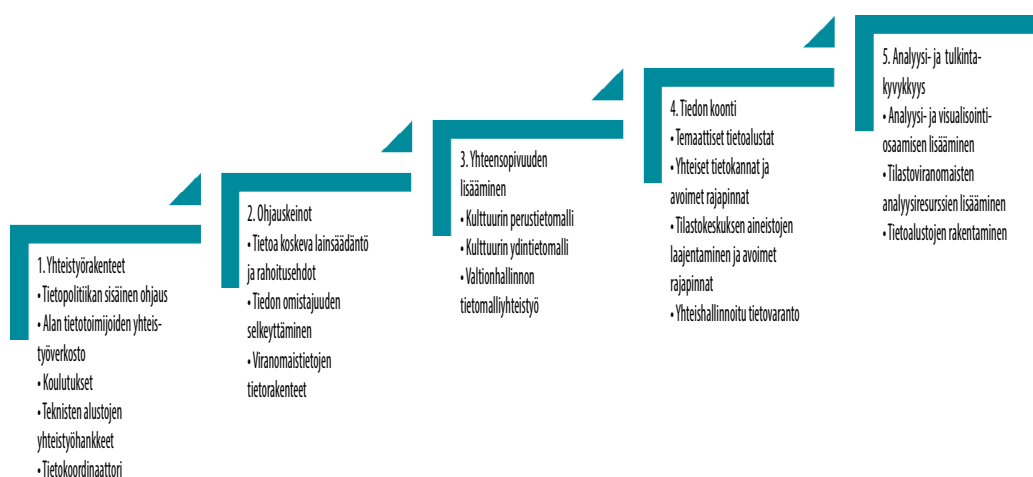
Toimintaympäristön muutosten hyödyntäminen tarkoittaa kahta asiaa: toisaalta tietopolitiikan liittämistä kaikkiin taide- ja kulttuuripolitiikan kehittämisprosesseihin, toisaalta kiinnittymistä taide- ja kulttuuripolitiikan ulkopuolella tapahtuviin laki- ja tietojärjestelmämuutoksiin.

Tietopolitiikan liittäminen kaikkiin kehittämisprosesseihin tarkoittaa tietonäkökulman ottamista mukaan kulloinkin valmisteilla olevaan lainsäädäntötyöhön, rahoitusohjelmien muutoksiin tai organisaatiomuutoksiin. Kun tieto nostetaan osaksi normaaleja kehitysprosesseja, pystytään huomioimaan paremmin muutokset sekä tietoon kohdistuvissa tarpeissa että tietoprosessien rakentamisessa. Käsiteltävän ilmiön tietoperustan jäsentäminen ja siihen liittyvien tehtävien tunnistaminen on osa tietoperusteista lainvalmistelua. Erillisiäkin tietokehittämisen hankkeita tarvitaan, mutta mitä enemmän tieto pystytään sitomaan osaksi sisällöllistä kehittämistä, sitä parempi mahdollisuus sillä on tulla toteutetuksi resurssitehokkaasti ja hetkellä, jolloin toimintaa ollaan muutoinkin valmiita muuttamaan.

Tiedon säädös- ja toimintaympäristö muuttuu tällä hetkellä nopeasti. Taide- ja kulttuuripolitiikan tietoperustaan vaikuttavat tällä hetkellä tai lähitulevaisuudessa lukuisat tietoon ja tietojärjestelmiin liittyvät prosessit: valtionavustusten digitalisaatio, kuntien taloustietojen tuottamista ja raportointia ohjaava laki sekä tietosuojalaki ja GDPR -asetus. Niiden yhteydessä on tarve tunnistaa proaktiivisesti tai viimeistään reaktiivisesti ne muutokset, jotka vaikuttavat tiedon keräämiseen, käsittelyyn ja käyttöön negatiivisesti tai positiivisesti. Esimerkiksi valtionavustusten digitalisaatioprosessin yhteydessä määriteltävät tietomallit vaikuttavat siihen, millaista tietoa taiteen ja kulttuuripolitiikan valtionavustuksista jatkossa saa.

Kyvykkyysien parantaminen ja muutoksen hyödyntäminen ovat taustaperiaatteita, joiden varassa seuraavaksi esitettäviä toimenpidekoreja voi priorisoida. Toimenpidekorit ovat yhteistyörakenteiden kehittäminen, ohjauskeinojen kehittäminen, yhteentoimivuuden lisääminen, tiedon koonti sekä analyysi- ja tulkintakyvykkyys. Ne ovat toisiinsa linkittyviä, eteneviä portaita (kuvio 8), joiden välillä voi liikkua eritahtisesti. Taiteen ja kulttuurin tietoperusta on eri aihealueilla eri vaiheissa, jolloin yhdellä sisältöalueella voidaan edetä eri

kohdassa kuin toisella. Jos jollakin sisältöalueella on jo kyvykkyys pidemmälle menevään kehittämiseen tai tulee mahdollisuus hyödyntää jotakin valmisteilla olevaa muutosprosessia, on tarkoituksenmukaista edetä tällä suunnalla. Taiteen ja kulttuurin tietoperustan kehittäminen ei ole yksi kokonaisuus, vaan monia rinnakkaisia ja päällekkäisiä kehitysprosesseja.

Kuvio 8. Selvityksen toimenpidekorit.

5.2 Kori 1: Yhteistyörakenteet

Yhteistyön rakenteiden luominen ja vahvistaminen on taiteen ja kulttuurin tietoperustan kehittämisen ensimmäinen edellytys, koska tiedon omistajia on paljon. Tämän selvityksen haastatteluissa ja työpajoissa yhteistyörakenteiden puute oli ilmeinen. Vaikka yhteistyötä tehdään jo joidenkin toimijoiden kesken, moni kulttuurin tiedon parissa työskentelevä on työssään yksin. Vastaavasti alojen välille tarvitaan yhteyksiä, jotta käsitteistöä, menetelmiä ja teknisiä ratkaisuja pystytään tehokkaammin kehittämään kokonaisuutena.

Tärkein yhteistyörakenne tarvitaan taiteen ja kulttuurin keskeisten tiedontuottajien välille sekä näiden ja ministeriön sekä alan viranomaisten välille. Näiden välillä on jo yhteistyötä ja vanhoja verkostoja, joiden aktivoiminen, vahvistaminen ja laajentaminen erityisesti yksityisillä tiedontuottajilla on keskeistä alan tietoyhteistyön kehittämisessä. Yhteistyöverkossossa tapahtuva kehittäminen edellyttää koordinaatiota, neuvottelua ja ohjausta ennen kaikkea opetus- ja kulttuuriministeriöltä, mutta myös yhteistyötä muiden ministeriöiden tai näiden alaisten virastojen kanssa (mm. STM, TEM, YM, Patentti- ja rekisterihallitus) näiden toimialoihin liittyvän tiedon kehittämisessä.

Yhteistyöverkostojen on vietävä tietoperustaa eteenpäin, jotta toimijat sitoutuvat kehittämiseen ja pysyvät motivoituneena. Selvityksen aikana esitettyjä yhteistyötarpeet voi luokitella tiedon ja ymmärryksen, osaamisen, tietorakenteiden ja teknisen yhteistyön kehittämiseen. Tiedon ja ymmärryksen kehittämiseen tarvitaan tiedonjakokanava kulttuuria koskevassa tiedossa tapahtuvista muutoksista ja kehitystyöstä. Tämä voi yksinkertaisimmillaan olla yhteystietolista kulttuuritietoa kehittävien ihmisten välillä tai vuosittain koontuva kulttuuritiedon foorumi.

Osaamisen kehittämisessä yhteistyötä tarvitaan sekä osaamisen jakamisessa, koulutusten järjestämisessä että neuvonnassa. Koulutuksia voivat olla esimerkiksi tilastojen laatuohjelma tiedontuottajille, jonka tavoitteena on laatu- ja tilastaseloste, visualisoinnin tai tietojen tarkistamisen koulutukset. Toimijat kokivat tarvitsevänsä myös konkreettista neuvontaa mm. lomakkeiden kehittämisessä. Yhdessä toteutettuna ne ovat myös tilaisuuksia jakaa osaamista toimijoiden välillä. Osaamista ja yhteistyörakenteita tarvitaan myös ministeriöiden ja virastojen sisällä. Viranhaltijoiden rooli ei ole olla vain tiedon käyttäjä. Heillä on kasvava rooli myös tietoprosessien ohjaajana ja tiedon tuottajina omalla vastualueellaan.

Teknisten vaatimusten kasvaminen lisää myös konkreettista yhteistyön tarvetta. Yhteistyö tiedonkeruiden välillä voi tarkoittaa niin yhteisten teknisten alustojen rakentamista, yhteisiä tiedonkeruita kuin pienempiä automaattisen tarkastuksen yksityiskohtien hiomista yhteistyössä. Myös henkilöresurssien jakaminen toimijoiden kesken esitettiin alan yhteistyön tavoitteeksi.

Ehdotetut toimenpiteet:

- taide- ja kulttuuripolitiikan osaston sisäinen tietopolitiikan ryhmä, joka kerryttää ja jakaa tietoon liittyvää asiantuntemusta
- taide- ja kulttuuripolitiikan tietotoimijoiden yhteystietolista tai -ryhmä, jolle tiedontuottajat voivat välittää ajankohtaista tietoa kehitystyöstä ja muutoksista tietoperustassa
- taide- ja kulttuuripolitiikan tietotoimijoille järjestetyt koulutukset mm. tilastollisesta osaamisesta ja visualisoinnista
- teknisten alustojen kehittämisen yhteistyöhankkeet
- tietokoordinaattori, joka vastaa verkostojen yhteydestä ja kehityshankkeista ja toimijoiden tukemisesta. Tietokoordinaattori voi painotuksista riippuen olla tarkoituksenmukaista sijoittaa opetus- ja kulttuuriministeriöön, Tilastokeskukseen tai Taiteen edistämiskeskukseen

5.3 Kori 2: Ohjauskeinot

Taiteen ja kulttuurin tieto on tietökosysteemin ekosysteemitietoa – siis monitoimijaisen tiedonkerääjäkentän tietoa taiteen ja kulttuurin toimintaekosysteemin eri puolista. Koska taiteen ja kulttuurin tieto ei ole suurelta osin viranomaistietoa, se ei ole myöskään viranomaistiedon lailla ohjattavissa, johdettavissa tai käytettävissä. Taiteen ja kulttuurin tietoperustan ja -prosessien ohjauksen keinot ovat siksi enimmäkseen epäsuoria. Selvityksen haastatteluissa ja työpajoissa tuli selkeä käsitys, että ohjausta ja johtamista tietoperusta kuitenkin kaipaa. Merkittävä osa keskeisistä toimijoista tunnistaa, ettei kenttä kykene ohjaamaan tietoaan samansuuntaiseksi, vaikka yhdenmukaistamisen ja kokoamisen tarpeesta ollaan yhtä mieltä. Ministeriön rooli alan keskeisenä rahoittajana ja ohjaajana on luonteva myös tiedon ohjaukselle, jotta tieto palvelisi sekä ekosysteemiä itseään että ministeriön tietotarpeita.

Ohjauskeinot ovat ensisijaisesti pehmeitä. Jo edellisessä toimenpidekorissa puututtiin keskeisimpään ohjauksen keinoon: tiedon kerääjien yhteistyöverkostojen ja osaamisen vahvistamiseen. Tiedollisten ja taidollisten valmiuksien ylläpitämisen lisäksi tarvitaan myös sisällöllistä ohjausta: mitkä ovat ne sisällöt, joiden yhdenmukaistamisesta on hyötyä koko alalle. Ministeriön ja tiedonkäyttäjien tulee puhua avoimemmin tiedontarpeesta ja siitä mihin tietoa käytetään, jotta eri toimijoille syntyy yhteinen kuva siitä, millainen tieto on kullekin välttämätöntä. Tämä edellyttää myös kriittistä tarkastelua: mikä on sellaista tietoa, jota todellisuudessa voidaan ja halutaan käyttää taiteen ja kulttuurin kentän jäsentämiseen. Esimerkiksi tietosuojasäädösten täyttäminen ja tiedon antajien vastentahtoisuus yksilöivää tietoa kohtaan edellyttää todennäköisesti tarkastelutason nostoa yksilö- ja organisaatiotason tiedosta toimialan ja käyttäjän tasolle. Kriittiseksi tunnistetun tiedon omistajuus voi olla tarpeellista varmistaa ohjauskeinojen tasolla, eli käytännössä siirtämällä sen tuotanto viranomaistehtäväksi. Tämä tilanne on esimerkiksi esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän laskentaperusteina käytettävän tiedon keräämisessä.

Ministeriön pehmeän ohjauksen tärkein vaikutus tiedon kerääjille on sen vaikutus tiedon antamiseen. Yhdessä sovitut ja ylhäältä johdetut määritelmät ja tiedon tuotannon tavoitteet auttavat tiedon kerääjiä perustelemaan tiedon antajille, miten ja miksi nämä hyötyvät tiedon antamisesta. Myös tekninen ja toiminnallinen yhteistyö helpottavat tiedon antajien asemaa, jos ja kun tiedon keräämiseen saadaan yhteisiä, toimivampia, nopeampia ja helpokäyttöisempiä ratkaisuja.

Muodollisia ohjauskeinoja ovat lakeihin kirjattavat tiedonantovelvoitteet (valtionosuuslaki, muut tulevat lait) sekä rahoitusehtoihin kytketyt tietopyynnöt. Valtionavustuslain 36§ nojalla pystytään keräämään vaikuttavuutta koskevaa tietoa laajemmin kuin valtionosuuslain nojalla, joka mahdollistaa vain laskennassa käytettävien tietojen keräämisen. Vaikuttavuuden seurannan ja analyysin kehittäminen on tietoperustan kannalta tärkeässä asemassa,

mikä edellyttää ministeriön ja virastojen tietosisältöjen ja -järjestelmien kehittämistä toimiviksi. Samalla kuitenkin tietosuoja voi tuottaa rajoitteita entisenlaisiin tietokäytäntöihin.

Kolmas ohjauksen sisältö on ministeriön sisäisen ohjauksen ja vastuurakenteen vahvistaminen. Tietopolitiikan vahvistuminen edellyttää keskeisten käsitteiden, toimintaprosessien, vastuiden ja oikeuksien tarkempaa tunnistamista ministeriön, virastojen ja tilastoviranomaisten välillä. Tämä liittyy suoraan tiedonhallintalain¹⁰⁷ vaatimusten toteuttamiseen. Tiedonhallintalaki sisältää vaateita julkisuusperiaatteen ja hyvän hallinnon vaatimusten toteuttamisesta viranomaisten tiedonhallinnassa. Se edellyttää esimerkiksi tietovarantojen kuvaamista, yhteentoimivuutta, rajapintoja ja tietoturvasta huolehtimista. Tiedonhallintalaki ei koske yksityistä tietoa, vaan julkista, ministeriön ja viranomaisten hallussa olevaa tietoa. Yhteistyötä tarvitaan myös muiden ministeriöiden kanssa. Tietopolitiikka on entistä enemmän yhteisesti johdettua toimintaa, jolloin taiteen ja kulttuurinkin tietoperusta on riippuvainen esimerkiksi valtionvarainministeriön toiminnasta kuntien automaattisen tiedonkeruun soveltamisessa.

Ehdotetut toimenpiteet:

- tiedonkäyttöoikeuksien ja omistajuuden varmentaminen tiedoissa, joita tarvitaan politiikkatavoitteiden ja vaikuttavuuden seurantaan
- viranomaistiedon (valtion tietosisältöjen, erityisesti valtionavustuksia koskevan) tietorakenteen kehittäminen yhdessä valtioneuvoston tason kehittämishankkeiden kanssa
- kriittisen tiedon tunnistaminen ja siirtäminen viranomaistiedonkeruusiin (mm. erityisesti esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän laskentaperusteina käytettävät tiedot)

5.4 Kori 3: Yhteentoimivuuden lisääminen

Tiedon yhteentoimivuuden lisääminen viittaa erityisesti tiedon rakenteiden ja laadun kehittämiseen olemassa olevien tai kehitteillä olevien tietojärjestelmien sisällä. Pelkästään hallinnossa syntyy ja ylläpidetään erittäin paljon tietoa, mutta tieto on hajallaan eri organisaatioissa, rekistereissä ja tietojärjestelmissä, eivätkä niiden käsitteet ole yhdenmukaisia. Tietojen hyödyntämistä ei hidasta niinkään tekniset syyt vaan se, että tiedot on tallennettu eri rakenteissa ja eri käsitteistöllä eikä tietosisällöstä ole saatavilla riittäviä kuvauksia eli metatietoja. Taiteen ja kulttuurin tietoperustasta joudutaan tekemään paljon tiedon

107 Valtionvarainministeriö. Tiedonhallintalaki. <https://vm.fi/tiedonhallintalaki>

etsimistä ja manuaalista yhdistämistä. Erillisselvityksiä tarvitaan jatkossakin, mutta niitä kannattaa keskittää sinne, missä järjestelmäpohjaisista ratkaisuista ei ole hyötyä. Yhteentoimivuuden lisäämisellä vapautetaan resursseja tiedon käsittelystä analyysiin ja tulkintaan. Yhteentoimivuus on perusedellytyksenä tietovirtojen automatisoinnille ja luotettaville tietotuotteille. Esimerkiksi rahoitushakemusten ohessa kerättävän tiedon määrittely konelutettavaksi tekee helpommaksi tiedon käytön ilman mittavaa käsityötä ja erillisiä analyysejä. Tällä hetkellä ministeriön avustustietojärjestelmä on koettu hyvin epäkäytännölliseksi.

Yhteentoimivuus edellyttää tietojärjestelmätason, mutta vielä suuremmalta osin käsitte-tason yhteentoimivuutta. Taiteen ja kulttuurin aloilla käsitteet ovat jatkuva haaste. Toimi-aladiskurssin koetaan olevan alan tilastoinnissa epätarkoituksenmukaisen vahva. Keskittymällä yhteisiin ominaisuuksiin ja ohittamalla tilastollisesti epäolennaiset, vaikka toimijoi-den oman ymmärryksen kannalta usein olennaiset rajanvedot päästään lähemmäs yhteis-mitallista tietoa. Tämä vaatii päätöksentekoa ja ohjausta opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Tätä toivoivat aineistoissa monet tietoa keräävät toimijat: kun taustalla on yhteinen poliit-tisten päättäjien leimaama tietorakenne, on myös tiedonantajien helpompi mukautua sen vaatimuksiin.

Kulttuurin perustietojen määrittely on yksi ratkaisu yhteentoimivuuden ongelmiin. Jos määritellään kulttuurin perustiedot ja niiden tietomallit, ja kerätään nämä tiedot kaikilta aloilta yhdenmukaisesti, saadaan muodostettua alat ylittävä kulttuurin tilannekuva. Näitä täydentävät tiedot voidaan jatkossakin tuottaa tarvittaessa erilaisilla, alakohtaisesti pa-remmin toimivilla käsitteillä. Kerättävän tietosisällön peruskäsitteiden määrittely ja rajaa-minen tähän olisivat johdonmukainen keino pitää tietomäärän kehittämistyö hallittuna ja rajattuna. Tuloksena olisi riittävän kevyt, mutta täsmällinen ja tasalaatuinen tiedonkeruu. Tämä helpottaa myös esimerkiksi valtioneuvostojärjestelmän seurannassa tarvittavan tiedon yhdenmukaista keräämistä.

Toinen yhteentoimivuuden kehittämisen suunta on yhdenmukaiset kuvailutiedot. Pelkäs-tään ydintietojen eli master-tietojen yhdenmukaisuus helpottaisi tiedon yhdistämistä eri lähteistä. Tällaisia muuttumattomia tietoja ovat esimerkiksi toimijoiden y-tunnus, kunta-koodi tai taiteenalaluokitus. Tämä auttaa automatisoimaan tiedon käsittelyä.

Ehdotetut toimenpiteet:

- kulttuurin perustietomallin määrittely yhdessä alan tietotoimijoiden kanssa
- yhteinen ydintietomalli ja suositus sen käytöstä tiedonkeruussa
- valtionhallinnon tietomallityössä mukana oleminen ja siihen vaikuttaminen

5.5. Kori 4: Tiedon koonti

Tietoa voidaan koota usealla eri tasolla: indikaattoritasolla, tilastotasolla ja rivitiedon tasolla. Indikaattoritason koonti tarkoittaa tietyn politiikkatavoitteen tai teeman keskeisimpien tietojen koontia, usein visualisoituna tietoaalustana. Kulttuurin aluetietoperustan pilotissa testattu kulttuurin alueellinen tilannekuva (alaluku 4.7) tai liikunnan tilastoista kootut lasten ja nuorten liikuntaindikaattorit¹⁰⁸ ovat esimerkkejä temaattisista tietojen koonneista. Tilastotason koonti on tarkoittaa Tilastokeskuksen tai Vipusen kaltaista valmiiden tilastojen koontia yhdelle alustalle. Tilastokeskuksen kulttuuritilastot on toimiva kulttuuritiedon alusta, joka kokoaa sirpaleisista tietolähteistä tilastoja samalle alustalle, josta ne ovat tallennettavissa myös taulukoina tarkempaa analyysia varten.

Paras hyöty tiedosta saadaan rivitason tiedolla. Rivitieto on tietokantaan tallennettua havaintotietoa. Havainto voi olla organisaatio-, tapahtuma- tai käyttäjätason tietoa, johon eri muuttujat, esimerkiksi yleisömäärät, osoitetiedot tai organisaation ominaisuustiedot on liitetty. Vaikka tavallinen käyttäjä ei saakaan koko dataa käyttöönsä, voi hän käyttäjäliittymän kautta määritellä itse, mitä tietoja ja rajauksia aineistosta tarvitsee. Esimerkiksi museotilastot toimivat tällä tavoin. Käyttäjälle avoimen käyttäjäliittymän lisäksi taustalla on tietokanta tai -varanto, josta pystytään tarvittaessa tekemään tarkempia analyysejä ja yhdistämään aineistoa muihin aineistoihin, jos aineistot käyttävät samanlaisia ydintietoja, kuten y-tunnuksia. Rivitiedon kokoamisessa kustannustehokas ratkaisu on kehittää tiedonkeruun ja julkaisun ratkaisuja yhdessä, jolloin voidaan koostaa useammille taiteenaloille yhteisiä rivitasoisia tietokantoja. Esimerkiksi esittävien taiteiden kohdalla tekninen yhteistyö tiedon keruu- ja julkaisualustojen kohdalla voisi olla hyvinkin hedelmällistä ja tuottaa parhaimmillaan yhteisen tietokannan. Tällainen yhteisillä määritelmillä tehty tietokanta tukee myös esittävien taiteiden valtionosuusjärjestelmän tietoperustaa.

Tietoa voidaan koota koko taiteen ja kulttuurin alalta tai temaattisina kokonaisuuksina. Yksinkertaisimmillaan temaattisuus tarkoittaa toimialaa koskevien, eri tahoilla tuotettujen tietojen jakamista jonkin tiedontuottajan omalla tai kaikkien yhteisellä alustalla. Tällaista tehdään jo nyt. Museotilastojen taidemuseoita koskevia tilastoja julkaistaan myös Framen galleriatilastojen yhteydessä ja esittävät taiteet jakavat joitakin tietoja keskenään. Laajemmin teemakohtainen tiedon koonti voi tarkoittaa mm. tietyn taiteenalan ammattimaisen toiminnan, koulutuksen ja harrastamisen tietojen yhdistämistä samaan paikkaan.

Kansalliset kehitysprosessit tuottavat ratkaisuja myös kulttuuria koskeville tiedoille. Valtionavustustietokantaan on suunnitteilla käyttäjäliittymät rahoituksen tarkasteluun, mikä palvelee myös kulttuurin tietoa koostamalla kulttuurin rahoitustietoa eri lähteistä.

108 <https://minedu.fi/liikuntaindikaattorit>

Kulttuuritilastoinnin kannalta optimaalisia nämä ratkaisut tuskin kuitenkaan ovat: niiden luokittelu- ja muuttujatiedot määrittämään koko valtioneuvoston tasolla. Toisaalta niiden kautta on mahdollista saada tietoa, jota ei ole tällä hetkellä ollenkaan saatavissa kootusti.

Yhteishallinnoitu rekisteri tai muunlainen eri tiedonhaltijoiden tietoa yhdistävä tietovaranto ratkaisisi monta kulttuuritietoon liittyvää ongelmaa. Tilastotasolla Tilastokeskuksen kulttuuritilastot ovat ensisijainen, mutta se ei palvele tiedon varastointia ja hyödyntämistä rivitasolla. Kulttuurin omien tietovarantojen kehittäminen on mahdollista, mutta edellyttää resurssien ja kyvykkyyksien kasvattamista kaikilla tasoilla. Ne eivät ole siksi ensisijaisia toimenpiteitä. Silti tieteen eri rahoittajien tietoja yhdistävän tutkimustietovarannon¹⁰⁹ kaltaiset kokoavat tietovarannot ovat pitkällä tähtäimellä varteenotettava kehityssuunta toimialat ylittävälle kulttuurin tiedoille.

Yhteistyön tarve on joka tapauksessa välttämätön resurssien ja kyvykkyyksien kasvattamiseksi tiedon teknisessä keräämisessä ja jakamisessa. Olennaisia järjestelmätason tarpeita ovat tietojen julkaiseminen avoimena datana rajapinnoilta, jotta tietojen hakua voisi automatisoida eri tietolähteiden välillä sekä käyttäjäystävälliset tietokannat, jotka tuottaisivat käyttäjän tarvitsemia tietoja taustalla olevasta tietokannasta, kuten Museoviraston Museotilastoissa. Monet taide- ja kulttuuritiedon pienet tuottajat eivät kykene täyttämään yksinään tietojärjestelmätason kehittämisen vaatimuksia. Kehittämisen tarve ei ole tosin vain pienillä toimijoilla: vastaavia tietokantojen ja avoimien rajapintojen ratkaisuja puuttuu myös ministeriön ja virastojen tietosisällöistä ja Tilastokeskuksen kulttuuritilastoista.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Temaattinen tiedon julkaisu saman alan eri tietotoimijoiden yhteistyönä
- Yhteistyössä rakennettavat tietovarannot ja niiden avoimet rajapinnat esim. esittäville taiteille
- Tilastokeskuksen kokoamien tietojen laajentaminen sekä käytettävyyden parantaminen mukaan lukien avoimet rajapinnat
- Julkista ja yksityistä tietoa yhdistävien tietovarantojen rakentaminen sekä osana muita tietojärjestelmähankkeita (avustustietovaranto) että mahdollisuuksien mukaan kulttuurin erillisenä tietovarantona

109 <https://wiki.eduuni.fi/display/CSCTTV/Tutkimustietovaranto>

5.6 Kori 5: Analyysi- ja tulkintakyvykyys

Taiteen ja kulttuurin tieto- ja tilastoperustan haastatteluissa ja tilaisuuksissa on käsitelty suhteellisen vähän tiedon analytiikkaa, esittämistä ja tulkintaa. Samoin kehittämissuositusten painopisteenä on ollut tietoprosessin keskiosa: kerääminen, muodostus ja jakaminen. Syy on yhtäältä se, että tiedon perusteissa: laadussa, kattavuudessa ja saatavuudessa on kehitettävää niin paljon, että analytiikan pohtiminen on siihen nähden toissijaista. Toisaalta selvityksessä on haastateltu lähinnä tilastoihin syvälle vihkiytyneitä toimijoita, jotka pystyvät tiedon analyysiin ja tulkintaan vähintään osaamisalueensa osalta. Kulttuurin aluetietoperustan pilotti (alaluku 4.7) toi kuitenkin näkyvästi esille kulttuuritilastojen analyysin ja tulkinnan vaikeuden heti siirryttäessä tieto- ja toimiala-ammattilaisista kulttuurialan yleisammattilaisiin, poliitikoista ja kansalaisista puhumattakaan. Se, että kulttuuritilastoja työkeeseen tuottavat tai paljon käyttävät ihmiset osaavat tulkita tietoa, ei riitä, jos tavoitteena on taide- ja kulttuuripolitiikan tietoperustaisuuden lisääminen. Mitä enemmän tiedolle halutaan käyttäjiä ja käyttöä, sitä paremmin tietoa on oltava saatavilla paitsi raakadatanä, myös analysoituna ja tulkittuna tietona.

Kulttuurialan tilastojen yksi kehityseste on analyysikapasiteetin puute. Aiemmin esitettyjen tiedon yhteentoimivuuden ja teknisen koonnin parantumisen pitäisi pitkällä aikavälillä vapauttaa resursseja tiedon käsittelystä analyysiin ja tulkintaan. Analyysikapasiteettia tarvitaan toisaalta kulttuurin kokonaiskuvan muodostamiseen, kuten resurssien jakaumien analyysiin, toisaalta uusien tietotyyppien analyysiin. Monipuolistuvat datalähteet, kuten big data siirtävät tulevaisuudessa painopistettä tiedon hankkimisesta analyysiin ja tulkintaan. Toisin kuin kerätyllä tilastolla, big datalla ei tee mitään ilman mittavaa analyysia. Tällaisen tiedon analyysille tarvitaan jatkossa puitteet myös kulttuurin alalla. Samoin kehittyvien rekisterien parempi hyödyntäminen vaatii lisää analyysikapasiteettia. Esimerkiksi Tilastokeskuksen aineistojen, tulorekisterin ja tekijänoikeustietojen kautta on mahdollista saada parempaa tietoa myös kulttuurin kentästä, mutta se edellyttää panostuksia tiedon jatkuvaan analyysiin.

Tilastokeskuksen kulttuuritilastojen tekstiselosteet sekä tiedotuskeskusten raportit ja vuosikertomukset ovat keskeisiä kulttuuritiedon tulkinnan lähteitä. Ne ovat kohtuullisen helposti saatavilla ja luettavissa, jos alan tilastointia muuten seuraa. Samakaltaisia tiiviitä tulkintoja vuosittaisista tilastoista kaivattaisiin myös muilla taiteen ja kulttuurin aloilla, joissa vastaavia tulkintatekstejä ei vielä tuoteta. Tekstimuotoisen analyysin rinnalla käytetään entistä enemmän visuaalisia esitystapoja. Yksittäiset tiedotuskeskukset ovat tehneet kulttuuritiedosta visualisointeja oman toimialansa datan osalta. Hyvänä esimerkkinä voi

pitää kulttuurin TEA-viisaria, jonka dataprosessiin kuuluu myös tiedon koonti, pisteytys ja visualisointi helposti käytettävälle tietolustalle¹¹⁰.

Analyysi ja tulkinta eivät näissä suosituksissa ole painopiste. Tämä ei johdu siitä, etteikö asia olisi tärkeä, vaan että tietoprosessin kehittäminen tiedon tuotannon aiemmissa vaiheissa toivottavasti vapauttaa vähitellen resursseja myös tiedon analyysiin. Toisaalta analyysien ja tulkintojen tarve on jatkuva ja kasvava. Analyysi- ja tulkintakyvykkyyden kasvattaminen on siksi viides kehittämiskohde taiteen ja kulttuurin tietoperustan kehittämisessä.

Ehdotetut toimenpiteet:

- tiedontuottajien analyysi- ja visualisointiosaamisen lisääminen
- tilastokeskuksen ja muiden tilastoviranomaisten resurssien vahvistaminen aineistojen yhdistämiseen, analyysiin ja tulkintaan
- tietolustojen rakentaminen merkittäväksi tunnistettuihin politiikka-alueisiin ja hankkeisiin

5.7 Kehittämisen kustannukset ja edellytykset

Kulttuurin tietoperustan kehittäminen maksaa. Tämän selvityksen tarkkuustaso ei riitä kustannusten uskottavaan arviointiin selvityksen toimeksiannon toivomalla tasolla. Se, millaisilla kustannuksilla toimialalle riittäväksi tai välttämättömäksi katsottu tietoperusta syntyy ja kenelle kustannukset kohdentuvat, riippuu siitä, miten kehittämistyö rajataan ja kohdennetaan. Esimerkiksi tietolustan luominen voi olla tuhansien, kymmenien tuhansien tai jopa sadan tuhannen euron hanke, riippuen siitä, miten laajasti eri kulttuuritiedon aloja ja sisältöjä siihen halutaan sisällyttää. Samoin tietorakenteiden mallinnustyö voi olla joiltakin osin hyvin suoraviivaista ja nopeaa, joiltakin osin tuottaa vuosien hiomista vaativan työn. Kehittämisen vaihtoehtoja on paljon, samoin etenemisen tapoja.

Lähtöleveysuudessa realistiset toimenpiteet kohdistuvat ohjausryhmän validointityöpajan perustella yhteistyöhön, apuun ja tukeen. Tämä on toimenpide-esityksissä esitetyn tietokoordinaattorin tehtävä. Tietokoordinaattorin tehtävä tarkoittaa henkilötöykustannuksia koordinaattorin sijoituksesta riippuen opetus- ja kulttuuriministeriölle, Taiteen edistämiskeskuselle tai Tilastokeskukselle. Yhteistyön rakentaminen ei tuota mittavia kustannuksia henkilötöyön lisäksi, mutta pohjustaa toimijoiden kyvykkyyttä ja yhteistä käsitystä esimerkiksi konkreettisista tiedonkeruu-, tietomalli- ja tietolustahankkeista. Yhteistyön hiomista

110 <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?view=KUL>

tarvitaan, koska yhdelläkään toimijalla ei ole kaikkia olennaisia toimintoja omassa käsisään. Hajautuneen toiminnan kehittäminen on siksi hitaampaa kuin keskitetyn. Valmiutta toimijakentällä kuitenkin haastattelujen ja työpajojen perusteella on, kunhan sen tueksi löytyy koordinaatiota, asiantuntijatukea ja resursseja konkreettiseen kehittämistyöhön edettäessä.

Tietojärjestelmätason mittava kehittäminen on validointityöpajan perusteella vielä epärealistinen tavoite. Kulttuurin yhteistä tietovarantoa saadaan siis todennäköisesti odottaa, ellei opetus- ja kulttuuriministeriö päätä panostaa merkittävästi kulttuurin alan tietoperustan kehittämiseen nopeasti ja merkittävästi ja saattaa näin toimiala tietoperustan osalta paremmin verrannolliseksi esimerkiksi koulutuksen ja tieteen tietoperustan kanssa. Tämä on sekä kustannus- että toimijuuskysymys. Kulttuurin tietovarannon pitää kyetä yhdistämään julkista ja yksityistä tietoa, mikä tekee sen kehittämisestä monitahoisempaa kuin pelkän viranomaistietoa kokoavan tietolustan (vrt. Vipunen). Selkeät, suppeat hankkeet kuten esittävän taiteen tietokanta tai yksittäiset temaattiset tietolustat ovat kustannuksiltaan helpommin arvioitavissa, kunhan tietotarpeet määritellään selkeästi. Nykyisiä järjestelmiä voidaan kehittää paremmiksi pienilläkin kustannuksilla.

Toimenpiteet ovat myös riippuvaisia toisistaan. Tiedon paremmat rakenteet ja helpompi saatavuus vähentävät niihin nojaavien kehittämiskohteiden, kuten analyysin ja julkaisemisen kustannuksia. Esimerkiksi temaattisten tietolustojen kustannukset riippuvat suoraan siitä, saadaanko data avoimille rajapinnoille automatisoiduksi. Alueellisen tilannekuvan vuosittainen päivitys käsin noudettavista tiedoista arvioitiin useiden tuhansien eurojen vuosittaiseksi kustannukseksi, kun taas tätä kustannusta ei tule, jos aineisto saadaan päivittymään automaattisesti. Silloin vastaavasti rakennuskustannukset ovat vähän korkeammat, mutta kustannus tasaantuu tiedon elinkaaren myötä.

Kulttuurin tilastoinnin perusresursseja ei tässä selvityksessä ole tarkasteltu. Ne kuitenkin hajaantuvat vastaavalla tavalla kuin tiedon tuotantokin. Toimenpide-ehdotuksissa on joidakin lisäyksiä perusresursseihin erityisesti Tilastokeskukselle, jos ja kun sen hallinnoimia aineistoja halutaan jatkossa hyödyntää tehokkaammin.

6 Taiteen ja kulttuurin tietoperustan tulevaisuus

Taiteen ja kulttuurin tietoperusta on kuin taide ja kulttuuri itse: moninainen, rikas ja vaikeaselkoinen. Kulttuurin tietoperustan tulevaisuus voi kuitenkin olla paljon nykyistä selkeämpi. Tietoa pystytään kokoamaan järkevämmiksi, käytettävimmiksi kokonaisuuksiksi, kulttuurin perustiedoista voidaan koota kulttuurin tilannekuvaa valaiseva perustietojen joukko, yksittäisiä tietopuutteita voidaan täydentää ja teknisiä käyttöliittymiä parantaa. Tietoperustan kehittäminen vaatii yhteistyötä, neuvottelua ja myönnytyksiä, osaamisen kehittämistä ja raakaa työtä. Tärkein edellytys tälle on tiedon arvostaminen niin paljon, että siihen käytetään myös aikaa, vaivaa ja rahaa. Tieto ei ole erillinen prosessi ja kehittämiskohde, vaan elimellinen osa politiikan välineiden suunnittelua.

Taiteelle ja kulttuurille tieto on lopultakin vain väline. Taide- ja kulttuuritoiminnan ydin on suurelta osin tilastojen ja tietojen tavoittamattomissa kokemuksina, luovuutena, hyvinvointina ja ihmisyyden ilmauksena. Hyödyllistä tietoa on vain se, mikä auttaa taidetta ja kulttuuria sekä sitä koskevaa politiikkaa kohdentamaan resurssejaan paremmin, tunnistamaan herkemmin toiminnan erilaisia vaikutuksia ja toimimaan kestävämmällä tavalla. Siksi jokaisen taiteen ja kulttuurin tietoperustan tulevan kehittämistehtävän pohjaksi kannattaa miettiä: tuottaako tämä enemmän hyvää kuin entinen tieto. Jos tuottaa, on se todennäköisesti kehittämisen arvoinen asia.

Liite 1: Haastatellut tahot

Kai Amberla, Finland Festivals
Asta Boman, Ornamo
Petra Havu, opetus- ja kulttuuriministeriö
Hanna Helavuori, TINFO ry
Jaana Ikonen, Tampereen työväenteatteri
Paula Karhunen, Taiteen edistämiskeskus
Sari Karttunen, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore
Kirsi Kaunisharju, opetus- ja kulttuuriministeriö
Eliza Kraatari, Etelä-Pohjanmaan liitto
Leena Laaksonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
Sakari Laiho, Kustannusyhdistys
Tuula Lybeck, Valtiovarainministeriö
Anne Mattero, opetus- ja kulttuuriministeriö
Ville Ojanen
Juho Rajaniemi, Tampereen yliopisto
Anna-Mari Rosenlöf, Taikusydän
Tommi Saarikivi, Suomen teatterit ry
Hannu Saha, Musiikin edistämissäätiö
Tapani Sainio, opetus- ja kulttuuriministeriö
Päivi Salonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
Katri Santtila, opetus- ja kulttuuriministeriö
Johanna Selkee, Kuntaliitto
Márta Schmidt, Helsingin barokkiorkesteri
Anu Suoranta, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry
Mervi Tiensuu-Nylund, opetus- ja kulttuuriministeriö
Lotta Vaulo, Sirkuksen tiedotuskeskus
Jorma Walden, opetus- ja kulttuuriministeriö
Kaisa Weckström, Tilastokeskus
Helena Värri, Suosio ry

Lisäksi haastateltiin neljä henkilöä, joilta ei saatu nimenomaista suostumusta nimitiedon julkistamiseen tässä luettelossa.

Liite 2: Kulttuurin aluetietoperustan pilotti ja suositukset tiedon käytön kehittämiseksi

1.1 Alueellinen pilotti kulttuuria koskevalle tiedolle

Aluetason tiedon tarve on keskeistä aluekehittämisessä. Kulttuuripolitiikassa tietoa on useimmiten tuotettu valtakunnallisesti tai taiteenaloittain, jolloin poikkileikkaavia kulttuuripolitiikan näkökulmia, kuten alueellisuutta, on käytetty vähemmän. Alueellisesta näkökulmasta tiedon saatavuus, käytettävyys ja esittäminen ovat monimutkaisempia asioita kuin taiteenaloittaista tietoa tuotettaessa. Edellä mainitut todettiin vuonna 2018 valmistuneessa kulttuurin aluetietoperustan esiselvityksessä, joka sisälsi kartoituksen kulttuurin tietolähteistä sekä arvion tietolähteiden toimivuudesta suhteessa kulttuuripolitiikan alueellisiin tavoitteisiin ja tehtäviin. Esiselvityksen keskeisinä johtopäätöksinä oli, että kulttuurin aluetiedossa ja saatavuudessa on olennaisia aukkoja sekä täydennys- ja kehitystarpeita. Selkeästi kaikkein suurimmaksi haasteeksi kulttuurin tietotuotannossa ja tiedon käytössä nostettiin esiselvityksessä tiedon hajanaisuus. Kulttuuritietoa tuottavat lukuisat eri tahot eikä kaikkia näitä tietolähteitä pystytä hyödyntämään, koska tiedon löytäminen, käyttö ja hyödyntäminen on työlästä. Kehittämissuhteet liittyivät tietoperustan laajentamiseen ja yhdenmukaistamiseen sekä tiedolla johtamiseen ja tiedon hyödyntämiseen.

Esiselvityksen yhtenä kehitysehdotuksena oli kehittää kulttuuritietoa näkyväksi pilottikokeilujen avulla. Kulttuurin aluetietoperustan pilotti toteutettiin vuoden 2019 aikana. Pilottikokeilun avulla testattiin esiselvityksessä ehdotettujen tietolähteiden saatavuutta, käytettävyyttä, tulkintaa ja hyödyllisyyttä viiden maakunnan kanssa.

Pilotissa toteutettiin maakuntien kanssa kulttuurin alueellisen tilannekuvan käyttöprosessi esiselvityksen tilannekuvan testaamiseksi aina tarpeiden ja toimijoiden tunnistamisesta tiedon etsimiseen, analyysiin ja tulkintaan. Työvaiheet on tiivistetty taulukkoon 1.

Taulukko 1. Pilotin työvaiheet.

Tarpeet ja tarvitsijat	Pilottien yhteyshenkilöt jäsensivät keskeisiä tiedon tarpeita, tiedon käyttötilanteita ja toimijoita, jotka tietoa alueella tarvitsevat ja/tai joita tarvitaan kulttuurin alueellisen tilannekuvan ylläpitämiseen ja kulttuurin eri ulottuvuuksien edistämiseen aluetasolla. Tämä toteutettiin yhteisessä aloitustilaisuudessa sekä sähköisellä alustalla toteutetussa kyselyssä
Teemat ja sisällöt	Alueet arvioivat, täydensivät ja rajasivat tilannekuvan sisältöjä sekä alueiden välisen vertailun että alueiden omien käyttötarpeiden näkökulmasta. Tämä toteutettiin sähköisellä alustalla toteutetussa kyselyssä sekä alueilla pidetyissä työpajoissa
Saatavuus ja prosessointi	Pilotoitiin tiedon keruu eri tietokannoista, tiedon jakelu, käsittely ja visualisointi eri alustoilla (xls, Tableau) sekä ideoitiin ja osin testattiin tiedon jakelualustoja (maakuntien teemasivut, maakuntien tilannekuvat, erilliset esitykset, tilannekuvatyökalu). Tämä toteutettiin sähköisellä alustalla toteutetussa kyselyssä, alueiden kanssa käydyissä puhelinkeskusteluissa, yhteisessä Skype-tapaamisessa sekä MDI:n omana työnä.
Käyttö ja tulkinta	Alueet toteuttivat kukin oman työpajansa, jossa tulkittiin, jäsennettiin ja käytiin läpi tietoa, sen tulkintaa ja käyttöä.
Palaute	Alueet antoivat palautetta sekä tietoperustasta että pilotista
Raportointi ja toimenpide-ehdotukset	Pilotointiprosessissa saadun materiaalin perusteella tulokset raportointiin ja muodostettiin toimenpide-ehdotukset.

1.2 Alueellisen tiedon tarpeet ja tarvitsijat

Kulttuuripolitiikalle on tavanomaista tuottaa ja tarkastella tietoa ja tilastoja taiteen ja kulttuurin alojen mukaan, esimerkiksi visuaalisena taiteena, säveltaiteena, esittävänä taiteena ja sanataiteena. Alueellinen näkökulma kulttuuriin edellyttää kuitenkin toiminnallista tai palvelujen kokonaisuutta kuvaavaa tietoa. Tavoitteena on silloin saada ymmärrys, miten alueen kulttuuritoiminta on painottunut, onko siinä puutteita tai erityisiä vahvuuksia, ja miten nämä kehittyvät kokonaisuutena.

Kulttuuripalveluiden kokonaisuutena alueellinen tarkastelunäkökulma on relevantti, kun tietoa tarvitaan aluekehittämisen tueksi. Kulttuuripalveluita ei kuitenkaan aina tuoteta alueellisesta lähtökohdasta. Osa kulttuuripalveluista tuotetaan pääosin kuntien toimesta, kuten kuntien kulttuuripalvelut ja kirjastopalvelut. Toisaalta valtionosuusrahoitteiset taide- ja kulttuurilaitokset sijaitsevat pääosin maakuntakeskuksissa, samoin merkittävä osa kaupallisista kulttuuripalveluista. Näitä käytetään yli kunta- ja maakuntarajojen. Osalla toimijoista on myös kuntia laajempia vastuuta, kuten vastuumuseoilla, alueteattereilla ja -orkestereilla. Joitakin palveluita voidaan tuottaa ylikunnallisessa yhteistyössä, esim. vapaan sivistystyön tai taiteen perusopetuksen palvelut.

Alue muodostaa toiminnallisen tason lisäksi hallinnollisen tason, jossa kulttuuria voidaan edistää. Kulttuurin alueellisia toimijoita ovat mm. maakuntien liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY) aluehallintovirastot, Taiteen edistämiskeskus sekä taiteen ja kulttuurin aluekeskukset. Kulttuuri kiinnostaa aluetasolla myös esimerkiksi kehitysyhtiöitä ja oppilaitoksia. Näillekin on tarpeen tuottaa taiteen ja kulttuurin alat ylittävää, mutta alueellista kokonaisuutta kuvaavaa tietoa. Kulttuurin alueelliselle tiedolle on siis tarvetta ja tarvitsijoita.

Pilottiin osallistuneissa maakunnissa kulttuurin alueelliseen edistämistyöhön nähtiin kuuluvan lukuisa määrä eri organisaatioita. Keskeisiä toimijoita ovat maakunnat, jotka yhtä lukuun ottamatta vastasivat pilotin toteutuksesta. Maakuntien liitoille kulttuurin edistäminen on kirjattu yhdeksi aluekehittämisen tehtäväksi. Alueiden kehittämisestä annettu laki määrittelee maakuntien yhdeksi tehtäväksi alueen kulttuurin edistämisen sekä tarkemmin kulttuuria koskevien suunnitelmien ja kehittämistoimenpiteiden yhteensovittamisen. Kulttuuri on tässä yhteydessä laajempi ilmiö kuin taide- ja kulttuuripolitiikka, käsittäen lisäksi esimerkiksi identiteetin ja kotiseututoiminnan. ELY-keskukset ovat toinen keskeinen toimija, ja niiden tehtäviin puolestaan kuuluu kulttuurin edistäminen mm. luovan talouden edistämisen näkökulmasta. Kolmas toimija on Taiteen edistämiskeskus, jonka tehtäväksi on laissa määritelty taiteen edistäminen ja kulttuurin edistäminen siltä osin kuin se ei kuulu muun viranomaisen tehtäviin, taiteilijoiden työskentelyedellytysten edistäminen sekä alueellisten taidetoimikuntien toiminnasta vastaaminen. Näiden lisäksi taiteenaloilla on alueellisia organisaatioita, kuten tanssin aluekeskukset. Kunnat ovat myös tärkeä toimija ja niiden vastuulla on järjestää paikallista kulttuuritoimintaa, jonka toteuttamiseksi kuntien tulee mm. edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä ja luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle. Kuntien kulttuuritoiminnasta säädetään lailla. Kuntien kulttuuritoimintalain säädös kuntien sisäisestä, kuntien välisestä sekä kuntien ja muiden toimijoiden välisestä yhteistyöstä tuo mukanaan yksittäistä kuntaa laajemman näkökulman kulttuurin edistämiseen ja siten myös tarpeita erilaiselle tiedolle. Edellä mainittujen lisäksi sairaanhoitopiirit ja kehittämissyhtiöt voivat myös olla mukana alueellisessa yhteistyössä kulttuurin saralla. Pilottimaakuntien nimeämiä kulttuurin käyttäjätahoja ja -verkostoja on listattu alla.

KULTTUURIN ALUEELLISEN TILANNEKUVAN MAHDOLLISIA KÄYTTÄJIÄ

Maakunnallinen kulttuurityöryhmä, kulttuurifoorumi tai epävirallinen kulttuuri toimijoiden verkosto

Kuntien kulttuurivastaavien verkosto, kaupunkien kulttuuri-, tai sivistysjohtajat

Maakunnallinen hyvinvointityöryhmä, kuntien hyte-vastuuhenkilöt, sairaanhoitopiiri, kulttuurihyvinvoinnin tuottajat

Maakunnallinen kulttuuriympäristötyöryhmä, maakunta-arkkitehti

Luovan alan asiantuntijat, Elyn luovan talouden kontaktiverkosto,

Ammattikorkeakoulut, säätöt, elinkeinoyhtiöt,

Suurimmat festivaalit, museot ja kulttuurikeskukset, lastenkulttuurikeskus

Taiteen edistämiskeskus

Maakunnalliset ja kunnalliset järjestöyhteyshenkilöt ja järjestöagentit

Alueen tehtäväkenttä on valtion ja kuntien tehtäviin verrattuna erilainen. Alueella ei yleensä suoraan järjestä kulttuuri toimintaa, mutta alueella voidaan rahoittaa kulttuuria esim. hanketoiminnan tai yhteistyön kautta. Alueella toimitaan usein verkostojen, tiedottamisen ja yhteistyön kautta. Kulttuurin edistämisen alueen vastuut sirpaloituvat yksittäisille organisaatioille: osalle tarkempana, osalle epämääräisempänä. Yhteistyölle ei ole määriteltyjä rakenteita. On alueesta kiinni, miten tahot tekevät yhteistyötä vai tekevätkö lainkaan. Alueen työ on usein näkymättä jäävää vaikuttamis-, vakuuttamis- ja verkostoimintaa, jolla vaikutetaan alueellisiin strategioihin, hankkeiden edistämiseen ja yhteistyön syntymiseen. Esimerkiksi alueellinen toimija voi tilaisuuksilla, tapaamisilla ja yhteydenpidolla tukea taiteilijoita ja kulttuuri toimijoita hakemaan rahoituksia ja vaikuttaa näin siihen, että rahoitukset tulevat haetuksi. Tämä näkyy myöhemmin kulttuuri- ja taide toimintana, taiteilijoiden työllisyytenä ja vaikuttaa osaltaan alueen elinvoimaan.

Alueellisella tasolla taiteen ja kulttuurin välilliset vaikutukset ovat vahvasti esillä. Taide ja kulttuuri tukevat strategista ja alueiden taloudellista kehitystä sekä edistävät myös terveyttä ja hyvinvointia alueilla. Kulttuuripoliittisista tavoitteista painottuvat saatavuus ja saavutettavuus. Tämä tarkoittaa tarvetta tuottaa tietoa julkisten kulttuuripalveluiden ohella ainakin seuraavista asioista:

- yritysten, järjestöjen ja yksittäisten henkilöiden tuottamasta kulttuurista sekä näiden suorista ja välillisistä taloudellisista vaikutuksista,

- eri kanavista tulevan kulttuurirahoituksen määrästä ja hakijatilanteesta,
- ihmisten saamista kulttuuripalveluista ja kulttuurin saavutettavuudesta
- luovien alojen yritysten määrästä ja liiketoiminnosta sekä alan työllisyydestä.

Kulttuurihyvinvointi on viime vuosina ollut suurimmassa osassa maakuntia keskeisin kehittämisteema. Toinen keskeinen teema on ollut luovan talouden kehittäminen. Kulttuurista aluetasolla on puhuttu myös mm. elinikäisen oppimisen ja työhyvinvoinnin verkostoissa sekä taiteen perusopetuksen kehittämisen yhteydessä. Lisäksi useimmissa pilottimaakunnissa on vähintään sivuttu kuntien välistä yhteistyötä, kansainvälisyyttä ja työllisyyttä. Kulttuurimatkailu, kotouttaminen, lastenkulttuurin ja kulttuurikasvatussuunnitelmien edistäminen ja kulttuurin saavutettavuuden edistäminen ovat myös mainittuja teemoja kuluvan vuoden kehittämisteemoista. Kulttuuria koskevalle tiedolle ominaista aluetasolla onkin tarve sille, miten kulttuurin tietoa voidaan hyödyntää kulttuurin itsensä lisäksi monilla muilla aloilla, teemoissa ja asioissa.

Aluetasolla kulttuuria koskevaa tietoa käytetään ennen kaikkea vaikuttamiseen, kuten edunvalvontaan, rahoituksen perusteluihin, strategiatyöhön, merkitysten ja vaikutusten avaamiseen eri sektoreilla ja laajemmin kulttuurin, kulttuuriympäristöjen ja taiteen arvostuksen lisäämiseen. Tämä liittyy suoraan alueellisten toimijoiden välilliseen rooliin. Vaikuttamiseen pyrkivältä tiedolta vaaditaan luotettavuuden, vertailukelpoisuuden ja kattavuuden ohella sellaisiakin piirteitä kuten vakuuttavuutta, laaja-alaisuutta ja jopa dramaattisuutta.

KULTTUURIN ALUEELLISEN TIEDON KÄYTTÖTARPEET

Vaikuttamiseen, suunnitteluun ja olemassa olevien resurssien hahmottamiseen.

Alueellisen ja kunnallisen strategiatyön tueksi.

Toimialan kehittämistyöhön, arviointiin ja seurantaan.

Rahoituslähteiden tehokkaan hyödyntämisen varmistamiseen.

Kulttuurin edunvalvontaan päätöksenteossa.

Julkisen keskustelun välineeksi.

Maan sisäisen seurannan välineeksi, jotta kansalaisten tasavertainen kohtelu varmistetaan.

Pitkäjänteiseen seurantaan sekä tiedolla johtamiseen.

Erityisesti vaikuttavuuden arviointiin.

Kulttuurin merkityksen ja hyvinvointivaikutusten avaamiseen.

Vuotuisen kehityksen arviointiin.

Palvelujen laajuuden ja vaikuttavuuden arviointiin.

Matkailun kehittämiseen.

Hyvinvointibarometriin ja -kertomukseen.

Tavoitteiden asettamiseen.

Hyte-työn johtamisen tueksi ja käytännön toiminnan suunnitteluun.

Maakunnan brändin tunnistamiseen ja vahvistamiseen.

Kulttuuriympäristökohteiden huomioimiseen ja arvostuksen lisäämiseen.

1.2.1 Tieto tukee alueellista kulttuurin edistämistä

Alueellinen työ organisoituu pitkälti alhaalta ylös, yksittäisten toimijoiden ja yhteistyösuh-
teiden kautta laajemmiksi ja vakiintuneemmiksi toimintamalleiksi. Kulttuurin alueelliset
verkostot ovat monin paikoin vahvistuneet viimeisten vuosien aikana mm. kulttuurihyvin-
vointityön myötä. Työ on monin paikoin siinä pisteessä, että sille kaivataan valtakunnan
tasolta, eritoten ministeriöstä, mahdollistavia ja tukevia linjauksia sekä tekoja. Valtakun-
nalliset alueelliset linjaukset, kuten Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä -asiakirja tai
alueellista näkökulmaa vahvistavat tapaamiset, kuten Taiteen edistämiskeskuksen alue-
kumppanuuksien päivä ja Kotiseutuyhdistyksen maakuntatapaamiset ovat olennaisia ko-
kemusten jaon pisteitä aluetason toimijoille. Tietoperusta on sekä suora että välillinen alu-
eellisen toiminnan tuen väline. Sen lisäksi, että alueiden tarvitsemaa tietoa on ylipäättään

paremmin saatavilla, on eri aluetasoisien tiedon näkyväksi tekeminen samalla keino viestiä alueellisen näkökulman tärkeyttä. Kun eri aluetasoisia tietoa pidetään tärkeänä ja tuodaan esille, tuodaan samalla esille sitä, että alueet ovat kulttuuripolitiikalle tärkeitä. Alueellisen tiedon esille tuomisen nähtiin vahvistavan tiedon käytön osaamista ja tietolähteiden tuntemista. Tietoon pohjautuvaa kehittämistä tulisi tehdä yhä enemmän ja vahvistaa mm. tilastotietoon liittyvää osaamista.

Ennakointitieto ja tulevaisuusorientaatio ovat tietotarpeita, joihin aluetietoperusta ei pysty vastaamaan. Jääkin epäselväksi, mikä olisi se kulttuuria suoraan käsittelevä tieto, joka olisi tulevaisuusorientoitunutta. Sen sijaan väestötietojen ja muiden yhteiskunnan kehitystä kuvaavien ennakkotietojen käyttö olisi tarpeellista myös taiteen ja kulttuurin aloilla. Pilotin aikana asiaa sivuttiin joitakin kertoja, mutta syvempää pohdintaa siitä, mitä esimerkiksi syntyvyyden aleneminen ja muuttoliike tarkoittaa toisaalta kasvavien, toisaalta supistuvien alueiden kulttuuripalveluille, ei käyty.

1.2.2 Kehittämisehdotukset alueellisen toimijuuden ja tiedon käytön tukemiseksi

Kulttuurin alueellista toimijuutta ja tiedon alueellista käyttöä tukevia toimenpiteitä ovat esimerkiksi:

- Kulttuurin alueellisten verkostojen ja niiden keskinäisten yhteyksien tukemisen jatkaminen. Taiteen edistämiskeskuksen aluekumppanuuksien päivä ja Taikusydämen alueverkostot ovat jo tuoneet myönteistä yhteistyötä ja yhteyksiä alueiden välille, mutta suoraa dialogia ministeriön kanssa kaivataan edelleen.
- Alueellisten toimijoiden laajuuden ja moninaisuuden tunnistaminen myös eri taiteen ja kulttuurin aloilla.
- Tietoon perustuvat syötteen, julkaisut ja viestintä: esimerkiksi alue-näkökulmaa palvelevien tilasto- ja tietojulkistusten viestiminen alueellisille toimijoille.
- Säännöllistä yhteydenpitoa ja viestintää sekä tietoperustasta että kulttuurin edistämisestä alueilla laajemmin.

1.3 Kulttuurin alueellisen tilannekuvan indikaattorit

Kulttuurin alueellisen tilannekuvien indikaattorit määriteltiin kulttuurin aluetietoperustan esiselvityksen raportissa. Alueellisen tilannekuvan lähtökohdat olivat esiselvityksessä:

- tieto kattaa olennaiselta osin sekä maakuntien kulttuurin edistämisen tehtäväkenttä että kulttuuripolitiikan alueelliset tavoitteet,
- tieto kuvaa olennaisella tavalla alueen kulttuuritoiminnan erityispiirteet,
- ilmiöt ja käsitteet ovat yleistajuisia sellaisenaan tai tiiviillä selitetehtillä,
- tieto on saatavissa alue- tai kuntatasolla,
- tieto on vertailukelpoista alueiden välillä sekä
- tiedosta on saatavilla aikasarjoja alueen kehityksen kuvaamiseksi.

Alkuperäisessä tilannekuvassa oli 32 indikaattoria, joista taulukossa 4 esitettyjen 25:n indikaattorin data saatiin lopulta käyttöön. Alueellinen tilannekuva pyrkii kattamaan viisi aihepiiriä, kulttuurin rahoituksen, luovan talouden ja kulttuurialojen työllisyyden, kulttuuripalveluiden tarjonnan ja käytön, taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset sekä kulttuuriympäristöt ja alueellisen identiteetin.

Taulukko 4. Pilottiprosessin indikaattorit ja prosessin aikana tehdyt täydennykset.

Kulttuurin ja taiteen rahoitus	Luova talous ja kulttuurialojen työllisyys	Kulttuurin tarjonta	Kulttuuripalveluiden käyttö	Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset	Kulttuuriympäristöt ja alueellinen identiteetti
1. Kuntien kulttuuritoiminnan nettokustannukset €/as.	1. Kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten toimipai- kat (lkm)	1. Yleisten kirjasto- jen aukiolotunnit sekä täydennyksenä vuosimuutos %	1. Yleisten kirjastojen kokonaislainaus per 1000 asukasta	1. Vähintään kerran kuukaudessa kult- tuuria harrastavien nuorten osuus ikä- luokasta	1. Valtakunnallisesti merkittävät raken- netut kulttuuriym- päristöt (lkm)
2. Taiteen edis- tämiskeskuksen jakamat apu- rahat/avustuk- set, €	2. Kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten toimipaik- kojen henkilöstö (lkm)	2. Kansalaisopistojen kulttuurialan ope- tustunnit	2. Ammatillisesti hoi- dettujen museoiden kaikki käynnit	2. Vähintään kerran viikossa kulttuuri- palveluita käyttävi- en yli 75-vuotiaiden osuus	Täydennys: 2. Rakennetun kulttuuriympä- ristön avustukset (Museovirasto, ELY- keskukset)
3. OKM:n har- kinnanvaraiset avustukset, €	3. Kulttuurin ja joukkoviestinnän yritysten toimipaik- kojen liikevaihto / henkilö	3. Taide- ja kulttuu- rifestivaalien määrä (Finland Festivals)	3. Esittävän taiteen esitysten kävijämäärä (teatterit)		

Kulttuurin ja taiteen rahoitus	Luova talous ja kulttuurialojen työllisyys	Kulttuurin tarjonta	Kulttuuripalveluiden käyttö	Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset	Kulttuuriympäristöt ja alueellinen identiteetti
4. Vos:n piirissä olevien kulttuurilaitosten rahoitus, €	4. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla (lkm) ja kaikkien toimialojen työlliset	4. Esittävän taiteen esitysten määrä (teatterit)	4. Taide- ja kulttuurifestivaalien kävijämäärä (Finland Festivals)		
	5. Ulkomaisten ja kotimaisten matkailijoiden kulutus kulttuuripalveluihin	5. Museoiden aukiolotunnit	5. Kulttuuripalveluita vähintään 1-3x / kk käyttävien osuus		
	6. Kulttuurialan sekä kaikkien koulutusalajien tutkinnon suorittaneet työlliset (ja työvoima)		6. Niiden osuus, jotka ovat saaneet tarpeensa nähden riittävästi kulttuuripalveluita		
	7. Kulttuurialan sekä kaikkien koulutusalajien tutkinnon suorittaneet työttömät (ja työvoima)		Täydennys: VOS-teattereiden ja orkestereiden kävijämäärät sekä vuosimuutos %		

1.3.1 Tilannekuva tuottaa yleiskuvaa alueiden välisistä eroista

Yleinen palaute pilottiprosessista on, että alueiden välisen tilannekuvan luomisessa indikaattoripaketti on toimiva. Indikaattorit toimivat tilannekuvan ylläpitämisenä, trendien ja alueiden välisten suhteiden yleiskuvana. Indikaattoripaketti ei kuitenkaan tarkkuudeltaan riitä alueellisen suunnittelun tarpeisiin tai yksittäisen aihepiirin tarkasteluun alueiden välillä. Käyttäjystävällisin ratkaisu olisi luoda aineistoon syvempiä tasoja, jolloin tietöalustan kautta pääsisi pureutumaan esim. kunta-, taiteenala- tai toimialatarkkuuteen. Tämä on teknisesti mahdollista, jos aineisto on saatavilla halutulla tasolla, mutta on myös rakenteeltaan vaativampi ja kustannuksiltaan kalliimpi. Yksinkertainen ratkaisu olisi linkittää tilannekuvan indikaattorit alkuperäisiin tietolähteisiin, jolloin tilannekuva olisi samalla alueellisen tiedon portaali.

Tilannekuvan tarkkuus ei myöskään riitä koko kulttuurin kenttää koskevien johtopäätösten ja vaikutussuhteiden tarkasteluun aluetasolla tai alueiden välillä. Se ei esimerkiksi pysty tuomaan esiin eri rahoituslähteiden kokonaissummaa tai eri taiteenalojen välisiä painotuseroja. Myös sen kyky nostaa esiin alueiden kulttuurielämän järjestäytymisen erityispiirteitä on heikko. Enemmistö tiedoista koskee julkisesti rahoitettuja kulttuuripalveluita, jolloin se tuottaa suuria kulttuurilaitoksia omaaville alueille parempaa tilannekuvaa kuin

alueille, joissa painottuvat tilannekuvasta puuttuvat kaupalliset ja kolmannen sektorin kulttuuripalvelut.

Kulttuuria koskevasta tiedosta merkittävä osa koskee panoksia ja tuotoksia, eli mitä on rahoitettu ja mitä toimintaa on järjestetty. Kulttuurin, kuten muidenkin politiikan alojen kohdalla kaivataan entistä enemmän vaikuttavuustietoa, eli mitä toiminnalla on lopulta saatu aikaiseksi suhteessa resursseihin. Tämänkaltaista tietoa ei tilannekuvassa ole, eikä sitä kulttuurin alalla ole tilastotasolla saatavilla. Kulttuuripolitiikan vaikuttavuusindikaattoreita on jäsennetty opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2009 julkaisemassa selvityksessä.¹¹¹

Pilotissa testattu tietoalustapohjainen ratkaisu sai hyvää palautetta, koska siinä tieto oli koottu toimijoille valmiiksi yhteen paikkaan. Tietoalustan tapainen kooste onkin varmasti käyttäjäystävällinen ratkaisu aluenäkökulman kaltaisessa poikkileikkaavassa teemassa, jossa tiedon koostaminen edellyttää lukuisten eri aineistolähteiden läpikäymistä. Tämänkaltaiset datan esitys- ja analyysialustat ovat jo laajasti käytössä tilannekuvan ja seurannan työkaluina. Tietoalusta vaatii kuitenkin huolellista esitystavan ja metatietojen kehittämistä.

1.3.2 Indikaattoripaketin teemakohtainen tarkastelu

1.3.2.1 Kulttuurin rahoitus

Kulttuurin rahoituksen teemassa indikaattoreista erityisesti kuntien nettokäyttökustannukset herättivät epäilystä tietojen vertailukelpoisuudesta ja kattavuudesta. Nettokäyttökustannuksista kaivattiin tarkempaa dataa: tietoja pitäisi saada osiin sekä sisällöllisesti (mihin kulttuurin osa-alueisiin rahaa käytettiin, mikä on kiinteistökulujen tms. osuus) että kunnittain (miten nettokäyttökustannukset vaihtelevat kunnittain). Alueellisen keskiarvon ei katsottu kertovan kovin paljoa. Tätä tietoa on sinällään saatavilla, mutta alueellinen tilannekuvan yksittäiseksi indikaattoriksi tiivistäminen kadottaa toimijoiden kaipaamaa eriteltävyyttä. Kuntien kulttuuritoimen tilastointia on tehty useasti Kuntaliiton ja Kulttuuri-politiikan tutkimuskeskus Cuporen yhteistyönä 24 suurimman kaupungin osalta.

Toistaiseksi tilastoimaton, mutta tätä pilottia varten saatu rekisteriaineisto opetus- ja kulttuuriministeriön harkinnanvaraisten avustusten määrästä maakunnittain osoittautui virheelliseksi, minkä vuoksi siitä tehdyt tulokset työpajoissa eivät olleet oikeita. Itse tietoa pidettiin kuitenkin kiinnostavana, vaikka valtionavustusten kohdentumisen ja hakemisen periaatteet olivat aluetasolta katsottuna kaukaisempia ja siten lukujen merkitykset vaikeampia hahmottaa. Yleisesti indikaattorin nähtiin kertovan perusrahoituksen ja hakukelpoisten toimijoiden puutteesta, mutta myös alueiden välistä eriarvoisuutta pohdittiin.

111 Vaikuttavuusindikaattorit kulttuuripolitiikan tietopohjan vahvistajina Opetusministeriön julkaisuja 2009:57 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75631/opm57.pdf>

Taiteen edistämiskeskuksen rahoitus oli myös indikaattori, johon kaivattiin tarkempaa ymmärrystä kehityksen syistä. Alueille olennainen tieto rahoituksen myöntöjen lisäksi olisikin hakijoiden ja haettujen eurojen määrät, millä pystyisi paremmin seuraamaan sitä, tarvitsevatko alueen toimijat aktivointia vai eivät. Epätarkkuudesta huolimatta indikaattori toimi kuten pitääkin: se herättää kysymään ja etsimään selityksiä huomioille tarkemmista tietolähteistä tai muilta toimijoilta.

Kulttuurin rahoitusmittarit koskevat julkista rahoitusta. Ne kuvaavat kulttuurilaitosten määrää ja kokoa ja sitä kautta julkisesti tuetun kulttuurin asemaa maakunnassa. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaa on sekä valtionosuuslaitosten rahoitusta, opetus- ja kulttuuriministeriön harkinnanvaraisia avustuksia että Taiteen edistämiskeskuksen apurahoja tarkastellen matalalla tasolla. Tieto ei kuitenkaan paljasta, onko syynä rahoituksen hakemisen vähäisyys, myöntöjen vähäisyys vai esimerkiksi alueen tapa tehdä kulttuuria muilla kuin valtion rahoituksilla - vai alueen kulttuuripalvelujen ja -rahoituksen vähyyttä ylipäättään. Yrityspohjaisen toiminnan ja järjestöjen myöntämän rahoituksen saaminen mukaan tarkasteluun saattaisi muuttaa tilannekuvaa toisenlaiseksi tämän kaltaisilla alueilla.

Kehittämisen ja rahoituksen vahvistamisen näkökulmasta pelkkä myöntäjän mukainen rahamäärien tarkastelu ei ole myöskään niin tarkka taso, kuin toimijat haluaisivat. Käytännön kehittämistyön kannalta tarvittaisiin tietoa esimerkiksi kuntien kulttuurirahoituksen tarkemmasta kohdentumisesta ja kuntien välisistä eroista, vapaan sektorin saamasta rahoituksesta ja sen osuudesta kulttuurin koko rahoituksesta, yksityisten säätiöiden rahoitusten jakautumisesta taiteenaloittain sekä eri rahoitusten summia, jotta alueiden rahoituspohjien vertailu olisi mahdollista. Tämänkaltaisen tiedon tuottaminen on kuitenkin työlästä ja summatiedot eivät välttämättä siltikään riitä vaan tarvittaisiin hakijatason tietoa. Vaikuttavampaa olisi kenties vahvistaa yhteyksiä eri toimijoiden välillä niin, että rahoituksen myöntäjät, hakijat ja alueelliset kehittäjät pystyisivät nopeasti välittämään huolensa ja tarpeensa toisilleen. Selkeä puute aineistossa on sen sijaan ELY-keskusten ja Museoviraston jakamat avustukset kulttuuriympäristön hoitoon ja rakennusperintöön. Tämä oli mukana tilannekuvan indikaattoreissa, mutta tietoa ei ollut tuolloin saatavissa.

1.3.2.2 Luova talous ja kulttuurialojen työllisyys

Luovan talouden ja aineettoman arvонуonnin sisältöä toivottiin vahvemmin näkyväksi alueellisessa kehittämisessä. Tieto ja tilastot nähtiin tähän tärkeänä välineenä. Alueellisella tasolla luova talous ei aina saa huomiota, jolloin alan arvonn esiin nostaminen on tärkeää.

Itse alan yritysten, niiden tuottaman lisäarvon ja työllisyyden lisäksi kaivattiin myös taiteen ja kulttuurin välillisiä taloudellisia vaikutuksia, kuten tapahtumien laajempaa työllistävää vaikutusta esimerkiksi hotelli-, ravintola- ja kaupan aloilla. Tästä oli tilannekuvassa yksi indikaattori, matkailijoiden kulutus kulttuuripalveluihin. Indikaattorina se koettiin

vaillinaiseksi ja epäluotettavaksi: esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalle ei kohdentunut lainkaan ulkomaisten matkailijoiden kulttuuripalveluiden kulutusta, kun taas Etelä-Karjalassa ulkomaalaisten matkailijoiden kulttuuripalveluiden käyttö oli odotettua suurempaa. Tämänkaltaiset keruutavaltaan ja mekanismiltaan epäselvät indikaattorit heikensivät yleisesti pilottiin osallistuneiden luottamusta tilastointiin.

Luovan talouden tilastojen määritelmät ovat jatkuva keskusteluaihe, ja niin myös tässä pilotissa. Luovan talouden kokonaisuus ei ole riittävän informatiivinen, vaan olisi tarpeen päästä pureutumaan tietoihin tarkemmalla toimialajaolla. Tällöin erottuisivat merkittävät muutoksia aiheuttavat alat niistä, joilla ei ole tapahtunut mitään erityistä. Alat ovat sekä liiketoimintalogiikaltaan että työllistävyydeltään hyvin erilaisia. Esimerkiksi luovan talouden jakaminen ydinaloihin ja muihin luoviin aloihin auttaisi erittelemään esimerkiksi kirjapaino- ja mainosalojen kaltaiset alat taide- ja kulttuurilähtöisestä ytimeä, joka on usein kehittäjiä kiinnostuksen varsinaisena kohteena. Toisaalta lukumäärät ovat monin paikoin hyvin pieniä, jolloin tarvetta olisi jopa yksittäisten yritysten tiedolle. Tilannekuvaan toivotaan tarkkoja metatietoja siitä, mitä aloja aineisto koskee.

Työllisyys oli samoin kokonaislukuna suuntaa-antava. Toimialaerittelyä kaivattiin esim. käsi- ja taideteollisuudesta, muotoilusta, audiovisuaalisesta alasta, musiikista, esittävästä taiteesta sekä pelialasta. Toimialakohtaisten tarkempien tietojen lisäksi toivottiin tietoja myös taide- ja kulttuurialoilla tyypillisestä osa-aikaisesta työskentelystä ja yrittäjyydestä. Tietoperustan puutteisiin suhtauduttiin kuitenkin ymmärtäväisesti: kulttuurin parissa toimivan elanto tulee useista eri lähteistä. Tilastokeskuksen toimialaluokittelu taipuu huomosti tähän kulttuurin, taiteen ja luovien alojen normaaliin tilanteeseen. Luovan talouden analyysiin kaivattiinkin jotain toisenlaista, ekosysteemipohjaista tai kyvykkyyksiin nojaavaa tietoa.

1.3.2.3 Kulttuuripalveluiden tarjonta ja käyttö

Kulttuuripalveluiden tarjonta ja käyttö tuotti yhtäältä odotettuja ja toisaalta yllättäviä tuloksia. Esimerkiksi museoiden käyntimääriin lasketaan vain päätoimisesti ja ammattimaisesti hoidetut museot, mikä tuottaa odottamattoman huonon kuvan niissä maakunnissa, joissa on paljon ei-ammattimaisia museoita. Näin ollen vertailu alueiden välillä ei tuota välttämättä oikeaa, tai ainakaan oikeudenmukaiseksi koettua kuvaa. Esittävän taiteen esitysten kävijämäärää kuvaava indikaattori tilasto sisälsi tiedot vain teattereiden kävijämäärät, jolloin sen anti oli myös odotettua suppeampi. Kokonaiskävijämäärien lisäksi toivottiin tarkempia tietoja kävijöistä, kuten näiden kotipaikkoja. Ulkomaisten kävijöiden tilastointi olisi monen aluetoimijan kannalta kiinnostava tieto, koska sillä on suora yhteys matkailun kehittämiseen. Ulkomaalaisten kävijöiden tilastointiin toivottiin ystävällistä ja ei-tungettelevaa tapaa, jotta tieto voitaisiin kerätä esim. lipunmyynnin yhteydessä.

Festivaalitilastoinnin heikko kattavuus herätti huomiota. Nykyisin saatavilla oleva tilastointi kattaa Finland Festivalin jäsenorganisaatiot sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tukemat festivaalit. Tapahtumien ja festivaalien määrittäminen ja rajaaminen tunnistetaan toki ongelmalliseksi, mutta olennaista olisi silti saada täsmällisempi kattavuus tiedoille, joilla on suurta alueellista merkitystä. Eniten suoranaista kritiikkiä indikaattoreista sai Finland Festivalin festivaalitilasto, joka ei kata kaikkia merkittäviä festivaaleja, jolloin se antaa rajallisen kuvan tapahtumakentän koosta. Osa pilottialueista oli huolissaan siitä, että indikaattori saattaa vaikuttaa negatiivisesti alueen päättäjien käsityksiin tapahtumakentän merkityksestä. Indikaattoriin onkin syytä merkitä jo otsikkoon mitä tapahtumia se käsittää, ja sen laajentaminen koettiin samoin ehdottoman tärkeäksi. Määritelmistä tapahtuman ja kulttuuritapahtuman eroa toivottiin kirjattavaksi näkyviin metatietoihin. Myös yhdistysten kulttuuritoiminnalle toivottiin tilastoja, joskaan ajatuksia siitä, miten ja keneltä se kerättäisiin, ei syntynyt. Myös aineettoman kulttuuriperinnön kaltaisten tapahtumien olemassaolon tunnistamista pohdittiin. Markkinat, kotiseutupäivät ja sen kaltaiset ovat alueellisesti hyvin merkittäviä ns. kansankulttuurin tapahtumia. Kävijämäärätietoja erilaisista tapahtumista kaivattiin päätöksenteon tueksi.

Kuntien vastuulla olevasta toiminnasta kaivattiin maakuntatason rinnalle kunnittaista tietoa. Yksi maakunnallinen luku ei paljasta kuntien välisiä eroja, jotka ovat usein suuria. Kuntien kulttuuritoiminnasta kirjastojen osalta toivottiin indikaattoreita muulle kuin lainaustoiminnalle. Kirjastojen tapahtumat tilastoidaan jo, joten ne ovat helppo lisätä kulttuurin tilannekuvaan. Kansalaisopistojen merkitys on alueellisesti tärkeä. Nykyisten tiedonkeruiden tekniikka ja määritelmä toivottiin näkyväksi ja toisaalta iloa olisi myös laajemmasta tiedosta: toimipisteiden määrästä ja paikkatiedosta, joka on kulttuurin saavutettavuuden kannalta tärkeää, että kansalaisopistojen järjestämien kulttuuritapahtumien määrät. Taitteen perusopetuksesta ei mukana ollut indikaattoria, eikä palveluiden tarjonnan puolella muutenkaan ole tarjolla lasten ja nuorten harrastuksia koskevia tietoja.

Kaupallisen toiminnan, vapaaehtoistoiminnan sekä seurakuntien toiminnan tilastojen puuttuminen on alueellisesta näkökulmasta keskeinen puute. Erityisesti kolmannen sektorin tietopohja on puutteellinen: tietoja kaivataan niin kulttuurialan yhdistysten määrästä, jäsenmäärästä kuin toiminnastakin. Tällaisia tietoja ei tällä hetkellä kerätä. Myös julkisrahoitteinen toiminta tulee näkyviin vain osittain. Esimerkiksi kuntien yleisen kulttuuritoimen sekä kansalaisopistojen tapahtumat jo usein kirjataan, mutta joita ei koota kunnista tilastoiksi. Samoin monilla alueilla keskeinen hanketoiminta ei näy, vaikka siellä tehdään myös kulttuuritoiminnan kannalta merkittävää toimintaa esim. erityisryhmille ja maaseutualuelle (mm. Leader, ESR).

1.3.2.4 Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten kohdalla kerätyn tiedon määritelmät ja metodikka nousivat piloteissa keskustelluiksi kysymyksiksi. Miten kulttuuri kysymyksissä määritellään ja mitä tilastot, kuten kirjastojen käyttäjät, kertovat lopulta käyttäjiensä hyvinvoinnista. Erityisesti väestölle suunnatuissa kysymyksissä kulttuurikäsitteen laajuus tai kapeus herätti kysymyksiä. Tilannekuvassa esitetyt luvut sekä ikäihmisten kulttuuripalveluiden käytöstä (ATH) että nuorten kulttuuriharrastuksista (Kouluterveyskysely) odottamattoman, ATH:n osalta epäuskottavan matalia. ATH:n kulttuuripalveluiden viikoittaista käyttöä koskeva kysymys ei enää ole mukana nykyisessä Finsote-kyselyssä. Määritelmä on otettava esiin siinä vaiheessa jos ja kun uusia kulttuuripalveluiden käyttöä koskevia kysymyksiä sisällytetään ao. kyselyyn.

Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus on kulttuurin käyttöä kattavimmin kuvaava tilasto, mutta se jätettiin pois sen harvan päivitysvälin vuoksi. Tästä osiosta tulleen palautteen kohdalla ao. aineiston indikaattoreiden sisällyttämistä pitää kuitenkin harkita. Sekään ei kuitenkaan tavoita kulttuurihyvinvoinnin kannalta tärkeitä kohderyhmiä, kuten laitoksissa asuvia tai kulttuuripalveluiden saavutettavuuden kannalta haasteellisia ryhmiä, kuten maahanmuuttajia.

Yleisesti ongelmana pilottityöpajoissa pidettiin kulttuurin käyttöä koskevien tietojen vähyttä ylipäättään: kulttuurista ei kysytä riittävästi. Ehdotettuja olivat mm. työterveyshuollon 50-vuotistarkastuksen kysymyspatteristot, ikäihmisten palvelutarvearviot ja muut koko kohderyhmän kattavat kyselyt ja selvitykset. Myös kaikukortin tilastoista oltiin kiinnostuneita. Yhteistyön tarve väestöpeittoisissa kyselyissä onkin ilmeinen.

Kulttuurihyvinvoinnissa korostui muita teemoja enemmän laadullisen tiedon ja vaikuttavuustiedon tarve. Käyttökelpoisia kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi olisivat laadulliset indikaattorit, jotka avaavat konkreettisesti hyvinvointivaikutuksia, eri-ikäisten kokemukset, työikäisten kulttuuripalveluiden käyttö, koetun terveyden mittarit yhdistettynä kulttuuripalveluiden käyttöön, maakunnan sote-organisaation kulttuurihyvinvoinnin toimenpiteet, hyvinvointikertomuksen kirjaukset, kulttuurikasvatussuunnitelmien laadinta, seuranta ja toteutuminen kunnissa sekä ikäihmisten kulttuuripalvelujen Rai-kirjaukset. Kulttuurin TEA-viisarin valmistuminen ja julkaisu vuoden 2019 aikana paikkasi aihepiirin keskeisimpiä tiedon puutteita. TEA-viisarin indikaattoreita ei kuitenkaan ollut vielä olemassa alkupeiristä tilannekuvaa luodessa, mutta niiden läpikäyminen ja käyttökelpoisuuden arvioiminen alueellista tilannekuvaa varten on tarpeen.

1.3.2.5 Kulttuuriympäristöt ja alueellinen identiteetti

Kulttuuriympäristöjä koskevassa tiedossa yllättävintä oli sen puutteellisuus. Vaikka kulttuuriympäristöistä on olemassa tietoa erilaisissa rekistereissä, päätöksissä ja paikkatiedoissa,

niitä ei ole koottu kulttuuritilastoihin. Pilotissa toivottiinkin, että kulttuuriympäristöjä koskeva ja vaikuttavuustieto pitäisi koota olemassa olevista tiedoista taiteen ja kulttuurin tilastoksi. Kulttuuriperintöä koskevia avustuksia esitettiin tilannekuvaan jo kulttuurin rahoitus -teemassa. Rahoitus- ja rekisteritietojen ohella toivottiin myös toimenpidetietoa, kuten kuntien kulttuuriympäristöohjelmien ja kulttuuriympäristöryhmien olemassaoloa sekä niiden toimintaa (toiminnan laajuus, sisällöt sekä vaikuttavuus) sekä inventointien lukumäärät. Alueellisen vaikuttavuuden näkökulmasta kiinnostavaa olisi kulttuuriperintöön liittyvän itseisarvon lisäksi kulttuuriympäristöjen käyttö ja niihin liittyvät palvelut.

Tilannekuvassa ollutta valtakunnallisesti merkittävien kohteiden määrää pidettiin osassa työpajoista liian stabiilina, mutta asiaa tuntevat totesivat sen olevan muuttuva, koska uusia ympäristöjä syntyy ja vanhoja tuhoutuu tai puretaan. Lukumäärä ei kuitenkaan kerro minkä luonteisia kohteet ovat, jolloin tarkemmat tiedot avaavat paremmin listattujen kulttuuriympäristöjen luonnetta. Valtakunnallisten kohteiden rinnalle olisi tarpeen koota maakunnalliset (maakuntaliitosta) ja paikalliset (yleiskaava ja asemakaava) kohteet. Tietojen ja määrittelykriteerien yhdenmuotoisuuden myötä saataisiin vertailukelpoista tietoa kunnista ja maakunnista. Taustalle tarvittaisiin yksityiskohtaisempaa tietoa kohteista, kuten mille arvo ja suojelu perustuu, mikä on kohteen kunto ja tila, miltä aikakaudelta kohde on, mikä on kohteen ja alueen luonne (haja-asutusalue-, urbaani-, agraari-, teollisuus-, sota-, kirkollinen-).

Alueellisesta identiteetistä indikaattoreita ei löydetty lainkaan. Alueellisen identiteetin edistäminen on kuitenkin yksi maakuntien liittojen tehtävistä, joten se pidettiin otsikkotasolla mukana. Ehdotettuja indikaattoreita kulttuuriperintöön ja identiteettiin olivat pilotitityöpajoissa mm. ihmisten oman kokemuksen avaaminen esimerkiksi kyselyillä: kuinka asukkaat kokevat kulttuuriympäristön merkityksen ja miten he näkevät oman identiteetinsä, millaisena kuntalaiset kokevat kulttuuriympäristönsä. Myös kulttuurikasvatussuunnitelmia laatineiden ja toteuttavien kuntien määrää toivottiin mukaan.

1.3.3 Tiedon kokoamista koskevat kehittämissuhteet

Tietoa ja sen saatavuutta koskeva vaatimustaso on noussut tiedolla johtamisen kehittymisen myötä. Tiedolta odotetaan sekä käytettävyyttä että helppoa päivitettävyyttä. Eri kulttuurialoja koskevan tiedon koostaminen yhdelle tietopalustalle tai keskeisten tietopalustojen avoimet rajapinnat ovat edellytys sille, että kulttuurin alueellinen tieto voidaan liittää osaksi alueiden tilannekuvia.

Lisäksi pilotoijat tunnistivat ainakin nämä keskeiset tarpeet tiedon esittämiseksi ja käytölle:

- kaiken datan voi ladata taulukkona
- tilastolähde ja keruutapa on näkyvissä joka kohdassa

- mittayksiköt sekä selitteissä että taulukoissa
- mahdollisimman pitkät aikasarjat
- tiedot syytä esittää aina suhteutettuna, jotta maakuntien välinen vertailu olisi mahdollista
- myös absoluuttiset luvut, jotta alueen sisäisen kehityksen tarkastelu on mahdollista
- kaksikielisyys
- tiedon tulkintaa tukeva seliteteksti

1.4 Tiedon saatavuus ja prosessointi

Tiedon saatavuus ja prosessointi osoittautuivat jo aluetietoperustan pilotoinnissa asiantuntemusta ja eri tietolähteiden ja -välineiden käyttötaitoa edellyttäväksi. Pilotissa tiedon koostaminen ja prosessointi Excel-tiedostoiksi tehtiin pilottimaakunnille jo valmiiksi, jotta maakunnille jäi enemmän aikaa ja panoksia tiedon tulkinnan, esittämisen ja hyödyntämisen pohtimiseen. Alla olevat huomiot ovat siten MDI:n tietoammattilaisten tekemiä huomioita kulttuuritilastojen saatavuudesta ja prosessoinnista.

Yleisesti ottaen kulttuuritilastojen osalta Tilastokeskuksen tietokannoista (StatFin-tietokanta) saatavat tilastot ovat ehkä kaikkein helpoiten ja monipuolisimmin hyödynnettävät tilastot, joita ei tarvitse juurikaan muokata manuaalisesti. StatFin-tietokannassa on mahdollista muuttaa sarakkeiden ja rivien järjestystä, joka mahdollistaa sen, että tilastot saa ladattua juuri sellaiseen muotoon, kuin haluaa. Tilastoja voi ladata eri tiedostomuodoissa ja rajapintojen kautta. Tietokannassa StatFin'in heikkous on kuitenkin se, että indikaattorit voivat olla vaikeasti löydettävissä, jos ei tiedä mistä kohdasta ne löytyvät ja myös StatFin'in hakutoiminnossa on puutteita. Tilastokeskus julkaisee kulttuuritilastoja StatFin-tietokannan lisäksi myös Kulttuuritilastojen taulukkopalvelussa. Taulukkopalvelusta löytyy esimerkiksi suurin osa luova talous -teeman indikaattoreista. Kulttuurin taulukkopalvelu ei ole StatFinin tyyppinen tietokanta, vaan tiedot ovat Excel-tiedostoina palvelussa. Ongelma kulttuurin taulukkopalvelussa on se, että se on itsessään hyvin vaikea löytää. Kulttuurialan tutkimuksen suorittaneen työvoiman tiedot on saatu Tilastokeskukselta pyytämällä, eikä niitä löydy suoraan tietokannoista tai kulttuurin taulukkopalvelusta.

Osa tilastotiedoista (OKM:n harkinnanvaraiset avustukset ja valtionosuusjärjestelmän piirissä olevien kulttuurilaitosten rahoitus) saatiin pilotointi-hankkeeseen pyytämällä tiedot OKM:stä. Tiedot eivät siis ole helposti kaikkien saatavilla, mutta tiedot ovat kuitenkin olemassa. Tässä kuitenkin huomiona se, että saadut tiedot OKM:n harkinnanvaraisista avustuksista olivat virheellisiä tietoja johtuen raportointijärjestelmän heikosta käytettävyydestä.

Taiteen edistämiskeskukselta löytyy tieto sen jakamista apurahoista. Apurahatilastot löytyvät helposti, mutta tietoja ei ole suoraan ladattavissa esim. Excel-tiedostona, vaan tiedot on ainoastaan raportissa, josta ne voi kopioida manuaalisesti. Tilastopalvelu Rudolfista, jota Tilastokeskus tuottaa Visit Finlandille, löytyy tiedot ulkomaisten ja kotimaisten matkailijoiden kulutuksesta. Tilastopalvelu Rudolf käyttää samaa PxWeb-tietokantapalvelua, kuin StatFin-tietokanta ja tiedot ovat sieltä helposti haettavissa ja hyödynnettävissä.

Kulttuurin tarjonnan ja kulttuuripalveluiden käytön indikaattoreiden osalta tiedon saatavuudessa ja prosessoinnissa on haasteita. Kirjasto- ja museotilastoista tiedot käytöstä ja tarjonnasta on osittain helppoa saada ja tiedot pystyy lataamaan Excel-tiedostona. Erityisesti kirjastotilaston käytettävyys paranisi kuitenkin huomattavasti erilaisella sarakkeiden ja rivien asettelulla ja sillä, että käyttäjä voisi muokata niitä enemmän omiin tarpeisiinsa sopivaksi esimerkiksi Tilastokeskuksen tilastojen tyyliin. Jos kirjastotilastosta haluaa esimerkiksi kaikkien maakuntien tiedot useammalta vuodelta, niin tilasto vaatii vielä lataamisen jälkeen manuaalista muokkausta, jotta siitä saa käyttökelpoisen esimerkiksi graafien tai taulukoiden tekemiseen. Museotilastossa tiedot latautuvat käyttökelpoisempaan muotoon, mutta myös Museotilaston käytettävyys paranisi sillä, että sarakkeiden ja rivien asettelua voisi muuttaa. Manuaalinen muokkaus esimerkiksi Excelissä altistaa inhimilliselle virheille sen lisäksi, että siihen kuluu aikaa. Museotilastossa suurimpana ongelmana on se, että kaikkien indikaattoreiden tietoja ei saa ladattua suoraan alueittain: esimerkiksi aukiolotuntien tietoja ei saa ladattua maakunnittain, vaan aukiolotunnit pitää itse laskea manuaalisesti.

Esittävän taiteen tietojen osalta alueittaisia tietoja on ainakin toistaiseksi saatavilla ainoastaan teattereiden osalta. Osa teatteritilaston tiedoista on ladattavissa Excel-tiedostona, mutta alueittaiset tiedot esityskerroista ja myydyistä lipuista joutuu keräämään manuaalisesti. Elokuvien katsojaluvuista on olemassa tiedot kunta- ja maakuntatasolla, mutta tietoja ei ole saatavissa ladattavissa tai saatavissa. Kansalaisopistojen kulttuurialan opetustunnit on saatavissa Vipunen-tilastopalvelusta. Vipunen-tilastopalvelussa on paljon tietoa, mutta sen haasteena on, että palvelu voi olla käyttäjälle epäselvä ja sieltä on haasteellista löytää tietoa. Tilastot saa ladattua Vipusesta Excel-muodossa, niistä saa tulostettua graafeja ja tietoja saa myös ladattua rajapintojen kautta. Kolme ehdotetun indikaattoripaketin indikaattoria löytyy ATH-tutkimuksesta (nykyään FinSote), joka sisälsi aikaisemmin kulttuuripalveluiden käyttöön liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan enää kysytä kulttuuriin liittyviä kysymyksiä.

THL:n kouluterveyskyselystä ja Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksesta (LTH-tutkimus) löytyy kulttuurihyvinvointiin liittyviä indikaattoreita. Kouluterveyskyselyn ja LTH-tutkimuksen tulokset saa ladattua THL:n sähköisestä tulospalvelusta Excel- ja csv-tiedostoina sekä graafeina. Tulospalvelu on helppo ja selkeä käyttää, mutta tietoja ei kuitenkaan saa samanaikaisesti näkyviin esimerkiksi eri koulutusasteilla tai useampaa

indikaattoria kerralla. Näin ollen tietoja ei pysty suoraan vertailemaan keskenään palvelussa, vaan ne tulee yksitellen ladata ja yhdistää samaan tiedostoon. LTH-tutkimus tehtiin 4-vuotiaille lapsille ensimmäisen kerran vuonna 2018 ja tutkimuksen tulokset julkaistiin kun pilotointihanke oli jo puolessa välissä.

Kehittämisehdotukset

Tiedon saatavuutta ja käyttöä tukevat mm. seuraavat toimenpiteet:

- Kulttuuria koskevan tiedon käytettävyyden parantaminen esimerkiksi kokoamalla kaikki tietolähteet yhdelle jatkuvasti päivittyvälle sivustolle tai kokoamalla yhden kattavan tietotalustan (esimerkiksi Tilastokeskuksen tietokantoihin), josta kaikki alueelliset tilastotiedot löytyvät.
- Kaikki tilastot ladattavaksi esim. Excel-tiedostona sekä tilastotalustojen kehittäminen niin, että käyttäjän on mahdollista muuttaa tilastojen sarake- ja rivitietoja.
- Tiedot saatavissa avointen rajapintojen kautta
- Nykyisten tietotalustojen kehittäminen (Vipunen, kirjastotilasto jne.)

1.5 Tiedon käyttö ja tulkinta

Tiedon käyttöä ja tulkintaa testattiin työpajoissa, joita järjestettiin yksi jokaisessa pilottimaakunnassa. Kukin pilottimaakunta määritteli kutsuttavat tahot itse, minkä vuoksi joillakin alueella painottuivat kuntatoimijat (kulttuurivastaavat, kirjasto, kansalaisopisto), joillakin alueelliset kulttuuri- ja luovien alojen toimijat (Taiteen edistämiskeskus, ELY, aluekeskukset). Yllättävän suuri joukko työpajoihin osallistuneista ei kuitenkaan kuulunut puhtaasti kumpaankaan ryhmään, vaan edusti esimerkiksi kuntarajat ylittäviä kulttuuripalveluita (mm. lastenkulttuurikeskukset) tai muuten aktiivisia kulttuurin edistäjiä (mm. kulttuuriryhdistykset). Alueellisen tiedon tarpeita, toimenpiteitä ja viestintää kannattaa siksi tarkastella mahdollisimman avoimin mielin, eri kanavia ja erilaisia kohderyhmiä palvelevaksi, monikielisyttä ja saavutettavuutta unohtamatta.

Työpajoissa käytettiin pääasiassa tietotalustalle (Tableau) koottuja vuorovaikutteisia tilastovisualisointeja. Näissä käyttäjä pystyy esimerkiksi valitsemaan tietyn alueen tarkempaan analyysiin, valitsemaan verrokkeja tai eri vuosien tuloksia. Tällä on monia hyötyjä. Kulttuurin tilastoille on tyypillistä mm. Uudenmaan mittakaavaero toisiin maakuntiin nähden. Tällöin mahdollisuus poistaa Uusimaa vertailusta helpottaa muiden maakuntien keskinäisten suhteiden tai kehityskulkujen tarkastelua. Toteutuksesta ja saatavilla olevasta aineistosta

riippuen tietoon saadaan näin erilaisia tarkasteluvaihtoehtoja. Tällainen tietopalvelu vastaa alueellisten toimijoiden tarpeita hyvin. Lisäksi joitakin tietoja käytettiin myös paperille tulostettuina perinteisinä kaavioina. Yksinkertaiset, muuttumattomat kaaviot ovat helpompia tulkita kuin monimutkaisempia vaihtoehtoja sisältävät vuorovaikutteiset kaaviot. Pitkällä aikavälillä ja tiedon käytettävyyden kannalta siirtyminen tietopalustoihin on kuitenkin kannattettavaa: tiedon esitys on silloin helposti päivitettävissä, muokattavissa ja saatavissa eri muotoisena eri käyttötarkoituksiin. Kaikissa maakuntaliitoissa tietopalustoja ei ole vielä käytössä, mutta ne ovat koko ajan yleistymässä. Kulttuurin tilastoja oltiin valmiita ottamaan osaksi ainakin joidenkin maakuntien tietopalustoja, jos tiedon saatavuuden esteitä pystytään poistamaan. Suurin este kulttuuritilastojen saamiseksi maakuntien omiin tietopalustoihin on avoimien rajapintojen puute, joista tiedot saisi automaattisesti päivittämään tietopalustoihin.

Alueellisen tiedon saatavuutta eivät yksittäisten maakuntien tilastopalustat yksinään ratkaise, ainakaan jos maakunnat koostavat alustoilleen vain omaa maakuntaa koskevaa tietoa. Vertailutieto eli useiden maakuntien tarkastelu rinnakkain ei tällöin onnistu. Samoin alueellista tietoa koskevat tarpeet on tässä tunnistettu maakuntien tehtäväkenttää laajemmiksi. Jos maakunta valitsee seurattavakseen vain sen tehtävien kannalta olennaisimpia, esimerkiksi strategiaseurantaan tarkoitettuja mittareita, eivät nämä alustat palvele laajasti kulttuurin alueellisia tietotarpeita.

Työpajojen aikana kävi ilmeiseksi, ettei kulttuuritietojen tulkinta ole suoraviivaista. Tieto tilastojen keruutavasta, määritelmistä ja taustailmiöistä ovat tarpeellisia, jotta tietoa osataan tulkita oikein. Tulkinta kompastuikin työpajoissa usein itse dataa koskeviin kysymyksiin, eikä itse ilmiöiden tulkintaaan. Tämä on kulttuurin tietoperustan keskeinen ongelma. Osittain se liittyy metatietojen vajavaisuuteen ja määritelmien puuttumiseen työpajassa käytetystä tietopalustasta, mutta osin myös kulttuuri-ilmiön monitulkintaisuuteen. Tilastojen tulkintaa tukevia keinoja ovat selkeät metatiedot, jossa määritellään tiedon keruutapa, määritelmät sekä tunnistetut vaillinaisuudet ja rajoitteet sekä helposti löytyvät yhteystiedot tiedon tuottajiin lisäkysymyksiä varten. Myös tulkintaa sisältävät saatteet ovat tarpeellisia. Monet tiedontuottajat, kuten tiedotuskeskukset ja Tilastokeskus tällaisia tekevätkin, mutta toistaiseksi niissä ei olla pureuduttu erityisen pitkälle kulttuurin alueelliseen ulottuvuuteen.

Kehittämisehdotukset

Kulttuurin alueellisen tiedon käyttöä ja tulkintaa tukevat seuraavat toimenpiteet:

- Mahdollisuus avoimen rajapintojen käyttöön eri tilastoissa sekä kaikkien tilannekuvaindikaattorien saaminen rajapintojen kautta mahdolliseksi.

- Metatietojen, kuten tietolähteen, tiedon keruutavan ja määritelmien liittäminen kaikkiin aineistoihin.
- Tietoa tulkitsevat saatteet, joissa on huomioitu myös ilmiöiden alueellisuus

1.6 Johtopäätökset ja kehittämissuhteiden yhteenveto

Kulttuurin aluetietoperustan pilotoinnin tavoitteena oli pilotoida tilannekuvan indikaattorien saatavuutta, käytettävyyttä, tulkintaa ja hyödyllisyyttä viiden maakunnan kanssa. Pilotointiprosessi tuotti tuloksena tietoa hyvistä kehityssuunnista, kuten kulttuurin kehittämissuhteiden vahvistumisesta, kulttuuria koskevan tiedon tarpeesta ja siihen kohdistuvasta kiinnostuksesta sekä erityisesti maakuntien liittojen hyvistä valmiuksista tiedon käsittelylle ja julkistamiselle. Toisaalta pilotointiprosessi paljasti kulttuurin tietoperustan kipupisteitä: saatavuuden, löydettävyyden, käytettävyyden ja tulkinnanvaraisuuden. Voikin sanoa, että alueellinen näkökulma sekä tarkastelutasona että kokonaisvaltaisen tiedon tarpeena on kulttuurin tietoperustan heikoin lenkki, koska se paljastaa kulttuuria koskevan tiedon voimakkaan sektoroitumisen ja ei-alueellisen näkökulman vahvuuden.

Uutta ja uudenlaista tietoa edellyttävät toiveet ja tarpeet koskevat ennen kaikkea kulttuurin vaikutuksia muille yhteiskunnan osa-alueille: talouteen, yrittäjyyteen, hyvinvointiin ja imagoon. Toinen keskeinen tarve on kaupallisen ja järjestösektorin kulttuuritoimintaa koskevien tietojen saaminen ja näin kulttuurin kokonaisuuden kuvaaminen. Tämä on kulttuurin tietoperustan keskeinen ominaisuus: olemassa oleva tieto kuvaa ennen kaikkea julkisen sektorin tuottamaa kulttuuria. Tiedonkeruiden laajeneminen julkisrahoitteisen kulttuurin ulkopuolelle tukisi myös alueellisten toimijoiden toiveita kulttuurin monipuolisesta tiedosta.

Tiedon löydettävyys liittyy myös taiteen ja kulttuurin tietoperustan ominaisuuksiin. Taiteen ja kulttuurin tiedontuotanto on järjestäytynyt pitkälti taiteen ja kulttuurin alojen mukaan. Poikkileikkaavat teemat, kuten alueellisuus, ovat sekä teknisesti että sisällöllisesti näin rakentuneelle tiedontuotannolle hankalia. Tieto sirpaloituu useisiin lähteisiin, eikä alueellista näkökulmaa välttämättä ole ajateltu yksittäisen taiteenalan tai kulttuurin tiedontuotannossa esim. sopivina luokituksina. Keskeisimmät tiedot ovat pääosin saatavilla Tilastokeskuksen kulttuuritilastoista. Jos on tarve syventyä pidemmälle aineistoihin, tietoja voi joutua esimerkiksi laskemaan eri lähteistä esimerkiksi taidelaitosten tai kulttuurikohteiden tasolla.

Tiedon käytettävyydessä on paljon kehitettävää. Tilannekuvan tieto koottiin useista eri lähteistä. Osa tiedoista saatiin vain erikseen pyytämällä, eli niitä ei ole julkisesti saatavilla,

vaikka itse tiedot ovatkin olemassa. Tiedon tallentaminen ja käsittely vaativat parhaimmissa tietolähteissä vain vähän vaivaa, hankalimmissa manuaalisen työn määrä on keskimääräistä käyttäjää ajatellen jopa kohtuuton. Tietoa joutuu esimerkiksi kopioimaan julkaisuista tai muokkaamaan tiedon rakenteita, jotta ne olisivat käyttökelpoisia. Tilannekuvan kaltaisen kokonaisuuden kokoaminen on yksittäiselle toimijalle kohtuuton työ. Pilotissakin tämä työ tehtiin lopulta alueiden puolesta, koska tiedon kokoaminen tiedettiin työlääksi.

Tulkinnanvaraisuus tulee esiin erityisesti ilmiöissä, jotka ovat kulttuuripolitiikankin kannalta hankalia. Selkeät ja tutut ilmiöt, kuten kirjastojen lainausmäärät tai valtiosuoslaistosten rahoitusmäärät eivät yllättäneet. Sen sijaan monitulkintaisempien ilmiöiden, kuten nuorten kulttuuriharrastuneisuuden tai matkailijoiden kulttuurikulutuksen kohdalla tulokset sekä yllättävät että herättävät kysymyksiä tiedon luotettavuudesta. Tiedon lähde ja tarkkuustaso herättivät lopulta enemmän keskustelua kuin varsinaisen sisällön tulkinta. Tilannekuvan indikaattorit ovat yleistasoisia, jolloin niiden tarkoitus ei ole selittää, vaan herättää tarkastelemaan tarkempia tietoja. Tarkempien tietojen saatavuus riippuu aihepiiristä, joistakin aihepiireistä, kuten kirjastoista tietoa on saatavilla helposti tarkemmalla tasolla, joissakin ilmiöissä, kuten kulttuurihyvinvoinnissa ja luovilla aloilla tiedon tarkempaa tietoa ei välttämättä ole saatavilla lainkaan. Tähän liittyy myös tilannekuvan hyödyllisyys: se ei palvele suunnittelun tarpeita tai yksityiskohtaisia tietoja, vaan on nimensä mukaisesti tilannekuvan ja alueiden välisen vertailun väline.

Itse tilannekuva osoittautui kohtuullisen hyvin toimivaksi melko pienillä muutoksilla. Joitakin indikaattoreita vaihdetaan teeman sisällä, esimerkiksi kirjaston lainausmäärät kirjastojen lainaajamääriin, täydennetään vuosikävijämääriä orkesterien tiedoilla ja lisätään kulttuurihyvinvoinnin teemaan tietoja Lasten terveystutkimuksesta, vapaa-aikatutkimuksesta ja kulttuurin TEA-viisarista. Samoin selvitetään joidenkin olemassa olevien rekisteritietojen, kuten kulttuuriympäristöavustusten ja ministeriön harkinnanvaraisten avustusten saatavuus tilastoitavaksi. Indikaattorien suhteuttamista ja joidenkin esitystapaa on syytä viimeistellä. Tilannekuva on siis pitkälti käyttökelpoinen, jos se halutaan ottaa käyttöön.

Yksityiskohtaiset kehittämissuhteukset koskevat pääasiassa kulttuurin alueellisen toiminnan tukemista tiedolla. Ehdotukset koskevat ensiksikin koko alueellisen toimijuuden tukemista ja tiedon nostamista sen välineeksi. Toiseksi ehdotukset koskevat kulttuuria koskevan tiedon tuotannon kokonaisuuden kehittämistä niin, että yhä isompi osa tiedosta tuotettaisiin alumuuttujan sisältävässä muodossa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että mahdollisimman monessa tiedossa olisi mukana valmiiksi kuntamuuttuja, jolloin yhä useampaa tietoa saataisiin tarkasteltua halutulla aluetasolla. Kolmannet kehittämissuhteukset koskevat tiedon tuotannon laajentamista kulttuurin vaikutuksiin eri yhteiskunnan osa-alueille. Neljännet, tekniset kehittämissuhteukset koskevat mm. tiedon saamista laadattavina excel-tiedostoina tai avoimina rajapintoina, ladattavien aineistojen rakenteiden parantamisesta ja selitteiden lisäämistä tietoihin.

Kulttuurin aluetietoperustan pilotti tavoitti työpajoihin noin viisikymmentä kulttuurin alueellista tietoa työssään tarvitsevaa toimijaa. Tämä oli pilotin tärkeä, jopa tärkein tulos: yhä suurempi joukko ihmisiä tietää ja tuntee nyt kulttuurin tilastoja, niiden saatavuutta ja rajoitteita. Kulttuuria koskevia tietojen kehittämisen rinnalla toimijoiden tavoittaminen, tiedottaminen ja keskusteluyhteys onkin olennaista. Hyväkään tieto ei auta, jos toimijoilla on siitä vääriä tietoja, vääriä oletuksia tai turhia toiveita.

LÄHTEET

- Antikainen, J. et al. (2018). Kulttuurin aluetietoperustan esiselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:37. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161170/OKM_37_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Audiovisuaalinen kulttuuri digitaalisessa ympäristössä. Poliittiset linjaukset (2012). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-183-1>
- Business Finland. Avoin tietoaaineisto. <https://tietopankki.businessfinland.fi/anonymous/extensions/MyonnettyRahoitus/MyonnettyRahoitus.html>
- Cupore (2017). Indikaattorit tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden jatkuvaan seurantaan. Cuporen työpapereita 4 (2017). <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/tyopaperit/indikaattorit-tekijänoikeusjaerjestelmaen-toimivuuden-jatkuvaan-seurantaan>
- Cupore (2018) Tietopohjaa tulevaan. Katsaus Suomen tekijänoikeusjärjestelmään. Cuporen verkkojulkaisuja 48 (2018). <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/tietopohjaa-tulevaan-katsaus-suomen-tekijänoikeusjaerjestelmaeen>
- Cupore (25.4.2017). Big data ja kulttuuripoliittika – teknologiaa, analyysiä ja mytologiaa <https://www.cupore.fi/fi/tietoa/blogi/big-data-ja-kulttuuripoliittika-teknologiaa-analyysia-ja-mytologiaa>
- Esittävän taiteen valtiosuusjärjestelmän uudistaminen <https://minedu.fi/esittavan-taiteen-vos-uudistus>
- Herranen, K & Karttunen, S (2016). Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripoliitikassa. Katsaus tietopohjaan , valtionavustuksiin ja vaikuttavuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö Cuporen verkkojulkaisuja 35. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/festivaalienjatapahtumienedistaminenvaltionkulttuuripoliitikassa_v1...-2.pdf
- Ifpi Musiikkituottajat. <https://www.ifpi.fi/>
- Jalkanen, O. (2019). Elävän musiikin toimialan tiedonkeruun ja tilastoinnin tarvekartoitus. LiveFin. <http://www.livefin.fi/wp-content/uploads/2019/03/combinepdf.pdf>
- Kansalaisyhteiskunta. Järjestöhakemisto. <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/jarjestohakemisto>
- Kansanopisto. Taide ja kulttuuri. <https://www.kansanopisto.fi/koulutushaku/taide-kulttuuri>
- Kulttuuria kaikille. Mitä on saavutettavuus? http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus
- Kulttuuria kaikille. Saavutettavuus, tutkimukset ja raportit. http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tutkimukset_ja_raportit
- Kulttuuriperintöbarometri 2017, Museovirasto ja ympäristöministeriö. CC BY 4.0
- Kuntaliitto. Vapaa sivistystyö. <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/opetus-ja-koulutus/vapaa-sivistystyö/kansalaisopistojen-toiminta-ja-talous-vuonna-2017>
- Kuvasto. Julkaisut. <http://kuvasto.fi/opaatjulkaisut/>
- Kärkkäinen, K (2010). Tilastointi taiteen perusopetuksen oppilaitoksissa-Taiteen perusopetuksen oppilaitoskyselyn tuloksia II http://artsedu.fi/virvatuli/Raportti_tilastokysymyksista.pdf
- Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta 906/2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190906>
- Lehtonen, K & Hakonen, H (2013). Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Liikunnan harrastaminen ja vapaaehtoistyö urheiluseuroissa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 274. LIKES. https://www.likes.fi/filebank/735-Kansalaistoiminnan_tietopohja_netti.pdf
- Liikuntaindikaattorit. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://minedu.fi/liikuntaindikaattorit>
- Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2017 (2017). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:41. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161346/OKM_2018_41_Liikuntatoimi_tilastojen_valossa.pdf
- Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi (2017). Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79725/Luova%20talous%20ja%20aineettomat%20arvot_FI-NAL.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Museolaki 15.3.2019/314. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190314>
- Museovirasto. Kulttuuriympäristön paikkatietoaaineistot. <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/tietojarjestelmat/kulttuuriympariston-tietojarjestelmat/kulttuuriympaeristoen-paikkatietoaaineistot>
- Music Finland. <https://musicfinland.fi/fi/tutkimukset>
- Määttä, K (2019). Selvitys rekisteri- ja tilastotoimen tietojen käytön järjestämiseksi asiakastarpeita vastaavaksi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:38 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-020-4>
- Neogames. Tietoa toimialasta. <https://www.neogames.fi/tietoa-toimialasta/>
- Nokkala, J, Airaksinen, A, Parikka, T & Roine, S (2019). Data- ja alustatalouden mittaaminen. Työpapereita 2/2019. Tilastokeskus. http://stat.fi/static/media/uploads/tup/julkaisut/ywvp2_201900_2019_21518_net.pdf

- Oksanen, J. et al. (2018). In search of Finnish creative economy ecosystems and their development needs – study based on international benchmarking. Prime Minister's Office. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161083/50-2018-Creaeco.pdf>
- Olympiakomitea (2018). Kansainväliset urheilutapahtumat Suomessa. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2018/06/kansainvaliset-urheilutapahtumat-suomessa-selvitys.pdf>
- Opetushallitus. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit. <https://vos.oph.fi/rap/>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Audiovisuaalinen kulttuuri. <https://minedu.fi/audiovisuaalinen-kulttuuri>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Visuaaliset taiteet. <https://minedu.fi/visuaaliset-taiteet>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuurialan kolmas sektori. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75510/OKM24.pdf?sequence=1>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). Opetus- ja kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Esittävän taiteen ja museoiden valtionrahoituksen uudistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:1. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160473/OKM_1_2018.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä. Näkymä vuoteen 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:20. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160801>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018). Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat: työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:34. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161125>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019). Yleisavustukset taiteen ja kulttuurin valtakunnalliseen toimintaan vuodelle 2020. Myönnetty avustukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internet-sivut. https://minedu.fi/avustukset/avustus/-/asset_publisher/taiteen-ja-kulttuurin-valtakunnallisten-yhteisöjen-toimintaavustukset
- Pekkarinen, J (2017). Taidegallerioiden ja -tapahtumien vuositilastointi. Tilastotieto alan kehittämisen työkaluna ja seurannan välineenä. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126155/Opinnaytetyo%20Jenni%20Pekkarinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Päin näköä! Mitt i synen! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma De visuella branschernas konstpolitiska program. Opetusministeriön julkaisuja 2009:53. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75634/OPM53.pdf?sequence=1>
- Renko, V, Ruusuvirta, M, Forsell, S ja Häyrynen, M (2018). Kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin rooli. Katsaus kulttuurialan kolmanteen ja neljanteen sektoriin kuntien kulttuuritoiminnassa sekä paikallisessa ja alueellisessa kehittämisessä. Cuporen työpapereita 8/2018.
- Ruokavirasto. Tietopalvelu. https://tietopalvelu.ruokavirasto.fi/QvAJAXZfc/opendoc.htm?document=Published/raportointi.qvw&Sheet=SH_HR_FI&anonymous=true
- Salmela, M (2017). Tulevaisuuden Suomea rakentamassa. Arkkitehtuuripolitiikan uudistamisen suuntaviivoja. Arhinfo Arkkitehtuurin tiedotuskeskus. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/96d04b34-fa2a-495c-890c-04a51f6d3cb7/511639ea-f102-4b7b-9862-443d140824c3/RAPORTTI_20190506093914.pdf
- Siisiäisen, M ja Kankainen, T (2009). "Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa"
- Siltanen, K. (2017). Luovan osaamisen ja nuorten osallisuuden alueellinen vahvistaminen. Alueelliset rakennerahastohankkeet 2014–2016. Creative and Inclusive Finland. <http://web.uniarts.fi/cifinland/www.cifinland.fi/sites/default/files/Luovan%20osaamisen%20ja%20nuorten%20osallisuuden%20alueellinen%20vahvistaminen.pdf>
- Siponkoski, S. (2018). RAI-tietojen hyödyntäminen kulttuurisen vanhustyön tukena. Kehittämishankkeen taustamuistio. Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön AILI-verkosto. <https://www.innokyla.fi/documents/7519293/8497263/AILI+RAI+taustamuistio+VALMIS.pdf/d2b04422-ee78-4468-9f57-3b898555bacf>
- Sirkuksen tiedotuskeskus. Sirkusryhmien esitykset ulkomailla. <https://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/tilastot/ulkomailla/>
- Sirkuksen tiedotuskeskus. Tilastot. <https://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/tilastot/>
- Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto. <https://youngart.fi/oppilaitokset/tilastotietoa/>
- Suomen tanssipalvelin. <http://tanssi.net/index.html>
- Suomalaisten teatterissa, tanssiesityksissä ja oopperassa käynti 2016. Kantar TNS, tilaajina Suomen Teatterit ry, Teatterikeskus ry ja Tanssin Tiedotuskeskus, 2016. http://www.suomenteatterit.fi/wp-content/uploads/2017/03/220107538_Teatterissa-tanssiesityksiss%C3%A4-ja-oopperassa-k%C3%A4ynti-2016_Raportti.pdf
- Suomi, A. (2019). Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:27 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161668/27_19_Taiteen_perusopetus_OK.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Taikusydän. <https://taikusydän.turkuamk.fi/>
- Taikusydän. Käsitteet. <https://taikusydän.turkuamk.fi/tietopankki/kasitteet/>
- Taiteen edistämiskeskus. <https://www.taike.fi/fi/tilastot-ja-toimialatietoa>
- Tanssin tiedotuskeskus. Tilastot. <https://www.danceinfo.fi/tilastot/esitykset/>

Teatteri- ja orkesterilaki 3.8.1992/730.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920730>

Teatterin tiedotuskeskus. Ensi-iltoja. <https://www.TINFO.fi/fi/Ensi-iltoja>

Teatterin tiedotuskeskus. ILONA-tietokanta. <http://ilona.TINFO.fi/>

Teatterin tiedotuskeskus. Kesäteatteri-info. https://www.TINFO.fi/fi/Kesateatterissa_2018_yli_10_000_katsojaa_keranneet_esitykset

TEAviisari. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tiedonkeruu/85>

Teosto. Keikkakartta. <https://www.teosto.fi/keikkakartta>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. FinLapset - Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/finlapset>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. TEAviisari. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tiedonkeruu/85>

Tilastokeskus. Joukkoviestintä. <https://www.stat.fi/til/jvie/index.html>

Tilastokeskus. Kulttuurin satelliittitilinpito. <https://www.stat.fi/meta/til/klts.html>

Tilastokeskus. Kulttuuritilaston taulukkopalvelu.

https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0005.htm

Tilastokeskus. Kulttuuri - tilastopalvelu. <https://www.stat.fi/til/kl/index.html>

Tilastokeskus. Rakenne- ja tilinpäätöstilaston laatuseloste. http://stat.fi/til/yrti/2017/yrti_2017_2018-12-18_laa_001_fi.html

Tilastokeskus. StatFin-tilastopalvelu. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tym_tyonv/

Tilastokeskus. Yritys- ja toimipaikkarekisteri. <https://www.stat.fi/meta/kas/yritysrekisteri.html>

Tolvanen, H. (2012). Tilastojen sinfonia - musiikkielämä numeroina. Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 14/2012. <http://www5.siba.fi/documents/10157/19692/Tilastojen+sinfonia+SibA+14-2012-1.pdf/8c66242a-eab7-45ff-bf9e-3a26153ac7b9>

Traficom. Liikenne- ja viestintävirasto. <https://www.traficom.fi/fi/julkaistut-tilastot>

Valtionavustuslaki 27.7.2001/688. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010688#a688-2001>

Valtionavustusten digitalisoinnin esiselvitys (2017). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:46. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-525-9>

Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 29.12.2009/1766. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091766>

Valtiovarainministeriön internetsivut. Tietopolitiikka. <https://vm.fi/tietopolitiikka>

<https://wiki.eduuni.fi/display/CSCTTV/Tutkimustietovaranto>

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-708-6(PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)